İNSANCIL

AYLIK
KÜLTÜR
SANAT
DERGİSİ

YIL : 1 SAYI : 11

NİLGÜN KOZAL

(80 X 60 Yağlıboya)

**Hakikatı aramak, iletişimde bulunmak,
karşısındaki ile birlikte özgür olmak demektir.**

KARL JASPERS

5.000 TL. (KDV DAHİL)

EYLÜL 1991

• Sahibi - Yazıişleri Sorumlu Yönetmeni
BERRİN İSTANBULLUOĞLU

• Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU

• Kurum Yönetmeni
ESER GÜNÇE

• Görsel Yönetmen
CEMİLE ÇAKIR

• Kurum Yazmanı
SEVİL SELÇUK

• Teknik Kadro
İSMET HÜNERLİ
FERRUH ÇAKI

• Katkıda Bulunanlar
NAZAN KARACA
NİHAT ATEŞ
SADIK ALBAYRAK
H. ALİ ŞİMŞEK
SEDAT TOSUNOĞLU

Yönetim Yeri: Mollafenari Sok. Nadir
Han No: 40-42 Kat:5
CAĞALOĞLU - İSTANBUL
Tel: 511 79 94
Fax: 527 50 75
Posta Çeki No: 666 043

Abone Koşulları
Yıllık (12 Sayı) 50.000-TL. (KDV. Dahil)
Öğretmen - Öğrenci 40.000.-TL.
Yurtdışı 50 Mark.

Dizgi Sarmal Dizgievi - 522 45 78
Baskı Pirmat Basımevi / İstanbul
Tel 527 50 75 - 522 79 79 64

İÇİNDEKİLER

Cengiz Gündoğdu
Sabahın Taze Serinliği 1
Erdal Atabek
Şövalyeyi Uğurladık 2
Arslan Kaynardağ
Düşünce Akımları Sorunu ve Hilmi Ziya Ülken 3
Ali Ersin Günçe
Ekran (Şiir) 4
Mustafa Sercan
Zaman İçinde Yolculuk 8
Nazan Karaca
Umut Şiirleri (Şiir) 10
Afşar Timuçin
Kültür, Sanat, Müzik 11
Cemile Çakır
Gece Ulaşınca Sabaha (Şiir) 13
Sadık Albayrak
Dil Arayışı 14
A. Necmettin Borçetin
Çağla Gözlü Yağmur 16
Berrin Taş
Sesin Sonu, Su (Şiirler) 17
Sibel Özbudun
Bedenimiz Kozmetik Sanayiinindir 18
Yusuf Çotuksöken
Dilci, Sözlük Yazarı Kemal Demiray da Sonsuzluğa Göçtü 20
Kemal Demiray
Okuma Alışkanlığının Kazanılması 21
Sencer Başat
Şiirler 23
Nemika Tuğcu
Mete TunÇay'la Söyleşi 24
Muhsin Şener
Şiir ve Birey 26
Lütfiye Aydın
Öykü Yürekten Su İçer 27
İbrahim Eroğlu
Tacir Ve Tarih (Şiir) 28
Aslı Erdoğan
Unutulmuş Topraklar 29
İsmail Gençtürk
Phoenix Kuşu (Şiir) 30
Muazzez Menemencioğlu
Mücap Ofluoğlu İle Söyleşi 31
Öncü
Eylül (Şiir) 32
İsmail Tanju
Kapitalizmi Beceremeyen Tiyatrocular Feodal Sisteme Dönüyor 33
Melisa Gürpınar
Akasyalı Sokak 35
Nuh Ömer Çetinay
Gülsüm Akyüz'le Söyleşi 39
Zerrin Taşpınar Şahin
Jetonlar ve Gökkuşağı 41
Vecihi Sarısözen
Sormak Tutar Omurgayı Ayakta (Şiir) 42
Cengiz Gündoğdu
Köy Güncesi 43
Muazzez Menemencioğlu
Andırır Çiçek İnsanımı (Şiir) 45
Claes Anderson
Yaz Rüzgarı İçin Bir İnceleme (Şiir) 47
Mobil'in Roman İhalesi 49

SABAHIN TAZE SERİNLİĞİ

Merhaba sevgideğer okurum, Türkiye'de olup bitenlere bakınca, acaba diyorum, biz aklın yoğun... boyutlu çalışması düşünceyi beceremiyor muyuz. Düşünce diye bir takım kelimeleri yanyana getirmeyi mi anlıyoruz. Bunu, şunun için söylüyorum. Bizden önce oluşmuş bir kültürün içinde olsak bile düşünce "bizim"dir... Düşünce, düşünen insandır. Uğraşa didine yaratılmış bir emek ürünüdür düşünce... Bütün nedenler bir yana, insan, bunun için düşüncesini sevmelidir. Uğraştım... didindim bir düşünce ürettim diyebilmelidir.

Bu, bizde böyle olmuyor. Dün, bir düşünceyi savunan, ertesi gün tam tersi bir düşünceyi savunabiliyor. Ne zaman bu düşünceye vardın, yöntemin... yolun ne diye sorulduğunda "Değiştim" diyor. Ama o, değişimi de düşünmüyor... Düşüncesiyle kelimelere anlam vermiyor... O, kelimeden kelimeye gidiyor. Karşıt kelimelerin kıskacında kalınca "Değiştim" diyor... Bütün bunları şunun için söylüyorum 10.6.1980 tarihli **Cumhuriyet** gazetesinde **İstanbul Şehir Tiyatrosu**'nda 90 sanatçının bir bildirisi var. Bildiride **Şehir Tiyatrosu**'nun düşünce ve sanat alanının demokratikleştirilmesinden söz ediliyor. Bildiriyi imzalayanlardan biri de Ali Taygun. Şimdi o Ali Taygun **Şehir Tiyatroları**'nda yetkili... Ama o Ali Taygun birdenbire bir başka Ali Taygun oluyor. **Şehir Tiyatroları**'nın düşünce ve sanat alanının daraltılması için harekete geçiyor. Ali Taygun "değişiyor"... İsmail Tanju arkadaşımız, bu sayıda değişimin toplumsal anlamını gösteriyor... Umarım geç kalmadık bu konuda. Ali Taygun **İnsancıl**'ın bu sayısı çıkana kadar bir kez daha "değişmez."

* * *

Arslan Kaynardağ, Hilmi Ziya Ülken'i irdeliyor. Kaynardağ'ın güzel yazısını zevkle okuyacaksınız.

Mustafa Sercan, bilimsel çalışmaları yüzünden yazamıyordu. Bir sabah, bu sayımızda okuyacağınız yazısıyla geldi... Özgürlük arayışı...

Afşar Timuçin tatilde. Ama gitmeden yazılarını vermişti. Kültür-Sanat-Müzik adlı yazısı... kurduğu ilişkiler ufuk açıyor...

Muazzez Menemencioğlu, onca yoğun çalışma arasında ince bir davranışla **İnsancıl** için kolları sıvadı. Mücap Ofluoğlu'yla yaptığı söyleşiyi bu sayımızda okuyacaksınız. Öbür söyleşi Mete Tunçay'la, Nemika Tuğcu'nun bütün zamanları dolu aslında. Tatil gününde evinde dinlenmedi. **İnsancıl** için o sıcak günlerde yollara düştü.

Çoktan beri beklediğim iki yazı var bu sayı. Biri Sadık Albayrak'ın. Albayrak'ın düşüncesini eni konu tartışmalıyız. Bu tartışma edebiyatımızın önünü açacaktır.

Öbür yazı Necmettin Borteçin'in... Yağmuru anlatıyor... Borteçin'le ilgili şunu söylemek istiyorum. Çoktanberi yazı getiriyordu. Ben de okuyup hiç sesime çıkarmadan bir kenara koyuyordum. Borteçin samimi bir inatçılıkla yazı getirmeyi sürdürdü. Böyle olmalı. Yazarlık inatçılıktır çünkü. Necmettin Borteçin 31 yaşında. Yazıları ilk kez **İnsancıl**'da yayınlanıyor.

Sevgideğer Erdal Atabek'e teşekkür. Tam baskıya girerken Nadir Nadi'nin ölüm haberi geldi. Atabek'ten kısa bir yazı rica ettim.

Nadir Nadi'nin anısına her zaman saygılı olacağız.

Sevgideğer okurum, sabaha karşı yazıyorum bu yazıyı... Sabahın taze serinliğinde, diri... umut dolu **İnsancıl** sevgisi gönderiyorum. Size ...

Cengiz GÜNDOĞDU

ŞÖVALYE'Yİ UĞURLAMAK...

Erdal ATABEK

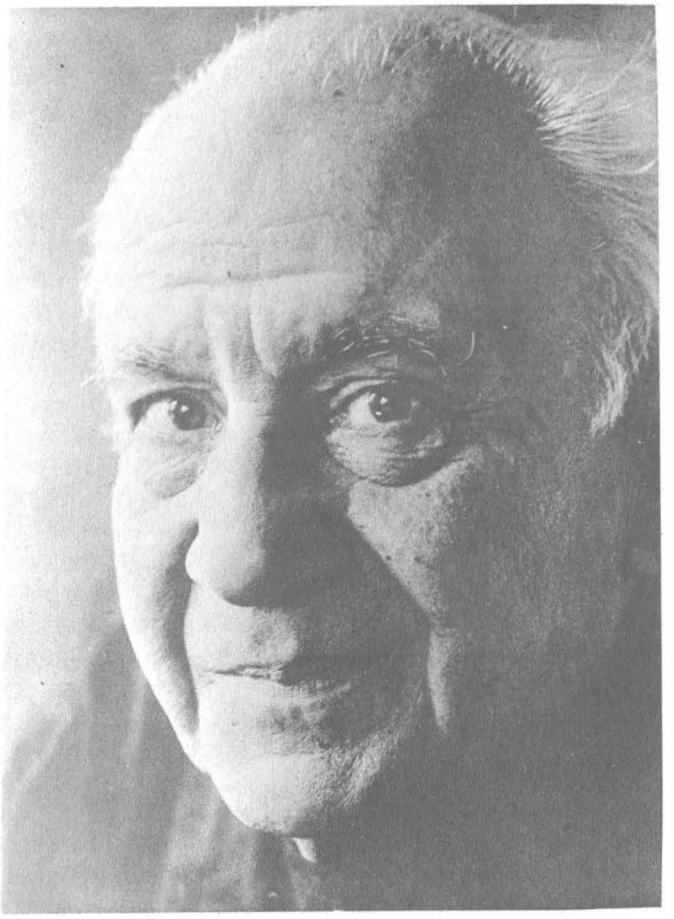

Yirminci yüzyılın da şövalyeleri vardır. Nadir Nadi onlardandı. İnandığı erdemler için kendini unutarak yaşama, duyarlı kişiliğini görev zırhının arkasında tutmak şövalyelerin özelliğidir. Düşünceleri, duyguları, umutları, kaygıları hep Cumhuriyet'le özdeştir Cumhuriyet, hem Atatürk'ün önderliğini yaptığı rejimdir, hem de onunla içiçe gazetesi. Her ikisini de kutsal emanetler gibi aldı, her ikisini de korumak, geliştirmek görevini üstlendi. Dengeler kurdu, ölçüler koydu, sonra da kendisi denge oldu, ölçü oldu.

Dürüst, içtenlikli, dikkatli, kararlı bir kişiliğin ışıklarını saçtı. Aydınlanmacıdır, aydınlandı, aydınlattı.

İçindeki neşeli, şakacı çocuğu kimi zaman dinledi, kimi zaman susturdu. Öyle olduğunu sanıyorum. Sorumluluklarına adadığı hayatında şairler de vardı, müzisyenler de, belki serüvenciler de. Kim içindeki bütün insanlarla yaşayabilmiş ki?

Gerçek bir çağdaş şövalyeyi uğurladık. Ama ışık? O hiç kararmaz...

DÜŞÜNCE AKIMLARI SORUNU VE HİLMİ ZİYA ÜLKEN

Arslan KAYNARDAĞ

Hilmi Ziya Ülken memleketimizin yetiştirdiği en değerli düşünce adamlarından biridir Çok yönlü bir düşünce adamı olan Hilmi Ziya Ülken çeşitli konularda yazı yazmış, kitaplar yayınlamıştır. Onun kitap haline gelen, ya da dergi ve gazetelerde kalan yazılarını okumak bize her zaman çok şey öğretmekte ve birçok konuları aydınlatmaktadır.

Bir felsefeci ve toplumbilimci olarak, Türk düşüncesi ve toplumuyla ilgili çok şey söylemiştir Hilmi Ziya Ülken. Kaleme aldığı *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi* Batı'ya açılan düşüncemizin tarihidir (1). Sayısız bilgi, açıklama ve yorumu içeren bu kitap bugün hâlâ konusunda tek yapıt olma özelliğini koruyor.

Ülken, bu kitapdan önce de Türk düşünce tarih ve geleneği ile ilgili kitap ve yazılar yazmıştır. Örneğin *Türk Tefekkür Tarihi* daha önce yazılmıştı (2) ve *Türkye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*'ne giriş özelliği taşıyordu. Şurası açıktır ki, düşünce tarihimiz Hilmi Ziya Ülken'i daha ilk yazılarından başlayarak ilgilendirmiş bu alanda her zaman önemli ve özgün şeyler söylemiştir.

Ben burada onun bu konuda gözden kaçabilen belki de unutulan üç önemli yazısının üzerinde durmak istiyorum.

Yazılardan biri Fatih dönemindeki düşünce ve kültür yaşamını ele almaktadır (3).

Fatih dönemi tarihimizin en önemli dönemlerinden biridir.

Türkler İstanbul'u alarak Bizans İmparatorluğu'na son verince gerçekten büyük bir devlet, bir imparatorluk olduklarını kanıtlamışlardı. Yepyeni ve alabildiğine dinamik olan bu toplum Avrupa'nın büyük kentlerinin kapısına kadar gelmiş dayanmıştı. Güçlü Doğu, Batı'yı zayıf anında yakalamış sarsıyordu. Ancak Batı'nın bu zayıflığı geçici idi. Rönesans ve Reform'un yaratmakta olduğu Avrupa az sonra Türkelere gücünü göstermeye başlayacaktı.

Türkler Doğu'da Arap ve Acem kültürünün etkisi altında iken şimdi, Bizans, İtalya ve Balkanlarla ilişki kuruyorlardı. Bunun toplum yaşamında olduğu gibi sanat ve kültürde de bir takım sonuçları olacaktı.

Ülken şöyle diyor:

"Bu dönem yalnız fetih ile değil, Anadolu ve Rumeli'deki siyasi birliğimizin oluşmasıyla da önceki ve sonraki dönemlerden ayrılır Bu dönemde Anadolu'daki bütün Türk beylikleri ortadan kalktığı gibi, Rumeli'deki feodal güçler de aynı yönetime bağlandı. Hükümdar yeni bir yasa koruyor, hiyerarşi ve bürokrasiyi kuvvetlendiriyordu. Halktan ayrılıyor, veraset yöntemlerini sağlamlaştırıyordu. İkinci Murat halkçı Türk beyleriniri sonuncusu, Fatih Osmanlı imparotolarının birincisiydi.

Fatih önce iyi bir öğrenci, sonra ateşli bir bilim meraklısı ve şa-

ir olarak gelişen kişiliğiyle bu siyasi yapının istediği gerçek bir "mécène" oldu.

İskender, Aristoteles'in, Napoléon, Rousseau'nun düşünce dünyasını yaymak şansına sahiptiler. Fatih'in ne böyle büyük bir hocası (4) ne de çevresinde fışkıran düşünce etkinlikleri vardı. İslam "uygarlığının asları olan büyük düşünürler çoktan gelip geçmişti.

Buna karşılık İtalya ve İspanya'da Rönesans büyük yapıtlarını vermeye başlamış matbaa icat edilmişti. Amerika neredeyse keşfedilmek üzereydi.

Fatih dönemi düşünce yaşamı bu koşullar içinde doğdu. İstanbul alındığında Bizans sarayında felsefe ve bilim konusunda Yunanca ve Latince birçok yazma eser bulunmuştu ama bunlardan hiçbirinin çevrilmesi düşünülmedi.

Mordmann haklı olarak Fatih'e *Doğu ve Batı* adamı diyor Bu çifte ilgi herşeyden önce siyasi idi. Dönemin Rönesans özelliği kazanmasına tarihin koşulları elverişli olmadı. En büyük atılım İstanbul Üniversitesi'nin kuruluşudur (5). Fatih'in kendi adına yapılan büyük caminin çevresinde sekiz medreseden oluşan bir üniversite kuruldu.

Dönemin en önemli siması Ali Kuşcu'dur ki, Tükiye'de tek başına matematik bilimlerin gelişmesini sağladı. Bir başka matematikçi Sinan Paşa'dır. Tokatlı Lütfi, Fatih'in kütüphanecisi idi. Bu bilgin özgür düşüncesini çevresinden saklamıyor, Sultan da ona hoşgörü ile bakıyordu. Sonradan kıskançlıklar, iftiralar ve özellikle daha sonra egemen olan gericilik yüzünden bu değerli adam öldürüldü.

Tıpda Amasyalı Sabuncuoğlu

EKRAN

Yüzünü görürüm diye aranıp durdum düğmelerde
Önce renkler sonra gölgen çizgilerle
Annemin ölü yüzü donmuş ve hüzünlü
Kutuplar, ekvator, arap çölleri sadece bir an
Yeraltı, yerüstü ne usunda canlansa
Kurgu diziler, düşler, anılar, güzellikler
Sen kokuyor odamın içi kasetin yastığın altında
Kanal değiştiriyor çocuklar savaşı sevmese de
Ekran karşısında uykular gece dansında
Kadını soyuyor bilgisayar arka odada
Ciddi kılıklı adamlar durmadan bu işleri yapıyor
Demokrat, ruhani, gerilla, atomcu başları
Hepsi aynı ekranda kucaklaşıp duruyor
Hesap makinaları, dev presler, kesim bıçakları
Robotlar, paket programlar, uzayın derinlikleri
Futbol, tavla, maçakızı... ne istersen
Ekran esiri olduk sosyo-ekonomik sempozyum
Teorisini at falcının sevda filmi koy gündeme
Kutup başları değişirken dünyamızın gece planlanıyor
Değiştir kanalı, çöl aslanlarını, bedevileri
Dev roketleri görelim, feraceli arap güzellerini
Kum fırtınaları da değiştirmiyor füzelerin yolunu
Boşver haydi yine sevdayı başlat umursamazlık içinde
Bu ekran diğer odadakinden daha net belki de kare
Neredeysen oraya ışınla beni hasretim görmelere seni
Birbirinin devamı yeşilsiz, mavisiz hüzün
Ey ekran anamın memesiyle özdeşsin
Ölçüyü kaçıranlar hep kana buladı yüzlerini
Gerçekçi evlerde bile sarhoş bir porno yalnızlığı
Rengimi seçtim, gözlerinden başladı gecelerim
Yalnız bir yaz gibi, devrilen çınar gibi
Bırakıp gidemiyor, gidemiyor kentlerin yanık et kokularını
Bilseydim değdiğin bedenimde açacak napalm gülleri
Ah olmayan resimlerin yansımıyan ekranları
Göremediğim suskunluk dün eksiye basan ince parmakların
Şimdi kiminle ve hüznün baştaçı ettiği buruk sevgi
Bu sakallar varsa yüzümde bil ki savaşa hazırlıyorum seni
Öldüren güç, yitmiyen direnç çaresiz ellerim düğmelerini arıyor.

1991
Ali Ersin GÜNÇE

ile yine tıp ve tasavvufda Akşemseddin gibi kimseler vardı.

İstanbul'un fethinde askere tinsel güç veren, umut aşılayan Akbıyık, Kabasakal, Cibali (Cübb-ü Ali), Şeyh Vefa, Molla Gürani, Şeyh Zeyrek gibi veliler, dervişler bulunuyordu. Fatih ilk dönemlerinde bu halk ve gönül adamlarıyla birlikte yaşardı. Babası Murat gibi o da derviş meşrebdi. Fetihden sonra imparatorluk teşrifatının gerektirdiği yeni yaşayış biçimi Fatih'i dervişlerinden uzaklaştırdı. Teşrifattaki değişiklik hemen edebiyata yansıdı. Tarikatlarda gördüğümüz Yunus ve Niyazi Mısrî geleneğine dayanan halk edebiyatı yerine yeni düzenin istediği yapmacık ve özel bir edebiyat gereksinmesi, buradan da, "Acemâne uslub"a eğilim meydana geldi.

Aristokrat saray yaşayışı, toplum tabakalarını zevk ve edebiyatta da ayırdı. Vükelâ konakları sarayı öykündü. Böylece saray edebiyatı, tekke edebiyatı ve halk edebiyatı diye üç edebiyat oluştu *Mevlid*, *Garipname*, *Muhammediye* gibi daha önce herkesin malı olan yapıtlar yalnız halkın arasında kaldı. Sultan İkinci Murat Türkçe'nin Türk edebiyatının gelişmesine çok hizmet ettiği halde şimdi Türkçe'den, halk dilinden uzaklaşılıyordu. Murat zamanında halk ve saray edebiyatı birbirine yakındı. *Kabusname*, *Mirsad-ül İbad*, *Hayat-ül Hayvan*, *Ferahname*, *Süleymanname*, *Selçukname*, *Şakayık* gibi yapıtlar o zaman çevrilmişti. *Kur'an*'ın çevrilmiş olması ayrı bir önem taşıyordu.

Fatih'den sonra saray ve divan edebiyatı halktan koptu. Bu edebiyat İran şairlerini, İran'ın ünlü tasavvuf adamlarını örnek aldı. Şeyhî bu dönemde yetişti, *Hüsrev-i Şirin* çevirisiyle İran'daki hamse konularına girdi.

Saray, şehzadeler, vezirler ve konaklar maaşlı edebiyatçı ve düşünür topluyorlardı. Edebiyat ve düşünce, özgürlüğünü yitirerek memurlaştı.

Öte yandan divan edebiyatına koşut olarak tekke edebiyatı gelişmeye başladı. Tekke edebiyatı ile halk edebiyatı birbirine yaklaştı. Klasik İran edebiyatını örnek alan lirik manzum hikâyeler tasavvuf sembolleriyle doldu. Bu dramatik konular gittikçe halk arasına sokulmak ve sayısız örnekler meydana getirmek suretiyle halk edebiyatının önemli dallarından biri oldu. Daha sonraları bu konular anonim folklor yapıtları haline geldi. *Kerem'le Aslı*, *Ferhat'la Şirin*, *Aşık Garip*, *Asman'la Zeycan*, *Mehru ile Hurşit* v.b. gibi kitaplar halinde halkın malı oldu, millileşti."

Bir yandan düşünce tarihi, bir yandan'da toplumbilimsel bir inceleme niteliğindeki bu yazı şu satırlarla bitiyor·

"Fatih dönemi bilim, sanal ve kültürde devrimci bir etki yapmıştı (6) Feodal dönemle gelen zevk, daha önceki sanatı ve yaşam tarzını değiştirmiş, onların yerine Doğu ve bir dereceye kadar da Batı humanizmasıyla beslenen monarşiye ve imparatorluğa elverişli daha yüksek bir zevk ve sanat tarzı kurmaya çalışmıştır Bu geçişin bunalımları olacağı belliydi. Öz Türkçe'den Fars dilini öykünmeye geçiş lehimizde değildi. Ama bu geçiş olmasaydı Fuzuli ve Nedimler yetişemezdi. Dil yüzyıllarca işlendikten sonra durulmuş ve sonradan Osmanlıca dediğimiz oluş meydana gelmişti. Halk tasavvufundaki basit düşünceler, mantık ve kelâm kitapcıklarından müsbet bilimlere yükseliş Batı'daki çağdaşlarıyla karşılaştırılacak ölçüde olmasalar bile kendi ölçüleri içinde önemli bir atılım (7) değeri taşıyordu. Bu atılım imparatorluğun düşünce yaşamını yüzyıllarca beslemiş, 17 yüzyıldan sonra ise donup kalmıştır."

Görülüyor ki, Fatih dönemindeki bilim, düşünce ve sanata ağırlık veren bu yazı 17 yüzyıla kadar geçen, hatta ondan sonrasını da içine alan uzun bir zamanın özelliklerini belirtmeye çalışmaktadır. Böylece yazar, Osmanlılarda haktan kopuk feodal düzenin ortaya çıkışına dikkatimizi çekmekte ve buna bağlı olarak Tanzimat'tan önceki düşünce yaşamın örneklerini, onları hazırlayan koşulları ortaya koyarak konuyu bir bakıma 19. Yüzyılın ortalarına kadar getirmektedir Unutulmaması gereken bir şey var· Yazarın da belirttiği gibi bu dönemde bilim adına bir parça matematik, tıp ve coğrafya sözkonusudur Onların dışında hiçbir şey yapılmamıştır. Düşünce etkinliklerine gelince bir takım ahlak, sanat ve din kitaplarının içinde kalınmıştır ki, bunlar da çağdaşları olan düşüncelerle karşılaştırılınca bir değer olarak gözükememektedirler Rönesans ve Reformla büyük atılım yapan Batı düşünce ve felsefesinden kimsenin haberi olmadığı gibi, Abbasiler döneminde doruğuna ulaşan İslam düşüncesine özenen de çıkmamıştır. Daha önemlisi sanat halktan uzaklaşmış, "ulema" dedikleri bilim ve düşünce adamları da halktan kopmuş, dinin kurallarına gittikçe daha katı kalıplar içinde uyma dönemine girilmiştir.

17 Yüzyılda bu katılık doruğuna ulaştı ve kapılar 18. yüzyıl ortalarına kadar, Batı düşüncesine kapandı. 18. Yüzyılda biraz aralanan kapı 19. Yüzyılda açılmak zorunda kaldı.

Ülken'in sözünü edeceğim ikinci yazısı özellikle Tanzimat'tan sonrasıyla ilgilidir ve bu dönemdeki büyük değişmeyle ortaya çıkan düşünce akımlarını yorumlamaya ağırlık vermektedir. *Bizde Düşünce Akımları* başlığını taşıyan bu yazı 1927'de yayınlanmıştır (8).

Yazar burada çeşitli zamanlarda ortaya çıkan düşünce akımlarına değinirken bunların ortak özelliğinin ne olduğunu araştırmakta ve özetle şöyle demektedir:

"Manevi gümrüklerimizi Avrupa düşüncelerine ilk olarak Tanzimat'la açtık. O dönem aydınları için en doğru düşünce "toplum anlaşması" (9), en uygun kuram "kuvvetlerin ayrılığı" idi (10). Her yerde Voltaire ve Rousseau'nun sözü ediliyordu.

Yönetimde devrim yapmak isteyenler yeni hükümet biçimini betimleyen Batı düşünürlerini kendileri için birer dava vekili olarak kullandılar Böylece bizde Batılı düşünce öz niteliği ile değil, gerçekleşmesini istediğimiz amacın bir aleti olarak geldi.

Kimse, örneğin Rousseau'nun gerçek yönü ile ilgilenmiyor, ondan yalnız politikada nasıl yararlanacağını düşünüyordu.

Sonra gelen Edebiyat-ı Cedideciler Hippolyte Taine'i kendilerine klavuz edindiler. Ne var ki onun sanata ilişkin düşüncelerinden başka bir şeye bakmadılar.

Daha sonraki kuşak aşırı maddeci oldu. Onlara göre bütün doğru bilgiler Louis Buchner ve Karl Vogt'un düşüncelerinde toplanmıştı.

Yine bu sıra da gençliğe "faydacılığı" ve konforu öneren Herbert Spencer yanlılarına rastlandı. Montesquieu müritlerinin "mehdi" bekler gibi bekledikleri meşrutiyet gelmiş ama memlekete umulan huzuru getirememişti. "Mevhum" Osmanlı milletini oluşturan "mozayik" dağılmaya başlayınca kimi aydınlar yeniden frenk düşünürlerine başvurdular. Le Play, Demoulin ve daha sonra E. Durkheim gözde toplumbilimciler oldu.

Bu sırada Ziya Gökalp "müderris" kişiliği ile düşünsel bir geleneğin kurulmasına dikkati çekti. Çünkü bizde düşünce yaşamı hemen hep olayların gölgesi durumundaydı. Düşünceler onlarla birlikte geliyorlar, onlarla birlikte gidiyorlardı. Bir günün olayları için doğru olan, başka bir gün için yanlış olarak karşımıza çıkıyordu.

Bu özellik felsefeyi ahlaksal düstur ve siyasi kural olarak kullanmaktan ileri gelmekteydi. İskoçyalı filozof Hamilton'un dediği gibi "bilimle imanı birbirine karıştırıyorduk" Bizde zaman zaman görülen düşüncelerin Avrupa'da uzun bir geçmiş ve geleneği olan düşünce akımlarından gelmekte olduğunu bilmiyorduk.

Felsefi düşüncenin amacı, filan ya da falan düşünürden, yaşam için düstur ya da âyet çıkarmak, memleket için "ilmihal" yapmak değildir. Yapılması gereken şey düşünce özgürlüğüne önem vermek, bilgimizin temellerini denetleyerek onu genişletmeye çalışmaktadır

Tek bir düşüncenin egemen olduğu, tek ses işitildiği zaman değil, en çok düşüncenin görüldüğü, düşünceler arasında tartışmaların en çok yapıldığı zaman düşünce etkinliğinden sözedilebilir. Düşünce ancak düşünce olarak alınmalı, inaç ve dogma haline getirilmemelidir.

Peygamberleri filozoflardan ayıran özellik, ikincilerin eleştirici olmaları, düşünceyi dogma ve inanç haline getirmemeleridir. Onlar "telkin" değil "teklif ederler.

Düşünce ve bilim özgürlüğünün, felsefe geleneğine dayanan düşünsel etkinliğin egemen olduğu zamanımızın peygamberlere tahammülü yoktur diyor Ülken. Oysa bizde her düşünür az ya da çok bir peygamber tavrı takınmıştır

Bizim, büyük felsefe akımlarını yaymaktan çok o akımları tanıtacak inceleme yapıtlarına gereksinmemiz vardır Örneğin Emin Erişirgil'in *Kant ve Felsefesi*, Mehmet İzzet'in *Milliyet Nazariyeleri* gibi kitaplar çoğalırsa ancak o zaman memlekette felsefeyi tanıtmak için bir dereceye kadar iyi bir yol bulunmuş olur

Yoksa yazılan yazılar ya tamamiyle halk düzeyine inerek düşünsel niteliğini yitirir, ya da ifadesindeki bütün kolaylığa karşın anlaşılmaz olarak kalır

Bununla birlikte düşünce yaşamının dışında bir de eylemsel yaşam vardır. Avrupa uygarlığına girmekte olduğumuz şu sırada o uygarlıktan eylem yani ahlak ve ekonomi kuralları da almak zorundayız. Ama bu herhangi bir felsefe ya da düşünce akımından alacağımız bir şey değildir Alacağımız şey, Avrupa'da hangi düşünceden yana olursa olsun her meslek ve zümredeki insanın başarısını meydana getiren özelliktir ki, bu da sistemli düşünmeye ve yaşamaya önem vermektir.

Sistemli düşünme, tutarlı, kendi kendisiyle çelişmeyen, şu ya da bu etkiyle değişmeyen bir düşünce silsilesine sahip olmak demektir.

Sistemli yaşayanlar düzenli ve disiplinli olurlar. Zamanlarını, güçlerini ve yeteneklerini boşuna

harcamazlar. Kendilerini düşündükleri gibi çevrelerindekileri de düşünürler.

Batının ahlakı aracısız ve sistemli düşünmeye bağlıdır. Orada zamanın, verilen sözün değerli olması, başkalarının düşüncesine, işine ve sözüne saygı duymak bu temel kurala göre hareket etmenin sonucudur. Avrupalı ister ödev, ister çıkar, ister iş, isterse iyilik ahlakından yana olsun bu temel değişmez."

Hilmi Ziya Ülken bu yazısında düşünce yaşamındaki çıkmazlarımızın ve felsefeye uzaklığımızın nedenlerini saptamaya çalışıyor ve gerçekten de önemli noktalara değiniyor Dikkatli bir düşünce tarihçisi ve iyi bir toplum gözlemcisi olan Ülken bu söylediklerini lisede genç bir felsefe öğretmeni iken 1927'de dile getirmiş. Okuduğumuz yazısında sonraki çalışmalarının, yöntem anlayışının temel noktalarını bulabiliyoruz. Büyük bir felsefecinin, özgün bir düşünce tarihçisinin ortaya çıkmakta olduğu kendini belli ediyor

Bu yazıda da görüldüğü gibi, Ülken her zaman düşünce geleneğinin kurulmasından yanaydı. Türk düşünce yaşamında böyle bir geleneğin işaretleri varsa onu da bulup göstermek istiyordu. Sözlerime son vermeden onun bir yazısına daha değinmek istiyorum:

Hilmi Ziya Ülken 1938'de *İnsan* dergisinde yayınladığı bu yazısını (11) *gelenek* konusuna ayırmıştı. Özet olarak şunları söylüyordu:

"Düşünce geleneği daha çok dergilerde görülebilir Hiçbir düşünce tek insanın ürünü değildir Her düşüncenin bir geçmişi vardır, bu geleneğin ürünüdür. Bu geleneği kendinden sonra sağlam ve yeni bir biçimde sürdürebilirse etkili olmuş demektir Özgün düşünce kimseninkine benzemeyen değil, tersine benzediği bütün bir geleneği yeni gereksinmelerle birleştiren düşüncedir.

Bizde çoğu kimse düşünce geleneğinden ürker. Bunlar geleneği sekterlikle, ezbercilikle, tek cepheli olmakla karıştırırlar. Sanırlar ki, Descartes ve Kant geleneğe karşı çıktıkları için büyük felsefeci olmuşlardır Oysa onlar geleneğe karşı çıkmamışlar, tersine, geleneğin olumlu yönlerini değerlendirmişlerdir Çağdaş düşünce memleketimize gireli çok olmamakla birlikte, hangi felsefi görüşte olursak olalım, kendi geçmişimize baktığımızda köklerimize rastlayabiliriz.

Gerçekten de düşünce tarihimiz, araştırmalarımızı, yeniden okumalarımızı bekliyor Eski kitap, gazete ve dergi sayfalarında bulabileceğimiz şeylerle bugünkü düşüncelerimiz arasında bağlar kurma olasılığı her zaman vardır Aydınlanma, geleneği yadsımak değildir

Geçmişi yeni bir bakışla değerlendirmek, dünün olumlu çizgisini bugünün olumlu çizgisine eklemek de aydınlanma kavramına girer. Olumlu düşünce her zaman yenidir.

Bir de şu var: Bir ülkede tek düşünce geleneği olmaz. Pozitivist, idealist, maddeci, ruhçu, empirist... felsefe gelenekleri pek âlâ bir arada bulunabilir. Bunlar ayrı ayrı kendi yollarında yürürler, aralarında tartışma yaparlar Önemli olan gerçek felsefe niteliğindeki düşüncelerin üretilmesidir. Biz bugün herşeyden önce buna gereksinme duyuyoruz.

Düşünce alanında ille de tek ve temel bir gelenekten söz etmemiz isteniyorsa şöyle diyebiliriz:

Ülkemizde özgür düşünceye, felsefeye saygı geleneği kurulmalıdır. Bu saygı olmazsa, felsefe yapılamayacağı gibi, düşünce tarihi çalışmaları da yapılamaz.

1) Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi, İstanbul, 1966

2) Türk Tefekkür Tarihi, İstanbul, 2 cilt, İstanbul, 1932-1933

3) Sosyoloji Dünyası (dergi), sayı 3, İstanbul, 1953

4) Akşemseddin'in Fatih üzerindeki büyük etkisinden söz edilirse de bu etkinin Aristoteles'in İskender ve Rousseau'nun Fransız devrimcileri üzerindeki etkisine benzemediği açıktır

5) Bu medrese Osmanlı eğitimindeki büyük gelişmeyi göstermekle birlikte üniversite diye adlandırılabilir mi? Doğrusu tartışılacak bir konudur

6) Böyle bir etki ne derece devrim (inklap) sayılabilir? Gerçek toplumda büyük değişme olmuştur, ama bu devrim mıdır? Kanımızca Ülken durumu abartıyor

7) Ülken bütün bu etkinlikleri atılım (hamle) olarak değerlendiriyor Bence bunda da abartma var

8) Bizde Düşünce Cereyanları, Felsefe ve İçtimaiyat Mecmuası, sayı 4, İstanbul, 1927

9) Rousseau'nun ünlü kitabının adı.

10) Montesquieu'nün Yasaların Ruhu kitabındaki en önemli bölüm

11) İnsan dergisi, 1938, sayı 4, "Fikir Ananesi" başlıklı yazı

ALİ ERSİN GÜNÇE * PAZAR RESİMLERİ * ŞİİRLER * İNSANCIL YAYINLAR

ZAMAN İÇİNDE YOLCULUK

Mustafa SERCAN

YÜRÜMEK YAŞAMAKTIR

Yaşamak... zaman içinde uzun bir yürüyüş... Nice diken, nice gül, nice engel, nice olanak çıkar önümüze bu yolculukta.

Yaşamak... uzun bir yürüyüş. Yüremek hem ayakta durmayı gerektirir, hem adım atmayı, ilerlemeyi.

Ayakta duramayan, varlığını koruyamayan, zaman yolunda takılır kalır. Yürüyüş olanaksızdır artık. Ayakta duramayan, varlığını koruyamayan yürüyemez, demek ki yaşayamaz...

Ayakları üstünde var olsa da, adım atamayan, ilerlemeyi başaramayan yürüyemez. Duran yaşayamaz.

SIRÇA SARAYLAR

Ağrı duyulmayan bir yaşam, bir çocukluk düşüydü benim için. Bir sırça saray...

Korku duyulmayan bir yaşam, Köroğlu öykülerinden işitip hep varmak istediğim bir kale...

Böyle bir düş bugün de hoş geliyor bana. Düşlem değişti biraz. Ağrı duymamak, korkmamak düşü, ağrıtan-korkutan etmenlerin ortadan kaldırıldığı bir yaşam düşüne dönüştü.

GÜVENLİK

Sorular...

Ağrı duymak, korkmak ne sağlar bize?

Ağrı duyumuz, olmasaydı, korku olmasaydı içimizde ne olurduk?

Ateşin yaktığını, suyun dondurduğunu bilemezdik. Üstümüze gelen bir yırtıcı hayvandan kaçınmak gerektiğini öğrenemezdik. Korkunun, ağrı duyma yeteneğinin olmadığı bir varoluş olanaksız. Zaman içindeki yürüyüşümüzde, ayakta durmamızı engelleyen, dengemizi bozan etmenlere duyarsız kalırdık. Savunmamız olanaksız olurdu varoluşumuzu. Ayakta kalamazdık... yürüyemezdik... yaşayamazdık...

Güvenlik gerekli yaşamak için. Hatta zorunlu. "Zorunlulukların bilincinde" olmalıyız.

ÖZGÜRLÜK

Özgürlük, yaşam yolculuğunda ilerleme yetisi kazandırır bize. Bizi durduran, bağlayan etmenlerden bağımsızlaşmamızı ifade eder

Özgürlük bağımsızlaşmaktır. Bu nedenle belli bir sınır çizgisi içinde istediğini yapmak değil, zaman içinde bağlardan bağımsızlaşma sürecidir. Özgürlük bir süreçtir, bir durum değil. Özgürlük bağımsızlaşmadır, bağsızlık değil. Özgürlük bir zorunluluktur yaşam için, bir gereklilik değil.

Özgürlük yaşam denilen yürüyüşün, ilerleme motorudur.

Özgürlük bir zorunluluktur, ama aynı zamanda "zorunlulukların bilinci"dir.

GÜVENLİK-ÖZGÜRLÜK TERAZİSİ

Yaşamak, zaman içindeki bu yolculuk hem güvenliği gerektirir (bu ayakta durmaktır), hem de özgürlüğü (bu da ilerlemektir)... Güvenlikle özgürlük aynı eksen üzerinde, ters yönde etkili güçler olarak belirir yaşamda.

Yaşam bir dengeler dengesidir Aynı eksende ters etkili güçlerin etkileşmesiyle oluşan den-

geler bütünü. Güvenlikle özgürlük arasındaki denge de böyle. Terazinin bir gözünde güvenlik varoluşu korumak, ayakta durmak savaşı verir. Öbür gözünde özgürlük ilerleme, bağımsızlaşma, sınırları genişletme savaşını sürdürür.

Güvenlik arttıkça, bağlar artar. Bağımsızlaşma güçleşir özgürlük de... Özgürlük arttıkça, ilerleme hızı artar. Hız arttıkça en küçük engel karşısında ayakta durmak güçleşir, güvenlik tehlikeye girer. Özgürlük kimi zaman güvenliği tehdit eder.

Yaşam denilen dengeler dengesi, ideal koşullarını hem güvenliğin, hem özgürlüğün birlikte artmasında bulur.

FOBİK DURUM

Fobi bir korkudur. Olağan korkudan farklı bir korku.

Biliriz, olağan korku koruyucudur. Çevreden ya da içimizden gelen somut tehlikelere karşı güvenliğimizi sağlar Gerçek, somut bir tehlike karşısındaysak, korku 'kaçma'mızı sağlar Gerçek, somut bir tehlike olasılığı varsa, korku 'kaçınma'mızı sağlar Böylece korku koruyucu, güvenlik sağlayıcı bir işlev üstlenir yaşam için.

Fobi soyut, kimi zaman gerçek dışı bir tehlikeden korku olarak yaşanır Fobide var olduğu sayılan tehlike ya da tehdit soyuttur Çoğu zaman simgeseldir. Düşünce'de yaratılmıştır. Fobik korku bu nedenle *düşünce*'de bir güvence sağlar Gerçek bir tehlike ya da tehdit olmadığından, sağladığı güvenlik de gerçek değildir.

Bununla birikte fobik korku durdurucu, eylemden alıkoyucudur. Çünkü gerçek bir tehlike olmadığından, güvenlik de *düşünsel*dir. Ancak bu soyut güvenlik, kişiyi hapseder. Bağımlılığını arttırır. Fobik korku doğurgandır. Sürekli olarak yeni korkular doğurur. Fobik korkular.

Fobik korku, düşünsel olarak koruyucu ama gerçeklik düzeyinde durdurucudur. Kişi bilinçli olarak, fobik korkunun gerçek olmadığını bilir. Ancak bu gerçek dışı tehlikeden korkmasını engelleyemez. Eli kolu bağlanır.

Fobik durum, gerçekle bağı kopmuş, gerçeklikteki denetleyicileri etkisiz kılmış, bu nedenle büyütülmüş bir güvenlik durumudur. Bu güvenlik de gerçekle bağı kopmuş bir güvenliktir.

Fobik durum, özgürlüğün bütünüyle aleyhine işleyen bir güvenlik durumu yaşatır kişiye.

BAŞIBOŞLUK

Fobik durumun tersi, özgürlüğün gerçeklik ilişkilerinden kopmasıdır. Bu başıboşluk olarak çıkar ortaya. Bu durumda kişi istediği herşeyi yapmanın özgürlük olduğunu düşünür Bu da gerçeklik dışı bir durumu yansıtır Çünkü olanaklara, somut olanaklara bakıldığında kişinin her istediğini yapması gerçekliğe uymaz. Bu nedenle, her istediğini yapma bir yanılsama olarak yaşanır Kişi aslında yalnızca olanakların kendine sunduğu sınırlar içinde istediğini yapmaktadır.

Bu yanılsamanın bir başka yönü de, olanakların, zorunlukların, sınırlılıkların her zaman özgürlüğün engelleri olarak duyumsanmasıdır. Oysa çoğu zaman olanaklar, zorunluluklar, sınırlılıklar özgürlüğün oluşturucuları olarak iş görür

Başıboşluk sapmış bir özgürlüktür. Olanakların, zorunlulukların, sınırlılıkların "bilinçsizliğidir" Sapmıştır çünkü bilinçsizdir. Bilinçsizdir çünkü yanılsamadır. Yanılsamadır çünkü güvenliği yok sayar, güvenliği yok saydıça da varoluşla bağdaşmazlaşır. Varoluşla bağdaşmayan bir özgürlük ilerletici, sınır açıcı, sınır genişletici olamaz.

SOMUT GERÇEKLİK DİYALEKTİĞİ

Yaşam dengeler dengesi.

Güvenlikle özgürlük birbirine bağlı iki karşıtlık. Gerçekliğe uygun denge, her ikisinin eşit sağlanmasıyla, eşit artışıyla olanaklı. Çünkü güvenlik, özgürlükle birlikte artmıyorsa özgürlük ayakları yerden kesik bir 'uçuş'a dönüşür. Özgürlük güvenlikle birlikte artmıyorsa durağanlığı arttırarak "en güvenli" eylemsizliği doğurur

İki günü aynı olan özgür değildir Her gün bir öncekinden ileride olmayan, kendini güvenlikte duysa bile özgür değildir Güvenlik-özgürlük denge sürecinde, son aşamada bu kişi güvenlikte de değildir

Somut gerçekliğe uygun değerlendirme sürekli soru sormayı gerektirir Güvenliği sağlamaya yönelik her girişim, özgürlükle ilgili sorunları, özgürlüğü arttırmaya yönelik her atılım güvenlikle ilgili sorunları sormaya zorunludur.

YANLIŞ YAPMAMA TUTKUSU

Yanlış yapmama isteği güvenliği arttırmayı hedefler. Sürekli olarak doğru davranma isteği, güvenliği hiç tehlikeye atmama isteğini anlatır.

Bilinmesi gereken şu: "Yalnızca iki varlık yanlış yapmaz. Ölüler, bir de tembeller" Çünkü bunlar hiç bir şey yapmaz. Çünkü ölüler de tembeller de yaşam yürüyüşünün dışındadırlar. Yaşadığımızı düşünüyorsak yanlış yapmaktan korkmanın yararı yok. Yanlış yapma korkusu, fobik bir

UMUT ŞİİRLERİ

-bir parça güneşsin gökte
gerildikçe kendini acıtan
bunalan...
yüzünde solan kırmızılık ondan

- işin gücün tedirgin uykulardan
düş taşımak sabaha
işin gücün aydınlanan sularda
gölgesini aramak bir gülüşün
yorgunluğun bundan

- kirli bir su birikintisiydi
deniz diye çocukların bakıp bakıp sevindiği
kıyamadın kağıttan gemilerine
bir deniz yarattın azar azar
sızlı ellerinden balıkçıların
azar azar bir deniz yarattın
korkularlar bir anıldı adın...

duvarlar dikildi önüne küf rengi bir yalnızlık
güneşi saçlarından tel tel sildiler
ellerinden üşümesi bundan
güneşi saçlarından tel tel sildiler
yıkılmadın.
bir çocuğun gülüşüne uyanıyorsun şimdi...

Nazan KARACA

durumdur ya da fobik bir durumla sonlanır Yanlış yapmama tutkusu, abartılmış güvenlik tutkusudur. Özgürlüğü engeller. Çünkü yaşamı engeller.

Bilinmesi gereken bir başka tanım; "Aşırı güven isteği güvensizliğin anasıdır. Hem de çocuğudur "

Güvensizlik özgürlüğün ayaklarını yerden keser.

TOPLUMLARDA...

Bireysel düzeyde bu kurallar geçerliyse, aynı biçimde toplumsal durumlarda da geçerli olduğu söylenebilir

Özgürlüğün kısıtlandığı her zaman, gerekçe güvenliktir. Özgürlüğü genişletmiş her toplum, öncelikle güvenliği sağlamıştır. Temel güvenliklerin sağlanamadığı toplumlar aynı zamanda başıboşluğun geçerli olduğu, dolayısıyla özgürlüğün de olmadığı toplumlardır.

Bireysel düzeyde olduğu gibi, toplumsal düzeyde de güvenlik ayakta durmak, özgürlük ilerlemek anlamına gelir Ayakta durmadan ilerlemek, ilerleme olmadan ayakta durmak olanaksızdır İlerlememek güvenliği ortadan kaldırır

SIRÇA SARAYLARDA MUTLULUK OLMAZ

Ağrı duyumuz olmasaydı, korkusuz olsaydık...sırça saraylarımız tuzla buz olurdu.

Ama ağrımız olmasın diye bütün uyarıcılardan kaçınsaydık, korkumuz olmasın diye hiç bir girişimde bulunmasaydık...belki sırça bir sarayımız olurdu ama, biz orada hapsolmuş olurduk.

Ağrımız olmasın, korkumuz olmasın istiyorsak kimi zaman ağrı uyarıcılardan, korkutuculardan uzak durmak, kimi zaman da ağrıya karşın, korktuğumuz halde ilerlemek, bağımsızlaşmak güvenliği daha üst bir düzeyde sağlamak zorundayız. Gerileyerek güvenliği sağlamak gerçekçi değil. Gerçeklik kendi kurallarına uyarsak özgürleştirir bizi. Özgürlük gerçeklikten bağımsızlaşmak değildir. Özgürlük geçmişten, geride kalandan, nostaljiden bağımsızlaşmaktır Özgürlük bir anlamda dönüp ardına bakmamak, güvenliği ilerde aramaktır.

Özgürlük arayışında zaman zaman (ama geçici olarak) güvenliği tehlikeye atabilmek gerekir Bu anlamda özgürlük, "sürekli güvenlik gereksinmesi"nden bağımsızlaşmaktır. Aynı biçimde güvenlik de zaman zaman (ama geçici olarak) özgürlükten vazgeçmeyi gerektirir Bu anlamda güvenlik "sürekli başıboşluk isteği"nden vazgeçmektir

YAŞAMAK YÜRÜMEKTİR

Yaşamak yürümektir, evet!..
Ama sendelemeden
Yaşamak yürümektir...
Engeller aşarak, korkarak,
canı yanarak...
Yaşamak yürümektir...
Ayakta kalarak, hep ileriye...
Yaşamak yürümektir...
Birlikte...

KÜLTÜR, SANAT, MÜZİK

Afşar TİMUÇİN

Kültür uygarlığın bir parçasıdır, sanat da kültürün bir parçasıdır Yaşamı kolaylaştıran teknik etkinliklerle yaşamı açıklayan kültür etkinlikleri uygarlık dediğimiz bütünü oluştururlar ya da uygarlığın içiçe geçmiş iki yüzünden başka bir şey değildirler. Uygarlıkta teknik altyapıyı, kültür üstyapıyı oluşturur. Altyapıyla üstyapı sürekli etkileşirler Üstyapı alanı yaşamı yorumlar, açıklar, böylece onun dönüşümüne katkıda bulunur Altyapı alanı yaşamı değiştirecek, dönüştürecek, geliştirecek olanakları vereder ve kullanır Kültür dünyası bilim, felsefe, sanat ve siyaset alanlarından oluşur Üstyapı altyapıyı, altyapı üstyapıyı sürekli etkiler, kültür alanları da durmadan etkileşirler Bu alanlardan birindeki değerler öbüründeki değerlere yansır, birindeki anlayışlar öbüründeki anlayışları belirler Kültür alanlarında bileşik kaplardaki düzey eşitliğine benzer bir düzey eşitliği görülür Bir ülkenin siyaseti ne kadarsa felsefesi o kadardır, sanatı ne kadarsa bilimi o kadardır

Üstyapı gelişimleri altyapı gelişimlerine sıkı sıkıya bağlı olsa da her zaman aydınca çabaları gerektirir. Düşünce alanını düşünenler geliştirirler. Düşünce altyapı zenginliğinin belirleyiciliğiyle birlikte düşünenin etkin çabasını gerektirir Düşünce gerecinin zengin olması düşüncenin kendiliğinden yetkin olacağı anlamına gelmez. Gerçek anlamda düşünce düşünürün yetkin çabasını, gelişmiş bileştirici ve ayrıştırıcı bakışını, çileciliğe varan çalışkanlığını gerektirir Demek ki kültür alanlarında oluşumlar kendiliğinden gerçekleşmez, bilimci, felsefeci, sanatçı, siyasetçi aydınların yaratıcılığını gereksinir Bu alanlardaki üretimler bir yazgı ya da kendiliğinden bir sonuç değildir Gerçek kültür adamı olanla yetinmeyen, olasının sınırlarını zorlayan insandır Altyapı alanı da bir insan etkinlikleri alanı olmakla yazgının değil, öngörünün, çabanın, emeğin alanıdır, bu yüzden de üstyapı alanının yolgöstericiliğini gereksinir İnsan yaşamı bir bütün olarak insan istemiyle gelişir, insana insanlığı hazır verilmemiştir.

Birer bilgi alanı olan kültür alanları yaşamı tartışarak açıklar ve yaşama kendi açılarından yorumlar getirirler. Herbirinin konusu insandır, bir uygarlığa katılan insandır, daha genel anlamda bütün bir uygarlıktır Uygarlıklar zaman ve uzam sınırlarını aşarak tek bir uygarlıkta, insanlık uygarlığında bütünleşirler. Kültürün her alanında bir başka yöntem geçerlidir, ama her alanında *yöntem* geçerlidir ya da zorunludur Kültür adamı yönteme zorunludur Her bir kültür alanı insanı bir başka bağlamda düşünür ve tartışır, sonuç olarak tüm alanlar insan araştırmasına yönelir Bu yüzden bilim, felsefe, sanat ve siyaset bir bütünün dört parçası ya da dört ayrı görünümü gibidir Bunlar kesin sınırlarla birbirlerinden ayrılmadıkları gibi birinden öbürüne pek kolay geçilen alanlardır Bu alanlar kurumlarıyla ve uzmanlarıyla apayrı alanlar olsalar da bütünsel bir bilgi oluştururlar Herbir alan öbür alanların açıklanmasında ya da onlarla ilgili bilginin doğru olarak kavranılmasında belirleyicidir Bu yüzden kültür denilince ayrı ayrı alanların derinlikli bilgisi kadar bütün alanların toplu ya da genel bilgisi, hatta teknik inceliklerden ya da ayrıntılardan uzak bilgisi anlaşılır. Selma Lagerlöf'e "kültür tüm öğrenilenerin unutulduğu yerde varlığını sürdüren şeydir" dedirten budur Kültür bütünde yerini almamış özel bilgi parçalarıyla ilgili bir şey değildir. Bütüne ulaşmayan herhangi bir bilgi ne kadar geniş ve ne kadar önemli olursa olsun kültürle açıklanır bir

bilgi değildir.

Kültür alanlarında eski değerlerle yeni değerler yanyana yaşarlar, yanyana yaşarken çok zaman çatışkılı bir görünüm ortaya koyarlar. Her toplum eskiyle yeninin yanyana yaşadığı azçok karmaşık bir düzende bütünleşmiştir. Kültür alanı da eskiyle yeninin yanyana yaşadığı karmaşık bir değerler alanıdır. Bir toplumda eski değerlerle yeni değerlerin aynı ölçüde şanslı olduğu anlamına gelmez bu. Eski değerler yerlerini yeni değerlere bırakırken onlarla kıyasıya bir çatışmaya girerler Öte yandan yeni değerler yaşama geçebilmek için eski değerleri silmeye çalışırlar Eski değerler yeni değerlere, yeni değerler eski değerlere yabancı değildir, aralarında pekçok uyuşmaz nokta bulunsa da. Yeni değerlere baktığımızda onların eski değerlerin bir açılımı, yeni bir yorumu, dönüşmüş biçimi olduğunu görürüz. Yeni değerler eski değerlerle çarpışarak varolurken eski değerler birçok bakımdan yeni değerleri koşullar hatta yeni değerler eski değerleri daha değişik gösterebilirler Yeni değerler eski değerlerin hem sürdürücüsü hem karşıtıdır. Yeni değerler eski değerlerin içinden süzülerek gelirler. Oğulun hem babadan olması hem babadan ayrı olması, hem babayı sürdürüyor olması hem babayla çatışkılı olması gibi bir durumdur bu. Buna göre hiçbir kültür üstyapı değerleri açısından da altyapı değerleri açısından da biryapılı değildir Bu yüzden bilimde de, felsefede de, sanatta da, siyasette de çatışkı bitmez. Çatışkı ilerlemenin baş koşuludur ya da Herakleitos'un deyişiyle dersek "savaş her şeyin anasıdır" En yeni değerler çeşitli değer çatışmaları arasında serpilip gelişir, tükenmiş değerler çeşitli değer çatışmaları arasında yitip gider. Gelişim bu alanlarda egemen değişik bakış açılarından gelir. Değişik bakış açıları gelişimin varoluş koşuludur.

Kültürün öbür alanları gibi sanat alanı da toplumun insani gereksinimlerinden doğmuştur. Bu yüzden hiçbir kültür ürünü nedensiz değildir, bir hiç için varedilmiş değildir, anasız babasız değildir. Her kültür ürünü toplumsal bütünün ya da bir bölümün bir sunumudur Bu bölüm toplumun bütününe bağlandığı için onunla ilgili bir araştırma da bizi hemen toplumsal insana, giderek evrensel insana ulaştıracaktır Ahlak anlayışları da, bilgi anlayışları da, görenekler de, şarkılar da, bilimsel buluşlar da, siyasal yapılaşma biçimleri de toplumsal gereksinimlerden doğmuştur Her kültür ürünü bir şey adına, bir şeyi açıklamak, doğrulamak, göstermek, yadsımak, tartışmak adına vardır. İnsanla ilgili bir şeyi belirlemek insanlığın bir yüzünü belirlemekle insanlığı belirlemektedir kültür alanı tümüyle insan araştırmasının alanıdır Büyük boyutlarda karmaşıklaşmış toplumlarda sorunların çokluğu kültür alanının aşırı etkinliğiyle belirgindir. Her gerçek anlamda uygar toplum ya da uygarlıkta yetkinleşmiş her toplum bir değerler çokluğu üzerine kurulmuştur Böylesi bir toplumda bir bakış açısını suçlamak, bir başka bakış açısını yasaklamak, bir sanat anlayışını geçerli öbürünü geçersiz saymak olası değildir. bakış açıları, sanat anlayışları, ilkeler, kurallar, görüşler değer çatışmaları içinde ve toplumun koşullarına göre geçerliliklerini kazanırlar ve yitirirler. Toplumda değerler birbirleriyle vardır, hatta birbirlerine göre vardır. Bu çokyanlılık gelişimi güvence altına alır. Tekyanlı bakış açıları yeterince karmaşıklaşmamış yani yeterince uygarlamamış toplumlarda olası sayılabilir, en azından yadırganmaz.

Gelişmiş uygar toplumlarda kültürün dönüştürücüleri ve üreticileri olan aydın insanlar kendilerine uymayan görüşleri ve değerleri mahkum etmekle değil tartışmakla yükümlüdürler. Toplumsal düzeyde her görüş, her tutum, her fikir, her kural, her ilke eleştiriye açıktır. Önemli olan eleştirmeyi ve eleştirilmeyi bilmekti. Bir başka anlayışla, başka anlayışlarla tartışmaya girmek her uygar insan için hem bir hak hem bir ödevdir Tartışma modern kültürün özünü oluşturur Eskinin aydını bilmekle ve bildirmekle yükümlüydü, bugünün aydını tartışmakla yükümlüdür Eski düşüncede kuşku ya hiç yoktu ya da toptan yadsıma anlamında vardı. Modern toplumda tartışma egemendir, tartışmanın temelinde bir yöntem olarak ve daha geniş anlamda bir tutum olarak kuşkuculuk yatar. Bacon eski düşünceyle yeni düşünceyi birbirinden ayırırken, kesinliklerden yola çıktığımızda kuşkulu sonuçlara, kuşkulardan yola çıktığımızda kesinliklere varabileceğimizi bildiriyordu. Bugün düşüncenin bir saplantıda, bir önyargıda, hatta bir doğru bilgide ayak diremesi geriliktir. Düşünce kuşkuların içinden geçerek doğrulardan doğrulara ulaşır, böylece ilerler. Bir başka görüşü, bir başka anlayışı, bize uymayan bir değeri yasadışı saymak yanlıştır. En tehlikeli düşünce *tek yasal düşünce benim düşüncemdir* düşüncesidir Gerçek aydınlar toplumun verimli çokyapılılığına sahip çıkmalıdırlar. İnsanlar sözkonusu dört alandaki görüşlerini bir suç-

GECE ULAŞINCA SABAHA

İşte benim ülkemin sınırı, gecede bitecek
Başlayacak arabalar yollarımı yırtmaya
Düşlerimin üzerinden geçecek bir kamyon
Bir kedi tırmanacak dağlarıma

Bir bir uyanacak anneler babalar
Bitecek çocukların düşlerine konukluğum
Ben de yüzümü değiştireceğim yeniden
Masa başında hesaplar yapacağım
Para alıp mal satacağım
Kendimi satacağım emeğimin içinde

İşte bir gece daha sona erecek
Yağmurun, yıldızın ve şiirin göklerinde gezindiğim
Düş imparatorluğum bitecek
Dişlerini gösterecek ekonomi çarıklı gerçek
Bir demet parayla
Zehirini boşaltacak avuçlarıma

Bitecek düşlerim
Gece ulaşınca sabaha

Cemile ÇAKIR
19.5.1991

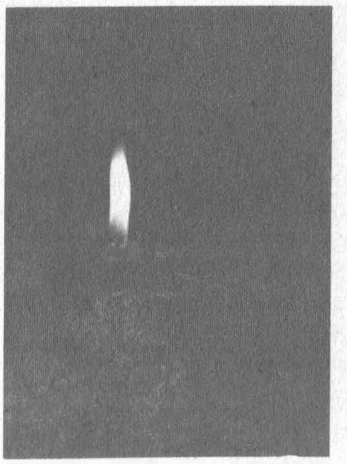

Fotoğraf: Cafer A.

lama ve yıkma silahı durumuna getirmeden açıkça ortaya koymak ve onların tartışılmasını sağlamakla kültüre yapıcı katkılarda bulunabilirler

Ülkemizde müzikle ilgili tartışmalara da bu çerçevede sahip çıkmak gerekir. Tüm sanatlarımızda olduğu gibi müziğimizde de pekçok sorun olduğu kesindir. Bu sorunları ortaya koymak ve tartışmak her şeyden önce müzikçinin işidir Müzikçiler neyin kalıcı olduğunu neyin geçici olduğunu enine boyuna tartışmak zorundadırlar Bunun yanında müziğin her türünde yada her çeşidinde gerçek anlamda kalıcı yapıtlar vermeye çalışmak gerekir. Sanat alanı savlarla değil ürünlerle kurulur ve gelişir. Ayrıca her türlü müziği kolay tüketim eğilimlerinin belirleyiciliğinden kurtarmak gerekir Bunun koşulu da bilgiye, daha belirgin anlamda dünya genişliğinde yetkin bir sanat bilincine ve dolayısıyla müzik bilincine sahip olmakla sağlanabilir Benim müziğim çok güzel demekle, müziğini benimsetebilmek için yüce duyguları tehdit aracı durumuna getirmekle, müziğini yaygınlaştırabilmek için kitlelerin zayıflıklarını kötüye kullanmakla kalıcı olmak ya da hatta kısa erimde bir yerlere varmak olası değildir. Sanat bir kültür alanı olmakla bir bilgi konusudur, onu cahiller geliştiremezler

Müziğimizin türüyle değil değeriyle övünebilmeliyiz. Şu türde ya da öbür türde yapıtlar vermek değildir önemli olan, önemli olan değerli yani kalıcı yapıtlar vermektir. Gündelik yaşamda yaygınlık bir değer ölçütü olamaz, bir değersizik ölçütü belki olabilir. Sorun çok seslilik ya da teksesli-lik sorunuda değildir, sorun yetkinlik sorunudur, sorun duygu ve düşünce dünyası gelişmiş insanlara da seslenebilme sonunudur, sorun her şeyden önce bütün bir toplumu ilgilendirecek yapıtlar verebilme sorunudur Çokseslilik gerçek anlamda karmaşıklaşmış toplumsal yapının ve ona bağlı olarak gelişen çokyönlü düşüncenin bir sonucu olarak önemlidir, yoksa gelişigüzel tutulmuş bir yol olarak, iyidir diye tutulmuş bir yol olarak hiç önemli değildir. Tekyönlü düşünüyorsam, müziğimde çokseslilığı denesem de gerçek anlamda çokseslilığe ulaşamam. İnsani gereksinimlerin önce yaşamda kendini duyurması gerekir. Müzikçi denilince aklımıza kuramcı değil yaratıcı gelir: müzik kuramı yaratıyı izler. müziğini savunandan hemen yapıtlarını isteyeceğiz.

DİL ARAYIŞI

Sadık ALBAYRAK

– I –

Şizofrenlerin gerçekdışı, anlamsız, kırık dili ile varolan dili aşarak gerçeklik temelinde yeniden kuracak bir devrimci dil: Yeni dil arayışlarının iki ayrı yolu mu? Birincisi, nesnel gerçekliğin acımasızlığı ve boğuculuğuna karşı oluşturulan çözümsüz bireysel tepkiyi içeriyor Varolan, verili ilişkilere, bu gerçekliğe yenilmiş insanın trajik dili oluyor Argoyu da bunun içine alıyorum. Argo bireysel sınırları aşmakla birlikte, şizofrenin kurduğu dille argo birer kaçış dili.

İkincisi, gerçeklik temelinde kurulacak yeni dil ise, varolan gerçekliği olumlu anlamda aşmanın bir aracı ve amacı oluyor. Bu dil, nesnel gerçekliği aşacak potansiyelleri yakalamak, harekete geçirmek için zorunlu. Öte yandan, harekete geçirilen potansiyellerin kuracağı yeni nesnel gerçeklik için açıklayıcı bir dil olarak gerekiyor.

Aslında burada, insan bilinci, düşüncesi ile nesnel gerçeklik ilişkisinin sonsuz diyalektiğidir karşımıza çıkan. İnsan, beyninin soyutlama yeteneğiyle nesnel gerçekliği kavramlaştırarak algılıyor Bilme süreci kavramlaştırma ve kavramların ilişkiye sokulmasıyla ilerliyor. Dil bu sürecin ürünü. Soyutlama ve kavramlaştırma yeteneği hem düşüncenin nesnel gerçeklikten görece bağımsızlaşmasını hem de bununla nesnel gerçekliğin derinlemesine kavranabilmesini, görünenin arkasındaki özü, gerçekliğin iç ilişkilerini çözümleyebilme gücü kazandırıyor.

Yeni kavramlar, nesnel gerçekliğin ulaşılabilen özü. bilincin yeni gelişmeleri... Yeni kavram varolan dilin sınırlarını zorluyor. Yeni bir dile doğru. Nesnel gerçeklikteki nicel birikimlerle nitel dönüşmeler ilişkisini bilinçte de görmek olası. Bilincin toplumsal ve sistemleştirilmiş biçimleri bilim, sanat ve felsefe tarihinde bu nitel dönüşümleri, sıçramaları, "yeni dil"e geçişleri yakalamak olanaklı. Bu "yeni dil"ler, onların kavramları değişken nesnelliği kavramada, dönüştürmede büyük rol oynuyorlar.

Bilimde Copernicus, Newton, Einstein, Kuantum ve benzerleri yeni dilleri belirliyor.

Sanatta Rönesans bir yeni dil ve yeni insan arayışı olarak beliriyor. Gerçekçilik, Romantizm, İzlenimcilik, Kübizm, Gerçeküstücülük, Sosyalist Gerçekçilik ve benzerleri bu yeni dil arayışlarının kilometre taşları oluyorlar

Filozofluk ise bir yeni dil kurabilmekle başlıyor. Felsefe olabilmeyi başarmış her düşünce gerçekliğe yeni, kendine özgü kavramlarla yaklaşmayı deniyor. Felsefe tarihi öğrenmek her filozofun dilinin öğrenilmesiyle başlıyor.

Yeni dil, sanat için yaratıcılığın ve etkinliğin zorunlu bir koşulu aynı zamanda. Eski dille söylenen, bugünkü insanı etkilemiyor; bugünkü dille oluşturulan kanıksanmış ve sıradan geliyor; etkilemek için aşmak gerekiyor Burada "dil"in anlamını geniş tutuyorum. Edebiyat dışındaki sanatların da kendi öğelerinin ilişkilerinin oluşturduğu birer dilleri var. Bizde, yeni bir dille evrensel ölçüde sanat yapabilmiş insanlardan biri Nazım Hikmet'tir Şiirde eski olan dili aşarken, döneminin dilini de aşıyor, geleceğe uzanıyor Garipçiler, Nazım'ın şiirde çok önceleri yaptığı biçimsel yenilikleri, yeni dilin biçimsel öğelerini temel alarak bir yeni şiir akımı kuruyorlar Nazım'ın yakaladığı dil, kendi yaşadığı dönemi çok aşıyor Fakat Garipçileri de çok aşıyor. Çünkü onlar sadece biçimde bu yeni dile ulaşmaya çalışıyorlar.

Burada yeni dilin önemli bir niteliği karşımıza çıkıyor Yeni dil sadece biçimsel bir yenilik demek değil, asıl içerikte yeni bir dil demek. İçerikte yeni olmayan, sadece biçimde yenilik arayan yeni dil olamıyor Başa dönersek, şizofrenin dili biçimsel olarak yeni bir dil, fakat içerik olarak yeni değil, hatta geriye gidişi anlatıyor Biçimsel olarak yenilikse, bugünü farklı bir biçimde terennüm etmekten ve mutlaklaştırmaktan öteye gitmiyor. Nesnel gerçeği kavramak ve olumlu yönde değiştirmek için yeni dil, içerik olarak da yeniyi taşımak zorunda.

Sanatta yeni dilin biçimsel yeniliklerle kurulma

çabalarına çok sık rastlanıyor. Edebiyatta örneğin, Ferit Edgü, Orhan Pamuk, Latife Tekin, Adalet Ağaoğlu, bütün İkinci Yeni şairleri ve benzerleri bunu yapmaya çalışıyorlar. Yukarda değindiğim nedenle anlamsız ve etkisiz kalıyorlar. Aşmak için içerik ve biçimde yeni bir dil kurmak gerekiyor. Tek yanlı yenilik geriliğe götürüyor.

– II –

Dil, egemenliği dışardan içeriye taşıyor Egemenlik, dille öznenin beyninde, onun düşüncelerinin rengi oluyor Özne, kendisine karşıt bir ideolojinin üreticisi, yaşatıcısı, eyleyicisi haline geliyor. Dil, düşüncenin dolaysız aracı olarak insanın gerçekliği özümseyişinde belirleyicidir. Burada öznenin yabancılaşmış gerçekliği, ilişkileri ve konumu egemen dil içinde doğallaştırılıyor Bu doğallaşma, dil aracılığıyla bizzat özenin bilincince üretiliyor Egemen dilin verileriyle orada, beyinde.

Bu şu önemli sonuç demek: Özne gerçekliği çarpıtılmış algılıyor, dolayısıyla gerçeklik üzerinde dönüştürücü bir etkide bulunma olanakları engellenmiş oluyor Gerçekliği etkileme girişimleri başarısızlıkla sonuçlanıyor Çünkü gerçeklik, tutarlı bir kavranıştan yoksun özne bilincinde. Öte yandan, yabancılaşmanın "doğallaştırılması", öznenin değişim ihtiyacını da sınırlıyor İlişkilerini ve konumunu doğallaştıran özne bilinci, özneyi ilişkilerini ve çevresini değiştirme etkinliğinden alıkoyuyor

Egemenlik böylece, sürdürülüşünü bizzat üzerinde egemenlik sağladıklarına borçlu oluyor Burada egemenlik bir ilişki biçimi, ancak nesnellikten kopuk değil, nesnelliğin ürettiği bir ilişki bu. Egemen ilişkinin ideolojisi, dille özneyi değişimsizliğin savunucusu yapıyor böylece. Aynı zamanda bu dil, değişimi ikincil yanlara yönelterek özneye belli bir rahatlama da sağlayabiliyor Sözgelimi savaşta şöyle bir şey öne sürülüyor: "Saddam sivil hedeflere saldırıyor, müttefikler bunu kınadı" Bu cümle öncelikle savaşın doğallaştırılmasını anlatıyor Savaşta yanlış olan, bir tarafın sivillere saldırmasıdır; savaş, eğer iki ordu karşılıklı birbirlerine saldırıyorsa doğaldır Özne burada savaşa değil, savaşın "kuralları" dışına çıkılmasına karşı çıkmaya yönlendiriliyor Sanki savaş soyutlanmış bir çatışmadan ibaret veya öyle olabilirmiş gibi. Savaş, "kuralları" olabilen bir spor karşılaşması sanki. Bu cümlenin dili bizi savaş karşıtlığından uzaklaştırıyor, faul yapma diye bağıran bir futbol izleyicisine dönüştürüyor Savaşın kendisi, nedenleri, özü ise gölgede bırakılmış oluyor.

Örneklemeye devam ediyorum. "Çarpık kapitalizm" tamlaması ne anlatıyor? Veya "vahşi kapitalizm" neyi çağrıştırıyor? Bu tamlamalar çarpık olmayan bir kapitalizmi veya vahşi olmayabilecek bir kapitalizmi düşündürtüyor. Peki çarpık ve vahşi olmayan bir kapitalizm düşünülebilir mi? Bu kavramlarla özneye dayatılan şudur. Toplumundan rahatsız mısın, bak işte çarpık kapitalizmden. Kapitalizm çarpık olmasa, Avrupa'daki gibi olsa her şey halledilecek... Nesnel gerçekliği kavrayan bir düşünce yerine nesnel gerçekliği çarpıtan bir düşünce.

Özne farkında olmadan, beyninden geçen her düşüncede dilin bu tuzağıyla karşı karşıyadır.

– III –

Son bir örnek. Bize Tevfik Fikret şöyle anlatılıyor: "Zorbalığı eleştirdi, halkı yasadışı uygulamalara direnmeye çağırdı. (1)" Burada terslik nerede? Fikret, halkı "yasadışı" uygulamalara direnmeye çağırıyor. "Yasadışı" Fikretin direniş çağrısı yasayla sınırlanıyor burada. Yasanın kendisi dışarda tutuluyor Ya zorbalığı yasa üretiyorsa? Yasanın kendisi zorbalıksa? Bu satırların yazarı, kuşkusuz, yasa ilan edilen şeylerin tarihle ve toplumla koşullu olduğunu biliyor Yasalar zamanla değişiyor, bir sistemin yasası öbürünün yasadışısı haline geliyor Ama yine de, bu cümle içinde farkında olmadan yasa dokunulmazlaştırılıyor

Fikret'in ünlü dizeleri gerçeğin tam tersi olduğunu anlatmaya yetebilir: "Kanun diye kanun diye kanun tepelendi" Fikret bize, yasanın geçiciliğini, egemen olanın çıkarına düzenlendiğini sezdiriyor Kanunu savunmuş olmanın düşkırıklığını yazıyor Fikret. Böylece yasanın kendisine karşı bir güvensizlik taşıyor Arslan Kaynardağ, yukardaki cümleyle, Fikret'i sınırlıyor Egemen dilin kalıpları bizi yasayı savunmaya koşulluyor

Egemen dil, bize gerçekliği yanlış gösteriyor Bilincimizin önünü tıkıyor Gerçekliği kavramak ve dönüştürmek için adım adım çözülmesi ve kırılması gereken bir dil bu. Sevgili Gündoğdu'nun diliyle, "milimetrik mücadele" en yoğun burda veriliyor Yeni bir dil oluşturmak, yeni bir gerçeklik oluşturmaya giden yolun içinde yer alıyor Gerçekliği dönüştürmek için onu derinlemesine kavratacak bir dil...

Bu yazı burada bitmiyor. Başa dönüyorum. Acaba yazının ne kadarında egemen dilin tuzaklarını aşabildim?

1 Arslan Kaynardağ, Aydınlanma Felsefesi ve Türkiye, İnsancıl Şubat 1991, S.4

ÇAĞLA GÖZLÜ YAĞMUR

A. Necmettin BORTEÇİN

ÇATIRDAYARAK İNEN GÖKYÜZÜ

Bir bilseniz yağmuru ne çok severim. Hele gözyüzünün yırtılırcasına gürleyerek yeryüzüne gönderdiği o tufan hırçınlığındaki sağnağı. Kocaman damlalarıyla toprağı tozutarak inişindeki umut hamallığını. İnsanı yeniden doğmuşçasına tazeleyişini suyun. O katıksız, duru, hırçın suyun gürül gürül inişini... bunu en çok umutsuzluğun o kaygan pençesine düşmekten korkacak kadar gerilimli olduğum anlarda isterim. Yağmur yağsa. Ama çatırtılarıyla gökyüzünün. Örneğin deli gibi bir lodosla. Deniz tam da kabarırken adam boyunda. Yağmurda o umut, o dinginlik olmasa o koca koca dalgaları yatıştırabilir miydi sizce. Nasıl da dinginleşir deniz yağmurla birlikte. Nasıl tazelenir Siz hiç yağmurlarla girdiniz mi denize. Girmediyseniz yazık. Girmelisiniz. Hem de şarkı söylemelisiniz yüzünüzü yağmura verip yüreğiniz deli gibi çarparken. Aşkından deliye döndüğünüz kadınla ya da erkekle sevişirkenki gibi. Yerinden çıkacak gibi çarpıtarak yüreğinizi. Şarkı söylemelesiniz. Yüzünüzü yağmura çevirmeli. Çevirmelisiniz.

Yağmurda bitip tükenmeyen bir özgürlük çağrısı olduğunu hiç duyumsadınız mı. Duyumsamalısınız... Yağmur kaç bin kilometre yolculuk yapıp düşüyor yere biliyor musunuz. Yağmurun doğduğu yeri ve o coşkulu şarkılar gibi elele verdiği gökgürültülerini ya da. Bilmelisiniz... Hem de öyle coğrafya bilgilerinizi tazeleyerek falan değil. Yüzünüzü yağmura vererek düşünmelisiniz... Düş kurarak... En olmadık, en çocuksu, en uslanmaz düşleri kurarak..Yenilgileri bağırarak gökyüzüne... O yenilip yenilip suskunluklarını sonsuzluğa taşıyan gladyatörlerin ölümleri gibi değil ama... Spartakus gibi yenip yenip son kez başkaldırarak yenilmek gibi yenilgilerin..Yeniden başlayıp yeniden yenilmelerin... Yenilip yenilip yüreğini yeniden yağmurlara serenlerin uslanmazlığıyla yani. Yani yaşamın sesine dikerek kulakları... Yeni öpüşerek gecenin umutlarıyla... şiirlerle... türkülerle... yeniden doğacak güneşin umuduyla bağırarak...

Yağmurdaki özgürlük erkini duymalısınz.

ÇALIKUŞU VE BÜLBÜL

Birbirlerine o denli benzerler iki bazı toy avcılar bülbül diye çalıkuşunu yakalar Sonra bilinen öykü. Çalıkuşunun gözüne mil çekerler. Çalışkuşu, bülbülün payına kör olur Türkiyeli aydınlar da biraz çalıkuşuna benziyor Avcılar aha işte bülbül deyip alıveriyorlar kafese. Sonra, ben bülbül değilim. Yanlışlık oldu diye çırpınırken gidiveriyor gümbürtüye. Kör ediliyor. Yalnız kör olmakla kalsa iyi. Kör olunca çalıkuşu olduğunu da unutuyor kör bülbüller gibi şakımaya başlıyor. kör edilişinin nedenlerini düşüneceğine çevresindekileri de bülbül olduğuna inandırmaya çalışıyor. Bu kez çevresini toy sakalar çeviriyor Onu bülbül sanıp olmayacak çabalarla ona benzemeye çalışıyor. Sonunda benziyor da. O da bir kafese girip, kendini kanarya sanmaya başlıyor. Sonra... Sonra insanlar yağmurlardan nefret etmeye başlıyor Çünkü ne tutsak çalıkuşları ne de sakalar artık yağmurlarda şakıyamadıkları için yağmuru kötülüyor

İnsanlar, yağmurları şemsiye olarak algılamaya başlıyor...

SESİN SONU

Yüreğimdeki yorgun kuşların uğultusu
sabahı uyandırır
geç kalma
, , , , , , , ,

SU
yaşamın hışırdayan seslerin arasından
çağıldıyarak akıyor ruhum
sürükleyerek dünü bugüne

Berrin TAŞ

Fotoğraf: Hatice Tuncer

Yağmur, taksi bulma meydan savaşına dönüyor Hiç kimse başını gözyüzüne çevirip yağmura bakmayı aklından bile geçirmiyor Yağmur lanet olası bir ıslaklık olarak yağmanın hüznünü duymuyor mu sanıyorsunuz... Duyuyor Eğer siz yağmura lanet ettikçe yağmurun hızlandığını görürseniz bir gün... Anımsayın... Yağmur size birşeyler anlatmaya çalışıyordur inatla.

Bilmiyorsunuz belki. Yağmurlar inatçıdır

DÜŞLERİMİN ORTA YERİNDE

İyi mi kötü mü bilmiyorum. Bazen, yüzlerce kez okuduğum kitapların bazı bölümlerini döner döner yeniden okurum. Yine böyle bir gece. Deniz'lerin, Sinan'ların öyküsünü anlatan kitaplardan birinin bir bölümünü belki birinci kez okuyorum. "Gök uçak savaşına tutulmuş gibi gürlüyor. Dört biri yandan akıl almaz patlamalar, gürlemeler arasında 'çeteler dağlarda kızıl ot yaksın' ya da 'Jandarmanın süngüsünde ayışığı parlıyor' arada bir bu türküler duyuluyor. Nedense hep böyle olmakta, yağmur ne zaman yağsa bizde de türkü söyleme zevki artıyor" Uyuyakalmışım...Bir dağ başında ağaçların altında yaşları yirmi iki yirmi dört arasında onlarca insan. Yağmur yağıyor... Hem de sicim gibi... Her ağacın altında yaşayan bir soluk. Yanlarına koşmaya çalışıyorum... Karşıma biri çıkıyor Elinde paralar Borsa bültenleri. Gözlerinde umutsuzluk... yılgınlık. Yakasına yapışıp birşeyler söylemek istiyorum. Kaçıyor Sesim yok. Kabus bu. Sesimi alıp kaçmaya çalışıyor Sesimi geri alıyorum... Bu kez kendi sesini atıyor... Sesi yok... Ağaçların altında türkü söyleyenler seslerini uzatıyorlar. Kulaklarını tıkıyor Unutmak kaplamış her yanını... Başımı gökyüzüne çeviriyorum. Yağmurun yağmayı unutmasından kokarak. Hayır. Yağıyor. Yalnız onu görebilenleri ıslatarak iniyor yeryüzüne. Yağmurun altına çekmeliyim onu da. o da ıslanmalı. Deliler gibi koşturuyorum sağa sola. Sesini bulup vermeliyim ona... sesini bulup türkümüze katılmalı. Bulmalıyım. Bulamazsam sesiz kalacak. Herkese herkesin sesini bulup yağmurlara sermesini istemek hakkım... Çağlaları takmış gözlerine gülüp duran bir kız çocuğu buluyorum... Demek şimdi çağla zamanı... o da sermeli çağla gözlerini yağmurlara. O da bağırmalı sesini. O da.. Umudun emzirdiği türküler kulağımda. Türkülerin sesine koşan yağmurla uyanıyorum... Saat kim bilir sabahın kaçı Ağaçların altındakiler hâlâ yirmi iki yirmi dört yaşında. Ölüler yaşlanmıyor. Balkona çıkıyorum. Yağmur olanca hızıyla ıslatıyor yeryüzünü. Çağla gözlü çocuğu düşlüyorum. Güvercin ellerine bıraktığım özgürlüğü tanıyabiliyor mu diye... Hayır hüzün duymamalıyım. Spartaküs yenilmedi. Denizler yenilmedi. Yağmurlar yenilmedi. Ben de yenilmeyeceğim.

BİR TELEFON KONUŞMASI

Eskişehir altı saat uzakta. Ama altı saatim yok. Çeviriyorum telefonu. Karşımda sıcak bir insan sesi. Yorgun... bak diyorum, yağmurun bu boyutunu biliyor muydun... Biliyor... seviniyorum.

BEDENİMİZ KOZMETİK SANAYİİNİNDİR!

Sibel ÖZBUDUN

Başucundaki radyo-saat 7 15'de odasını tatlı sabah müziğiyle doldrunca genç kadın yatağından doğruldu. Üzerine bir sabahlık aldı, saçlarını arkaya toplayıp banyoya girdi. Aynadaki imgesine baktı uzun uzun. Sonra temizleyici losyonla yüzünü yıkayıp havluyla hafif hafif kuruladı. Yüzdeki ölü hücreleri gideren kremle cildine masaj yaptıktan sonra çamur maskını sürdü, beklemeye koyuldu Maskı yıkadıktan sonra bir parça pamuğa döktüğü tonikle yüzünü ve boynunu bir güzel sildi. Nemlendirici losyonun ardından, nemlendirici gündüz kremine hazırdı cildi. Henüz pürüzsüz olmasına karşın boyun masaj kremini boynuna hafif darbelerle uyguladı. Sıra gözlerdeydi. Göz kenarlarında oluşmaya başlamış kaz ayaklarına hücre yenileyici yağdan ikişer damla damlattı. Göz kalemiyle alt ve üst göz kapaklarının kenarına incecik birer kahverengi hat çizdi. Kahverengi kalem ela gözlerine yeşil menevişler veriyordu. Bir ressam titizliğiyle göz kapaklarına gri farını sürdükten sonra kirpiklerini daha uzun ve canlı gösterecek rimeli aldı eline.

Artık sıra fondötene gelmişti: koyu renklileri kendine daha çok yakıştırıyordu. Elmacık kemiklerini biraz allıkla vurgulamayı da unutmadı.

Fondötene uygun ruj, dudakların dudakkalemiyle daha belirginleştirilmesi (dudaklarının inceliği canını sıkıyordu: belki ileride silikonla kalınlaştırmayı düşünebilirdi, şimdilik makyajla idare etmek en iyisi) ve ruj sabitleştiricisi.

Bir adım gerileyip aynada kendine beğeniyle baktı. Evet, yüzündeki makyaj belli belirsizdi. Doğal görünümlü güzelliği yeğleyen, çağdaş bir kadındı o..

Elini uzattı, aynalı dolabını açıp içerideki binlerce şişeden deodoranını seçti, ardından da vazgeçemediği gündüz parfümünü sürdü boynuna, göğüslerine ve kulaklarının arkasına. Kır çiçeklerinden derlenme, hafif, canlı, ama kalıcı bir koku.

Gözü ellerine takıldı. Hayır, bir akşam öncesi için sürdüğü koyu kırmızı oje işyerinde fazla kaçacaktı. "Hiçbirşey göze batmamalı, diye düşündü. Yine aynalı dolaptaki binlerce küçük kutu arasında asetonsuz tırnak temizleyiciyi seçti, tırnaklarına iki-üç törpü darbesi vurdu, bir kat güçlendirici, üzerine bir kat da cila. Üfleyerek kurutup ellerini kremledi. saçlarına ıslak görünüm veren jöleyle fırçalayıp spreyle sabitleştirmeye kalmıştı iş.

Sabah ayini bitmek üzereydi. Banyonunun aralık duran kapısından komodinin üzerindeki saate bir göz attı. 8:12. Sürat ve etkinliğinden hoşnut, gülümsedi. Mükemmel! Yeni günü karşılamaya hazır, güven doluydu yüreği.

Kadın bedenini santimetrekareler halinde parselleyen kozmetik sanayii ilahlarının sinemada, TV'de, kadın dergilerinde, güzelik yarışmalarında, reklam panolarında, defilelerde, fuarlarda, magazin basında her allahın günü yeniden üretip geliştirdikleri "güzellik kültü"nün tüm dünyaya yayılmış yüzbinlerce müridinden biriydi yatakodasına hırsızlamasına girip, sabah tapınışını izlediğimiz.

Moda panteonunun kaprisine göre artık her yıl, her ay, her gün değişen" güzellik ideali"ne kendini uyarlayabilmek için çılgın bir yarışa girmiş, gözünün kenarındaki kırışık, saçındaki ak tel, kalçalarındaki selülitle bunalımlara sürüklenen, kendine hem sevdalı hem de kavgalı bir tutkun.

Rengi, şişesi, biçimi, ambalajı günbegün değişen, reklam sloganları hergün biraz daha baştançıkartıcı hale gelen, ama özde herbiri birbirinin benzeri, işlevselliği bir hayli tartışmalı ürülerin, 5-10 gramlık şişelerinden herbirine gözünü kırpmadan yüzbinler akıtan bir müptela.

Tüm bu zincirinden boşanmış

kozmetik tüketiminin güzellik sanayii için anlamı son derece açık. Gramı neredeyse beyaz zehir fiyatına gelen ve üstüne üstlük hiçbir gizli kapaklı yönü olmayan bu "güzel" ticaret, pazarı hergün biraz daha genişleterek (pazar ekonomisine yönelen eski sosyalist ülkeler, kendini batılı yaşam tarzıyla bütünleştirme tutkusundaki az gelişmiş ülke orta ve üst sınıfları) Paris'deki, Londra'daki, New York'daki moda ve kozmetik devlerinin kasalarına milyarlarca dolar akıtıyor. (Örneğin Fransız kozmetik devi Christian Dior'un yıllık parfüm üretimi yalnızca parfüm- 50 milyon şişeyi buluyor ve Dior, tüm güzellik ürünlerini % 80'ini ihraç ediyor: toponlaşmış, geçmiş yıllara ait müstahzarları ucuz fiyatlarla yeni pazarlara -özellikle eski Doğu Bloku ülkeleri- yeni ürünlerini "şık" fiyatlarla eldeki pazarlara.)

Peki bu tüketim zincirinin, son halka, yani kadınlar açısından anlamı nedir? Nedir kendisi için başkalarının belirlediği güzellik standartlarının, o erişilmez serabın durmasız, yorulmasız peşinden koşmak. Bunun için güzellik salonlarında, estetik cerrahların neşteri altında, kuaförlerde, cimnastik hollerinde, zayıflama merkezlerinde, solaryumlarda saatlerce eziyete katlanmak, bedeninin sağlığıyla, doğal dengesiyle bozuşmak, hatta hayatını riske atmak ve uğurunda milyonlarca lira dökmek?

Kuşkusuz bu sorunun yanıtını, binlerce yıllık ataerkil tolumun kadını ittiği ikincil konumun, belirli bir maddi refah düzeyini tutturabilmiş üst kesim kadınlarına yansımalarında aramak gerekir?

Binlerce yıllık sınıf ilişkilerinin iktidardan dıştaladığı kadın, iktidarın olanaklarına ancak bir erkek (baba-koca-sevgili) aracığıyla erişebilmektedir Bu bağlamda Kapital dergisinin Türkiye'nin en zengin kadınları olarak saptadığı isimler, ilginç bir örnek oluşturuyor· Türkiye'nin en zengin ilk 20 kadını arasında yalnızca dört tanesi, bu konuma bileklerinin gücüyle gelebilmiştir. İşin ilginç yanı bunlardan ikisinin (Matild Manukyan ve Sümbül Yaşar) genelev işletmecisi, birininse (Sıdıka Atala) kozmetik sanayiinden olmasıdır. Geri kalanlarsa servetlerine babaları ya da kocaları aracılığıyla kavuşmuşlardır. ["Ve İnsanlar", F Özbilgen, Cumhuriyet, 3.7 1991]

Bu durumda kadına düşen (ve dayatılan), kendini iktidar, pozisyon ve/veya para sahibi bir erkek için alabildiğince çekici kılabilmektir Binlerce kadın, bedenlerini medyanın kendilerine sunduğu dişilik klişelerine ve güzellik standartlarına uyarlayabilmek ve böylelikle belki servet, pozisyon ve bunların sağlayacağı refahtan pay almalarını olanaklı kılacak "av'ı yakalayabilmek için bir yandan birbirleriyle amansız bir yarışa girerler, bir yandan da ellerindeki, avuçlarındakini kozmetik sanayiinin dişlilerine dökerler.

Kozmetikçilerse, reklamlar ya da doğrudan mülkiyet ilişkileriyle denetledikleri medya aracılığıyla kadınlar arasındaki bu kör yarışı körüklerken, bir yandan da binlerce yıllık ataerkil geleneğin kadın kimliğinin adeta yalıtılmaz parçası haline getirdiği zaafları (yaşlanma, çirkinleşme, şişmanlama -- dolayısıyla da beğenilmeme, istenmeme korkusu) körükleyip fobiye dönüştürerek tüketim, daha fazla tüketim için uygun psikolojik ortamı oluştururlar

Bunun için de son yıllarda kadınların bağımsız kişiliğini kazanma savaşımının öne çıkardığı kimi ilkeleri çarpıtarak kendi sloganları haline dönüştürmekte tereddüt etmezler. Buna göre özgür kadın şu yada bu tampon veya ped'i kullanan kadındır, makyaj kadın kişiliğinin bir parçasıdır, cesur, bağımsız ruhlu kadınlar belirli bir şampuan ya da cilt kremini kullananlardır, vb.

Sonuç? Sonuç bedenini pazara sunulacak bir meta olarak algılayan, kendini bedeniyle özdeşleştirmiş, kırışıklıkların, saçdaki akların, fazla kiloların, sarkan göğüslerin hayatını kararttığı, bedenine dönük yaşayan, kozmetik sanayiine tutsak, yabancılaşmış, narsist eğilimli kadınlardır

Güzelliği kendilerine dayatılan klişelerin dışında, bağımsızca yeniden tanımlamak, tüm kadınların sorunudur, kanımca ve her kadının güzelliği, aklıyla, bilgisiyle, deneyimleriyle, kimliğiyle bedeni arasında kuracağı özgül dengede yatar Bu denge farklılığı, farklı olma hakkını dıştalamayan, aksine temel veri kabul eden bir dengedir. Kanımca yaşadıklarını, gördüklerini, bilgisini sindirebilmiş, ne yapmak istediğini bilen, kendi değerlerini bağımsızca kurup bunları savunabilen ve geliştirebilen kadın, birikimini ve niteliğini dış görünüşüne yansıtmanın da yolunu bulabilecek ve kendi güzelliğinin (kendisine dayatılan standartların dışındaki) yaratıcısı olabilecektir.

Temmuz 1991

AYTEN MUTLU * SENİ ÖZLEDİM * ŞİİRLER * İNSANCIL YAYINLARI

DİLCİ, SÖZLÜK YAZARI KEMAL DEMİRAY DA SONSUZLUĞA GÖÇTÜ

Yusuf ÇOTUKSÖKEN

Türk eğitim ve öğretimine gerek öğretmenliği, gerekse hazırladığı pekçok ders kitabıyla büyük katkıda bulunan değerli yazarımız, dilcimiz Kemal Demiray, 6 Ağustos 1991'de İstanbul'da sonsuzluğa göçmüştür.

1912 yılında Balıkesir'de doğan Kemal Demiray, Balıkesir İlk öğretmen Okulu'nu bitirdikten sonra Samsun'da dört yıl öğretmenlik yapmış. 1935 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Fransız Filolojisi'ne kaydolmuş, buraya bir süre devam ettikten sonra, maddi nedenlerle ayrılmış, Gazi Orta-öğretmen Okulu ile Terbiye Enstitüsü'ne girmiştir. Burayı bitirdikten sonra Balıkesir Lisesi'nde görev almış, aynı zamanda da yazı yaşamına atılmıştır Bakılkesir'de yayımlanan günlük **Türk Dili, Balıkesir Postası** gazetelerine yazılar yazmıştır 1943 yılında Ankara Üçüncü Ortaokulu Türkçe öğretmenliğine atanmış, 1948 yılında da Gazi Eğitim Enstitüsü'nde görevlendirilmiştir. Emekli olduğu 1971 yılına kadar burada edebiyat ve dilbilgisi dersleri vermiş; kısa bir süre de Enstitü müdürlüğü yapmıştır Bir ara ABD'ye giderek Michigan Üniversitesi'nde dilbilim derslerine devam etmiştir (1959-1961). Türk Dil Kurumu'nun da üyesi olan Demiray, burada sözlük kolu başkanlığı görevinde bulunmuş (1966-1976), **Türkçe sözlük**'ün 5. ve 6. baskıları üzerinde çalışmıştır. 1983 yılında Türk Dil Kurumu kapatılınca Demiray'ın da üyeliği son bulmuştur.

Kemal Demiray, ilk ve orta okullarda okutulan dilbilgisi, Türkçe, edebiyat ve kompozisyon kitaplarını hazırlamış, Türkçe'nin öğretimine yeni boyutlar kazandırmıştır

Başlıcaları· **Türkçe I, II, III** (Beşir Göğüş ile 1947), **Alıştırmalı Dilbilgisi** (M.N. ÖZÖN ile), **Temel Dilbilgisi** (liseler için). **Türk Dili ve Edebiyatı** (M.N.Özön ile), **Türkçe I, II, III** (1981).

Kemal Demiray çocuk edebiyatıyla da yakından ilgilenmiştir Türkçede ilk kez çocuk edebiyatı kitabını yazan Kemal Demiray'dır· **Çocuk Edebiyatı** (1953). Fuat Baymur ile birlikte ilk defa **Çocuk Edebiyatı Antolojisi**'ni hazırlamışlardır (1961). Daha sonra yeni bir **Açıklamalı Çocuk Edebiyatı Antolojisi** (1977) düzenlemiştir

Kemal Demiray'ın bir başka uğraş alanı da Türkçe sözlükler-di. Önce Ruşen Alaylı ile **Ansiklopedik Türkçe Sözlük**'ü (1964) hazırlamış, TDK'de sözlük kolu başkanıyken **Türkçe Sözlük**'ün yeni baskıları üzerinde çalışmıştır En büyük sözlüğü **Temel Türkçe Sözlük** (1982) adını taşımaktadır TDK'nin **Türkçe Sözlük**'ünü temel alarak hazırladığı bu sözlüğünde tanımlar konusunda birtakım yenilikler yapmış, kimi sözcüklerin tanımlarından sonra Türk yazarlarından seçilmiş kullanım örnekleri yerleştirmiştir

Kemal Demiray'ın yardımcı ders kitabı türünde de çalışmaları vardır **Edebiyatta Türler** (1971) bunlardan biridir Bu yapıtında yazınsal ürünleri biçim ve içerik bakımından bölümlendirmiş, yer yer örneklendirmiş ve bölüm sonlarında da okunabilecek kitaplar listesi eklemiştir Son olarak Kemal Demiray'ın üç çevirisi bulunduğunu da belirtelim.

Türkçe'nin özleşmesi ve zengin bir bilim ve kültür dili durumuna gelmesi, genç kuşaklara Türkçe'nin düzgün ve kurallı biçimde öğretilmesi konularında büyük emek harcayan Kemal Demiray, Türk Eğitim Derneği'nin Hizmet Ödülü'nü de kazanmıştı.

Kemal Demiray, Türkçe'nin öğretimine, Türk sözlükçülüğüne yaptığı hizmetlerle anılacaktır.

Anısı önünde saygıyla eğiliyoruz.

OKUMA ALIŞKANLIĞININ KAZANILMASI

Kemal DEMİRAY

BUGÜNE kadar kitap üzerine pek çok övgü yazılmıştır. Kitabın insana en yakın arkadaş olduğu, yeni ufuklar açtığı çok kez yinelenmiştir Hatta Gutenberg'in, harf sistemiyle baskı tekniğini buluşunun dünyanın gidişini değiştirdiği düşüncesi de bir gerçeğin ifadesidir Bununla beraber bugün hâlâ birçok ülkede, bu önemli nimetten herkesin gereği gibi yararlanamadığı da bir gerçektir Bundan yoksun kalanlar arasında yalnız okuma yazma öğrenme olanağını bulamayan talihsizler değil, yıllarca okullarda dirsek çürüten ve aydın olduklarını sananlar da vardır

Burada, «Aydın kimdir?» sorusu karşımıza çıkabilir Hemen belirtelim ki aydın, bilgisi, görüşü belli okul kitapları çerçevesini aşamayan kişi değildir Genel bir deyişle aydın, okul kitapları dışında okumayı, öğrenimini sürdüren kişidir. Hiç kuşkusuz aydın, bir kitap kurdu da değildir. Aydın, yaşam boyu okumayı, öğrenmeyi sürdüren kişidir ama hangi kitapları okuyan ve onlardan nasıl yararlanan bir kişi? Böyle bir kişi hem kendi iş alanını, hem de genel kültür alanını ilgilendiren kitapları okur Ancak bu iki türden kitapları okumak da aydın kişi için yeterli değildir. Aydın kişi, okudukları arasından iyiyi, kötüyü, doğruyu, yanlışı ayırabilen ve sonuç olarak kendine göre bir sentez yapabilen, vardığı sonuçlardan yararlanabilen bir kişidir Kişinin bu noktaya ulaşabilmesi küçük yaştan başlayarak kitaplarla haşir neşir olmasına, sağlam bir okuma alışkanlığı kazanmasına, okuma tekniklerinden yararlanabilmesine bağlıdır. Okullar bu gücü kişiye kazandırabiliyorlar mı? Çok kez bunu olumlu olarak yanıtlamak kolay değildir. Çünkü ilkokulu bitirdikten sonra okuma yazmayı bile unutan ne kadar kişi vardır! Yüksek okulları bitirenlerden sadece günlük bir gazeteyi okumakla yetinen, bütün kitaplara yüz çeviren meslek adamlarının sayıları da az değildir Böyle bir durumun nedenleri arasında en başta boş zamanları kitap okuyarak değerlendirme alışkanlığının okullarda kazandırılmamış olması vardır

Okuma alışkanlığının kazandırılmasında kitaplıkların değerleri inkâr olunamaz. Özellikle çocuk kitapları bu alışkanlığın filizlendirilip geliştirilmesinde önemli rol oynarlar Bugün yurdumuzun kimi yerlerinde cocuk kitaplıkları kurulmuşsa da bunlar sayıları, çalışma tarzları, kitaplarıyla yeterli değillerdir. Çocuk kitaplarının yanı sıra okul ve sınıf kitaplıklarının da güçlendirilmeleri gerekir.

Kitaplıklar, okuma zevk ve alışkanlığının kazandırılmasında önemli bir rol oynamakla beraber, kendi başlarına yeterli olamazlar. Çocuklar çevrelerinde sık sık ve kolaylıkla kitaplarla karşı karşıya gelebilmeli, ilgilendikleri kitapları kolaylıkla alabilmelidirler Oysa bugün yurdumuzun birçok yerinde çocuk kitabı satan kitapçıya rastlamak güçtür. Büyük şehirlerde çocuk kitabı satılan yerlere ulaşmak için çocuğun trafiği yoğun caddeleri aşması gerekir Bundan başka birçok ana baba, hatta üzülerek söylemek gerekirse, kimi öğretmenler ders kitabı dışındaki okumaların önemini kavramış ya da buna inanmış değillerdir

Çocukların, ders kitapları dışında kitap okumaya başladıkları sırada özellikle iki nokta önemlidir Bunlardan birincisi okunan kitabın iyi seçilmiş olması, ikincisi okurun gerçekten boş zamanını bu tür okumalara ayırabilmesi.

Kitap seçimi önemli olduğu kadar güç bir iştir de. Çocuk, çok kez bu işi kendi başına yapamaz. Büyüklerin, özellikle ana babanın, öğretmenlerin yardımı şarttır. Bu kişilerin bu alanda gereği kadar yardımcı olabilmeleri için kaynaklara gereksinme olacağı yadsınamaz. Çünkü her kitabın büyüklerce satın alınması, okunması, değerlendirilmesi olanağı yoktur Bunun için kimi ülkelerde çocuk kitaplarını tanıtan, konularını, özelliklerini belirten, değerlendiren hangi yaşa uygun olduğunu açıklayan yayınlar yapılmaktadır

Bizde de çocuk kitapları üzerine bibliyografya hazırlayanlar ol-

muşsa da bunlar sürekli çalışmalarla yenileştirilmediği, nesnel bir eleştiri ile kitapları değerlendirmedikleri zaten yayımlandıktan bir süre sonra bu kitapları bulmak olanağı da kalmadığı için gerekli yararı sağlayamamışlardır.

Çocukların dersler dışındaki zamanlarını gereği gibi ayarlayamamaları da ikinci bir zorluktur.

Kimi çocuklar, bütün zamanlarını serbest okuma materyali okuyarak harcarlar. Hatta kimi derslerde gizlice herhangi bir kitabın okunduğu da olur. Bu tip çocuklar zeki, hatta bilgili oldukları halde, programlara göre hazırlıklı olmadıkları için sınıfta da kalabilirler Onun için ana babalarla öğretmenler serbest okuma materyalinden yararlanabilecekleri zamanı tayin hususunda çocuklara rehberlik etmeli, fakat kitap okumayı yasak etme yoluna gitmemelidirler.

Çocukların kitaba karşı ilgileri okul öncesinde ve okul döneminde olmak üzere iki dönemde incelenebilir. Okul öncesinde, çevresindekilerin yardımıyla çocuğun eline geçen kitap bir oyuncaktan farksızdır. Bu dönemde o, kitabı evirir çevirir, resimlerine bakar, oyalanır. Zamanla kitabın ne olduğunu anlar, okumaya karşı bir istek duymaya başlar. Onun için bu dönemde çocuğun eline verilecek kitapların son derece çekici bir görünüşü olmalıdır. Bol renkli resimler, güzel bir kapak istenilen etkiyi yaratabilir. Hatta bu etkiyi artırmak için iki kartondan oluşan sayfalar arasına çeşitli sesler çıkaran küçük aygıtlar yerleştirilebilir; kimi insanlara, hayvanlara – eklenen parçalarla– hareket de kazandırılabilir. Yine sağlamlık kazandırılması, gereğinde silinip temizlenebilmesi için bezden yararlanılan kitaplar da vardır. İşte bütün bu çabalar kitabı bir oyuncak gibi eline alan çocuğu tatmin etmek gereksinmesine dayanmaktadır.

Okul öncesi çocuğu, üç yaşından sonra büyüklerin bir kitabın resimlerine dayanarak anlatacakları hikâyeleri zevkle dinler. Kitabın çocuğa okunması, onun okunanları dinlemesi bu dönemde ileri bir adım sayılmalıdır. Artık küçük, kitabın anlamını kavramış, okunanı izleyecek kadar dikkatini toplayacak duruma gelmiş demektir

Okul dönemi başlayıp çocuk kendi kendine okuma becerisini kazanınca kitap onun için geniş ve renkli ufuklara açılan sihirli bir penceredir.

Bu dönemde kitap, görünüşü bakımından olduğu kadar içerik ve üslup yönlerinden de zevkli, canlı olmalı; çocuğun ufkunu genişletmeli, olumlu etkilerde bulunarak onun görgüsünü, yaşantısını, bilgisini artırılmalıdır. Ancak acemice ders vermemelidir. Acemice ders veren kitaplar etkili olmaz, kitaba karşı soğukluk yaratır Çocuklara özel sorunlarıyle ilgili kitaplar vermek de sakıncalıdır. Çocuk bu yüzden bunalıma düşebilir. Onun için çocuklara dolaylı yoldan cesaret, daha güçlü bir yaşama şevki verilmelidir. Bu çeşit kitaplar üzerinde çocuklarla yapılacak tartışmalar onlarda yaşama bağlılık, cesaret, çalışma şevki, çevrelerine karşı saygı ve sevgi gibi erdemleri uyandırıp güçlendirebilir.

Çocuklar için yazılmış kitaplar çocuksu olmamalı, birçok bölümleriyle büyükleri de ilgilendirmelidir. Bu tür kitaplar birtakım konuları zevksizce ve yüzeysel bir tarzda anlatmamalıdır. Çocuk kitapları zevkli bir anlatımla çocuk ruhunun derinliklerine inebilecek nitelikte olmalıdır. Klasikleşmiş çocuk kitaplarında işte bu nitelik vardır. Klasik bir çocuk kitabı ilk anda çocuğun düzeyi üstünde olabilir. Bu yüzden ilgi uyandırmayabilir de. Fakat buna üzülmemeli. Çocuk, aynı kitabı birkaç yıl sonra heyecanla karşılayabilir. Çocuk güçlü yapıtlarla karşılaştıkça anlayışı, zevki artar, yapıtları değerlendirme gücünü kazanır.

Çocuk yayınlarına gelince: Yurdumuzda, son yıllarda, çocuklar için temiz baskılı, resimli, ciltli, zevkli kitap yayımlayan kitabevleri artmış bulunmaktadır. Bu yayımlardan bir kısmı telif, bir kısmı da çeviridir Hiç kuşkusuz içlerinde değerli olanlar bulunduğu gibi değersiz, hatta komiklerin çevirileri ya da taklitleri arasında zararlı olanları da vardır. Görünüşleri çekici olan yayınlardan kimisinde görülen kusur, dilleriyle ilgilidir. Çocuk yayınlarında dil yanlışlarına, anlatım zevksizliklerine sık sık rastlanmakta; kimi yapıtlarda konunun hitap ettiği yaşla anlatımı arasında uyarlık bulunmamaktadır. Hele kimi çevirilerde dile özensizlik daha da belirgindir. Hiç kuşkusuz bu dil özensizliğinin nedenleri vardır: Yurdumuzda, kimi ülkelerde olduğu gibi, çocuk yayınları gerekli saygınlığı kazanmış değildir Çocuk şiirlerinin, çocuk hikâye ve romanlarının çocuklar için yazılmış her türlü yazının, sanat yapıtı sayılmadığını, bu alanda çalışmaların pek ciddiye alınmadığını, küçümsendiğini üzülerek belirtmeliyiz. Oysa bugün çocuk yayınlarına önem veren Batı ülkelerinde geniş yazar ve ressam kadrolarıyle bu işe büyük yatırımlar da bulunan kuruluşlar, bu alanda ün yapmış yazarlar, ressamlar vardır.

Bizde de yakın bir gelecekte çocuk yayınlarının ciddi bir sanat alanı olacağına inanıyoruz. O zaman çocuklarımız, bugünkünden daha zevkli, daha çeşitli kitaplar bulup okuyacaklardır.

Açıklamalı Çocuk Edebiyatı Antolojisi 1977, ss. 1-4

SENCER BAŞAT

1968 Ankara doğumlu. Şiirleri ilk kez *İnsancıl*'da yayımlanıyor

UYKUSUZLUK İLACI

Fatmagül'e

O şehre zaman kalmadı,
yanıbaşımda akarken...
Ölmeye geç kaldım,
uzaklardan sesi,
içinde yaşarken...

Eylül 1989 İstanbul

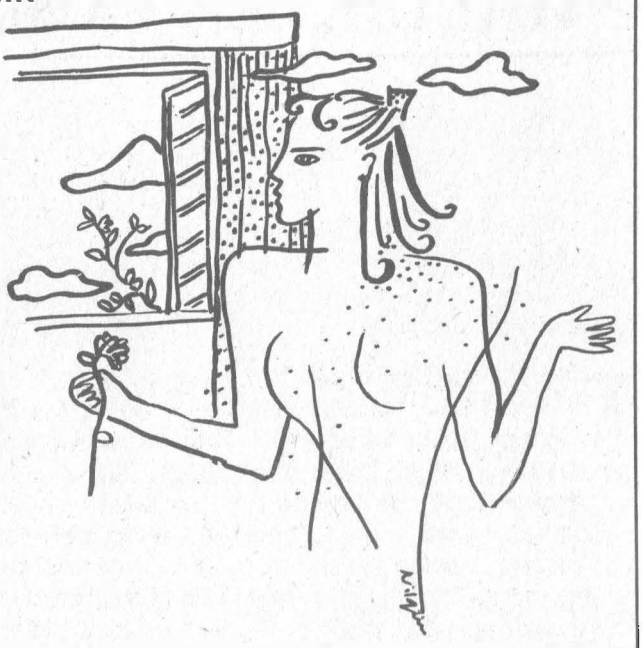

Desen: Nilgün Kozal

BİTİŞİN ÖZNESİ

Yokoluşumda düşün beni,
Son gülüşünde bir gül getir,
yediveren getir.
Her hazanda yeşert beni.
Yakamozlara düğümle beni,
ufak, parlayan bir canlı olayım,
enerjim: kütlesiz bir ışık hızı karesi,
minicik bir dev olayım.

Eylül 1990 Karamürsel

BİTMEZLİKTE ÇIRPINIRCASINA

Sevdim seni kan damlası,
Vurma kendini yokuşa,
kirpiklerini yargılama saçlarına
kaşlarını yadırgama gözbebeksiz
-istisna dağıtsın kuralı-
Her bavulunda gözyaşım taşınır,
gözyaşım,
ne kadar yaşlısın!
kandamlası,
kaç yaşındasın?

Şubat 1989 Ankara

AYNASIZ KALMAK

Burnum ayna,
ensem ayna.
Bir aydan, karşı aynaya.
O aynadan, içindeki aynaya,
içindeki aynada ben.
Önüme, gözüm bakıyor,
bir sürü ben.
Arkama, ayna gözüm bakıyor,
bir sürü ben.
-benler bitmiyor-
Aynalar içiçe, hep aynı ben.
Ve arkamı dönüyorum, gene ben.
Madalyonun diğer yüzü de ayna,
aynada ben.

Uzun uzun benler gidiyor bir noktaya.
Ben yansıda, yansı ben.
Yansıda sen, sen yansı.
Biz yansılar, sizler boyu.
Başka bir batası prizma.

Nisan 1989 İstanbul

METE TUNÇAY: "BİRÇOK ŞEY CAHİLLİKTEN TAHRİP EDİLİYOR"

Nemika TUĞCU

Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı kuruluş çalışmalarını tamamlayarak 266 kurucu üye ile temmuz ayında resmi kimliğine kavuştu.

Kültürel mirasımızın önemli birer parçası olan ve tarihsel değer taşıyan belgelerin, her türlü güç bulunur yayının ülke içinde kalması; herhangi bir nedenle yok olma olasılığına karşı bilgisayar kaydı, mikrofilm, mikrofiş vb. kopyaların çıkarılması ve bunların yararlanmak isteyenlerin kullanımına sunulması amacını taşıyan vakıf, uluslararası temel kaynak yapıtları da kapsayan gelişkin bir uzmanlık kitaplığı kurulması, arşiv ve kitaplığın yaygın kullanımına açılmasını da hedefliyor Ülkemizin ekonomik ve toplumsal tarihi bakımından önem taşıyan özel ellerdeki arşiv ve kitapların saptanması, dökümlerinin yapılması ve katalogların çıkarılması ile ülkemizin ekonomik ve toplumsal tarihi ile ilgili araştırma çalışmalarının yürütülmesi, yayınlanması ve desteklenmesini de sağlamaya yönelik çalışmalar yapacak olan vakfın yönetim kurulu üyelerinden Prof. Dr. Mete Tuncay Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı ile ilgili sorularımızı yanıtladı.

–Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakıfı nasıl bir ihtiyaçtan doğdu?

– Bu alanda mevcut kütüphane ve arşivlerin yetersizliği bizi böyle bir çalışmaya sevk etti. Özellikle12 Eylül döneminde resmi devlet arşivlerinin bile yokedilmesi, mesela Cumhuriyet Halk Partisi'nin arşivinin hemde devletle özdeş olduğu dönemi kapsayan bölümünün de dahil olmak üzere yok edilmesi hiç değilse bir kurtarma işlemi yapılmasını zorunlu kıldı. Özellikle işçi hareketinin tarihi üzerine Türkiye'de herhangi bir benzer kuruluş yok. İşçi federasyonlarının bile böyle bir arşiv ve dökümantasyon bölümü olmadı. Bunlar süratle kayboluyor Hatta Türk İş'in olsun Disk'in olsun hatta daha eski sendikaların çeşitli belgelerine sahip olmak önemli. Ama Türkiye'de bir işçi sınıfı tarihçiliği olmadığı için, belki vakfın merkez ilgilerinden birini bu oluşturacak. Ama biz dar tutmak istemedik. Onun dışında her türlü toplumsal hareketin tarihi ile de ilgileneceğiz. Bu ilgi alanları içinde moda olan şeyler de var. Mesela kadın hareketi. Her ne kadar şimdi feministlerin ayrı bir örgütlenmesi var ise de, biz de bu konu ile ilgileneceğiz. Yaşlılar, gençler hatta çocuklar gibi ekonomik ve toplumsal tarihin alanına girecek herşeyle ilgilenmek istiyoruz.

Biliyorsunuz benim özel çalışma alanım Türkiye'de sol tarihi ,ve maalesef o işi yaparken benim zamanımın büyük çoğunluğu sekreterlik işleriyle geçiyor Yani malzeme aramakla, kaynak aramakla bir gazete nüshası aramakla geçiyor Batıda mesela küçük tiraj, hatta bir kısım yasadışı olan yayınları toplayan enstitüler vardır Türkiye'de böyle bir şey mevcut değil. Başvekalet arşivinin kulanılması (Osmanlı arşivi) Ermeni meselesi dolayısıyla çok tek taraflı bir şekilde yapılıyor. Neredeyse Osmanlı arşivi bizim Ermenileri kesmediğimize dair kanıtlarla dolduruluyor, oraya fonlar yatırılıyor Oysa halen 1914'den itibaren belgeler üzerinde özel izinle çalışılıyor. Benim bu konudaki başvurum reddedildi. Yani Osmanlı malzemesi üzerinde bile çalışamıyorsunuz. Cumhuriyet dönemi arşivinin kanunu çıktı, binası yapıldı ama sanıyorum onun oluşturulması, kullanılması uzun yıllar alacak. O zaman ne gibi sınırlar getirecekler bunu da bilmiyoruz. 1914-1915 yıllarında faaliyet göstermiş bir işçi örgütünün belgesini gidip Osmanlı arşivinden alamıyorsunuz. Bunun dışında Üniversite kütüphaneleri çok fena darbe yedi. Koleksiyonlarını durdurdular pek çoğu. Ben de üniversiteden

atılmadan önce SBF'de kütüphaneler komüsyonu başkanıydım. Tahsisat yetmediği için 30-40 yıldır malzeme alımını durdurduk.Onları daha sonra almak çok daha pahalıya mal olur. Dünyadaki gelişmeleride takibedemez hale geldik. Türkiyede depo zito kütüphaneleri var. Dağıtım nüshası alan. Ankara'daki Milli Kütüphane, TBMM, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, İzmir Milli Kütüphane gibi. Fakat çok geniş ölçüde derleme kaçağı oluyor Bunun önü alınmadı. Bu derleme işi de tabii çok yakın tarihlere ait. Daha geriye gittikçe bunları bulmanız mümkün değil. Ancak çok meraklısı da yok. Dolayısıyla malzeme bulmak zor. Aktif kütüphanecilik ve arşivcilik yapılmıyor Bir çok yerde de talana uğruyor. Kitapların sahaflara düşmesine üzülmüyorum. Nihayet kadrini bilecek birisi onu alacaktır. Birçok şey de cahilikten tarhip ediliyor. Hele bizde belgeler hiç saklanmıyor.

– Peki Türk tarihi Kurumuna alternatif olma amacı taşıyor musunuz?

– Türk Tarih Kurumu'nun faaliyeti aslında bizimki ile tam paralel değil. Bir kere Türk Tarih Kurumu resmi bir nitelik taşıyor. Yani bir takım ideolojik sınırlamaları var. Çalışmaları da daha çok yayın yapmaya yönelik. Bizde ise yayından ziyade müracaat materyali hazırlamak amacı ön planda. Vakıf belki ileride kendisi de yayın yapabilir ama bizim şimdilik düşündüğümüz yayınlar daha çok vakfa gelir sağlamak amacıyla yapılacak olan ısmarlama işler. Mesela İstanbul tarihi üzerine bir çalışma yapıp Belediye adına bunu bastırmayı düşünüyoruz. Vakfın kendi yayınları belki uzun dönemde olur. Tabii Tarih Kurumu ile bizim dünya görüşlerimiz çok farklı. Her ne kadar içiçe geçen ilgi alanları olsa da esas itibariyle orası resmi bir yayınevidir. Bizim için ise yayın ön planda değil.

–Türk Tarih Kurumu'nun özellikle 12 Eylül sonrası yayınlarının nesneliği konusunda kuşkunuz var mı?

– Türk Tarih Kurumu'nun zaten fazla bir yayını yok. 12 Eylül'den sonra bildiğim kadarıyla eski kitaplarını yeniden basıp piyasaya sürdüler. Üretim de son derece düştü. TTK kendi içinde yani kongrelerini de hesaba katarsanız, kendi içinde belirli alanlarda çalışıyor. Mesela eski çağ tarihi üzerine çalışmaları, arekeologların yaptıkları çalışmalar kendilerini dünyada kabul ettiren nesnel çalışmalar. Ama yakın tarihe doğru geldikçe daha ideolojikleşiyor ve daha bir resmi görüşün savunusu haline geliyor yayınları. Şunu da eklemek isterim; 12 Eylül öncesi TTK'da eleştirilmesi gerekli diye düşündüğüm birçok şey vardı ama 12 Eylül sonrası o eski eleştirilerecek yapıyı da aramaya başladım. Büsbütün ideolojik bir örgüt haline geldi.

– Çalışmalarınızda nasıl bir yöntem izleyeceksiniz ve ağırlık noktası ne olacak?

– Vakıf olarak bir çok derdimiz var. Ama benim açımdan en önemlisi malî açıdan geleceği güvencelemek. Çünkü bu başarılırsa sanıyorum pek çok insan da güvenip vakfa bağışta bulunacaktır. Yani malzeme bağışında bulunacaktır. Öte yandan acil olarak bir yer edinmek ve orada mekan hazırlamak gerekiyor. Biz nadir malzeme de toplayacağız. Bunlar için rutubet ve sıcaklığın ayarlaması gibi daha ince ve teknik hazırlıklar da gerekli. Mali kaynak bulmak yeri hazırlamak, bir yandan da hemen bir takım seminerler ve benzeri toplantılar düzenlemek, vakfı duyurmak ve ona işlerlik kazandırmak istiyoruz.

– Eğitsel işleviniz olacak mı?

– Dolaylı anlamda eğitim. Vakfın öğrencisi olm yacak. Ama öğrencilerde Vakıftan yaralanacak ve genel olarak halkın ilgisini çekecek tarih konularında faaliyetler yapacağız.

– Vakfın Uluslararası ilişkileri konusunda söyleyecekleriniz neler.

– Benzer amaçlı, bizim de kuruluşunu örnek aldığımız birçok yabancı teşkilat var. Onlarla eşit düzeyde bir ilişkiye girebilmek için önce bizim kuvvetli olmamız gerekiyor. Yoksa onların buradaki temsilciliği gibi çalışır vakıf. Bizim elimizde sunabileceğimiz bir malzeme olursa o zaman onlardan da yardım istemeye, yüzümüz olur. Biz Uluslararası yardım da almaya çalışacağız. Bizim gibi çalışan örgütlerle de bir alışverişimi olacak. Bunlar vakıf senedinde var. Mesela bizim elimizde kopyası olan ve onları ilgilendiren malzemeyi göndermek ve karşılığında onlardan bizi ilgilendiren bir malzemeyi almak gibi. Bir alış veriş yapmak istiyoruz.

LÜTFÜ OFLAZ
BİR MAHKUM

HABORA YAYINLARI
7.500.TL.
(Tuygun Y.P.)

İsteme Adresi:
Başmuhasip sok. Tan
Apt. D 1
Cağaloğlu / İSTANBUL
Tel: 511 69 11

ŞİİR VE BİREY

Muhsin ŞENER

Şiirde sadece insanı yazmak yetmiyor İnsanın tüm boyutlardaki niteliklerini içermek de yetmiyor

Öte yandan, "insanî öz" adına söylendiği sanılan bir yığın sözün oluşturduğu koca gövde içinde bir bakıyorsunuz ki et ve kemikten hiç eser yok. İnsan yok şiirde...Yapılanlar hep genelleme. Bu, insanî değil. Giderek sanat değil; çaba sanatsal değil. Bireysiz sanat olur mu?

1980'li yıllar bireyin egemenliğine harcandı tüm dünyada. 1990'lı yılların bu egemenliğe adandığı anlaşılıyor Bir çığ gibi, Doğu ve Orta Avrupa'daki uluslar meydanlarda toplanıyorlar. Özgürlük için bağırıyorlar. Savaşsız bir müdahale bu. Onlar, bireyliklerini yaşamak istiyorlar Onu doyurmak istiyorlar. Onun için yumruklarını havada sallıyorlar

Tüm bunlar insanın bireyleşmesi için bayrak kaldırmalar "Dünya benim için değil midir?" diyen insanoğlu, bireyliğini yaşamak istiyor; haklı da. Onu hükümet programları, devalüasyonlar, ihracat ve ithalat rakkamları vb. çok ilgilendirmiyor. Onu, yaşamışlığı enterese ediyor. Yaşadığı tedirginlik, ona özgü tedirginlik; mutluluk, o anına ilişkin mutluluktur istediği; algıladığı. Başkasınınki de ayrı olabilir Aynı konulara aynı bakışlarla ve ağırlıklarla değil. Bunu istiyor!... 20.yy.insanı bunu istiyor. Yaşamak istedikleri, görsel ve işitsel araçların gelişmişliğinden filizlenmiş olsa bile, kendine ilişkin olduğu için ağırlık taşıyor Tüm zamanlarda da coğrafyalarda düzenler hep kişinin mutluluğu için değil miydi? Bunlardan başarısız olanların yerlerini başarılı olanlara bırakarak çekilmeleri, bu düşünceye verilen değerden geliyor.

Sanat ve doğal ki şiirde insanı değiştirmeyi hedefliyor. Ve hele şiir "Anayasaya aykırı olunca", bu kez hiç kural tanımıyor ve insanın özündeki bilincin hiç katışıksıza yakın yansıması oluyor. Böylece, birey yansıyor şiire. Şiiri bu noktada dolaştırmak, kişiselle evrenseli kucakllaştırmak demek. Bir bıçak ağzında buluşturmak demek. O keskin çizgide dolaşmak demek, şair için de... Kolay mı bu? Kolay olur mu? İnsanı yazarken kanlıcanlı bir insan yaratmak az şey mi? Geneli koymak kolay. Kişinin ayırdedici devinimleri, şairin sanatçı süzgecinden geçerek oturmalı dizelere. Şair iyi bir gözlemci olmalı. İyi algılayan bir sanatçı; boyutlarını iyi algılayan... Bu yeter mi? Hayır! Onu, dizelere devinim halindeki insan olarak oturtmak gerekiyor İnsanlığı, o "devinim hali" belirlemiş olmalıdır Canlı, capcanlı bir kişilik oluşturmalıdır böylece.

Sanatta ve şiirde bireyin dörtdörtlük yer alması demokratiktir Şiir demokrasisinin duraklarından birisidir birey. Onsuz şiir de olmaz, sanat da; demokrasi olmadığı gibi...Toplum adına bireyi görmezden gelmek, başarılamayacak bir iş. Toplum, toplum diyenler bile bireyi hiç unutabildiler mi? Unutur görünmekten öte ne yaptılar ki? Ne var ki, dönüp dolaşıp yine bireyde karar kıldılar. zaten yaptıkları hep birey içindi. Onun mutluluğunu ve egemenliğini sağlamak değil miydi yapılacak olan? Ötesi boştu...

Şiirin gücü, bireyi içermesinde; tüm boyutlarıyla bireyi içermesinde; bireyin şiirde devinim halinde bulunmasında yatıyor. Doğaldır ki bunun yaparken şair, araçlar kulanıyor; bilinen ve yine kendine özgü yöntemleri de var. Ne var ki sonuçta bireyin et ve kemikten "mamul olarak" şiire oturması gerekiyor.

Şiir o işte!..

ÖYKÜ YÜREKTEN SU İÇER

Lütfiye AYDIN

Yazmakla dostluk kurmak arasında benzerlik kurdum birdenbire. İki soru oluştu kafamda.

Kimlerle dostluk kurulur?

Yanıt; içimize sinen insanlarla.

Neyin öyküsü-ya da romanı, şiiri, oyunu-yazılır.

Elbette bizde yansımasını bulan olayların, kişilerin durumların...

İçimize sinen insanlar bizden renkler, çizgiler, duygular taşıyanlar değil midir?!!

Hangi yazar, kimi olgular karşısında "Hah, işte tam bana göre bir izlek, bunu mutlaka kaleme almalıyım" diye içsel bir sevinç çığlığı atmamıştır Hele bencileyin aşırı coşkulu biri, keşif sevincini eşe dosta bulaştırmadan edebilir mi...

Sordum kendime birgün:

Niçin davul zurna ilan ediyorsun yazacağın şeyi?

Sorunun karşlığı birden çoktu.

İlki, küçük bir kamuoyu yoklaması belki. Sorgu dolu bir çift göz, önemli bir uyarı yerine geçebilir. Öyle ya, beni altüst eden konu, durum, kişi...herneyse başkalarını hiç de ırgalamıyorsa?!! Ya da tatlı bir onay gülümseyişi; "yazılırsa" iyi olur.

İkincisi üretimime ilgi duyan, destekleyen kimselerin ısrarlarına gereksinim duymak. Bir başka söylemle, beklentimi kendimden bile gizleyerek şu soruları beklemek:

Yazdın mı o konuyu?

Neden yazmıyorsun?

Ne zaman yazacaksın?

Elime bir kitap geçti bugünlerde.

Norveç'te yaşayan Adıyamanlı bir yazarın, Şükrü Bilgiç'in öyküleri. 1947'li imiş Bilgiç; felsefe öğrenimi yapmış. İlk kitabı 1974 te çıkmış.

Son yapıtı-elimdeki- toplam on dört öyküden oluşan "Erken Göçen Kuşlar"

1974'te başlayan bir yazarlık serüveni midir ilgimi çeken, yoksa Adıyaman olgusu mu, kestiremiyorum.

Okuyorum.

Bilincimin altında sorulardan oluşmuş bir derecik akıyor:

Kimbilir hangi sancılarla, duyarlıklarla yazıldılar? Kaçı yeni baştan kaleme alındı, kaçı kırpıla kırpıştırıla kuşa dönüştürüldü? Ne kadar zaman harcandı, ne kadar emek?...Nice kağıt, daktilo şeridi? Yazarın bilincinin bilmem kaçıncı kanalından şu soru kaç milyon kez geçti: "Bunca emeğe çabaya, iç sızısına, yürek doluluğuna değecek mi?"

Okuyorum.

Kimi yerlerde canım sıkılıyor: "Bu tümce böyle mi kurulmalıydı?" diyorum, kendime kızar gibi.

Yedinci öykünün bir yerinde genzim sızlıyor: "Yakınlarda Bir Özlem/Uzaklarda Bir Kent" te. Haksızlık ettiğimi düşünüyorum. Yazar şöyle diyor:

"Türkçe bilmez çocukluğum, ilk günlerde kentli çocuklardan çok dayak yemişti." Bunun altını çiziyorum. Az sonra başka bir bölümün:

"Nasıl unuturum tren yolunun bitimindeki çingenelik dediğimiz tarlayı? Çingene kadınlarının gölgelerinde pörsümüş memeleriyle bebeklerini emzirdikleri yaşlı, budanmış dut ağaçlarını. Az ilerde, bahçesinde bilye oynadığımız, düşümüzde korkunç papazını gördüğümüz terkedilmiş kilise yakıntısını."

Bu bölüme takılışım hiç de nedensiz değil elbet.

Benim çocukluk kentimde de "uzayıp giden tren yolları" var; çocuklarını sırtlarına bohçalayıp kapı kapı dolaşan esmer, altın dişli, inatla gülen çingene kadınlar var: Elekçisi, kalburcusu, kalaycısı, falcası... (Bir söylentiye göre beni onlardan satın almışlar bizimkiler; bir başka söylenti kömür çuvalında bulunduğuma dair. Eh, ne de olsa insan yavrusu... Atmaya kıyamamışlar işte... Bu iki söylentinin arasına kurulmuş iğneli salıncakta savrulmanın dile getirilmemiş acılarına bugün gülebilişim bir öykü konusu olamaz mı?)

Eski Adıyamanlı, yeni Oslolu

TACİR VE TARİH

a)
kar beyazlığına
kanlar sıçramış
düşlere yatıyoruz
geceyi yırtıyor çığlığımız
b)
kırbaçlı tacirler
tarihlere öykünüyorlar
güya olumlu tarihler yaratıyorlar
yanaklarında özgürlük tenli günlerin
saklarken kırbaçlar
c)
şu kirli tarihli coğrafyaları
sokmasın artık sayfalarına atlaslar
çocuklar öğrenmesinler
vahşetin dilinden hüküm sürmeyi

13.2.1991

İBRAHİM EROĞLU

Fotoğraf: İbrahim Akyürek

Eski Adıyamanlı, yeni Oslolu Şükrü Bilgiç'ten alıntıladığım paragraftaki kilise de, uyuyan bir başka düşü uyandırıyor. Benim de geçmişim kiliseli. Çocukluk kentimde bitirdiğim son okul eski bir kiliseydi. O acılı, görkemli güzellik, hangi öykümde yeniden kurulacak kimbilir?!!

Çocukluk kenti
Tren yolu
Çingeneler
Kilise

Bu kavramlardan birisi-belki de hepsi-çıkış noktası olabilir; bir öyküye başlayabilirim. Üç beş sayfalık kıvranıştan sora, yazdıklarımı öfkeyle yırtıp atabilirim. Belki de 'ilerde yeniden işlenmek üzere' bir not düşüp üzerine, çingene bohçasına dönüşen bitmemiş öyküler zarfına tıkabilirim.

Ya da...

Kimbilir kaçıncı sayfada anlatıya giren birileri,öykünün yatağını değiştirebilir; .yazdıklarımı yırtma, dosyaya tıkıştırma fırsatını bile bulamadan apayrı bir öyküye başlayabilirim..

Dün bitirdiğim-bitti mi gerçekten?-öykümü dinleyen çok sabırlı bir arkadaşım "Sen" diyordu "duyarlıklarını, coşkunu, kısacası iç dünyanı çekinmeden koyduğun öykülerde başarılısın bence. Kendini geriye çektiğin ürünlerleride, kendini bile anlatıyor olsan birşeyler eksik kalıyor."

Anlaşıldı. Demek ki o masal kuşu gibi sürekli kendi yüreğimle besleneceğim. Desenize bu yürek denilen küçücük motorun işi sandığımızdan da zor. Şimdi anımsadım, annem "Saç yürekten su içer" derdi. Saçlarına makas değdirtmeyen saç delisi annem böyle dediğine göre, ben de "öykü yürekten su içer" diyebilirim bundan böyle.

Dil, kurgu, işleyiş filan diyecekleri görür, işitir gibiyim.

Bunlar öğrenilebilir efendim. Adıyamanlı Şükrü Bilgiç'in "Türkçe bilmez çocukluğum ilk günlerde kentli çocuklardan çok dayak yemişti" sözünü bir kez daha anımsıyorum.

Bu kadarı yeter mi? Yetmez.

"Yeniden işlenecek öyküler bohçası"ndan gelişigüzel çektiğim eprimiş birkaç sayfaya göz atıyorum. Şöyle başlamışım:

"Deniz fenerlerini merak etmeyen kız çocuğu var mıdır?"

Okuyorum. Arada karanlık noktalar var, açılmalı. Üçüncü paragraf gereksiz, atılmalı. Yoksa uzun öykü ya da roman olarak mı yazmalı bunu?

Peki nerede bırakmışım?

Üçüncü sayfanın sonunda.

Son bölüm şöyle:

"Kulem, bir bozkır denizinin ortasındaydı. Uçsuz bucaksızmış izlenimi veren düzlüğün yumuşacık engebesi üzerine tünemiş biri ortaçağ şatosuydu sanırım. Kimbilir hangi Süryani ustanın terinden sinmişti bu Ortaçağ kokusu. Kalın duvarların böldüğü odaları dolaşırken, demirlerle korunan pencelerde, yalnızca ak taş kokan dolaplarda gözlerimin gotik yazılı bir İncil arayışı boşuna değildi.

İncil'i bulamadım, şato gücünü yitirdi. Ufaldı, ufaldı; bir kule oldu. Bozkır denzinde bir "Yeni Gelin Kulesi"

UNUTULMUŞ TOPRAKLAR

Aslı ERDOĞAN

I. VARLIK

Ben hep olduğum yerde dururum. Benim varoluşum durağanlıktır. Sessiz, sonsuz gökyüzü altında öylece, kıpırtısız dururum. Aslında hiç hareketsiz değilim; çok ender, tuhaf rastlantıların sayesinde kıpırdayabilir, yer değiştirebilirim. Ancak bu kesinlikle dışarıdan bir müdahale demektir; beni aşan, üzerinde hiçbir denetimin olmayan güçler nedeniyledir. Bu yer değiştirmeler oynamalar nedeniyle değişimin mümkün olduğunu, böylece zamanının aktığını ve hiç kıpırdamadığımda bile beni de değiştirdiğini biliyorum. Ölümlü olup olmadığımı henüz bilmiyorum. Çevremde bana benzeyen birçokları daha var; hepimiz aynı türe ait olmalıyız; ama hepimiz birbirimizden farklıyızdır; hiçbirimiz bir diğerinin aynısı değiliz. Çevremdekilerin çok azını hissedebiliyorum. Yalnız bana değenleri; onların da bütününü değil, kısmen, bazı yönlerini, bana değen yönlerini. Onları canlandırabilmem için bu kadarı yeterli. Kendimi bildiğim gibi onları da bilebiliyorum, hiç hissetmediklerim de benim türüme ait olanların tamamını. Bu esrarengiz güç, daha doğrusu, yetenek, bizi hep ilişkide tutar, ama birbirimize dokunmak dışında iletişimimiz yok sayılabilir Dış güçler bütünüyle rastlantıyla içimizden birini seçebilirler, ama bizim için "özellik" yoktur Hepimiz zaten farklı ve tekiliz.

II. GÖKYÜZÜ

"Gökyüzünde yürüyorum,
Yanımda, bir kuş"

Kızılderili şiiri.

Ağaçların doruklarındayım, bir kanat uzaklığında gökyüzü. Kuşlarla beraber yürüyorum; akşam olup güneş battığında gözlerinden uçacağım bir kırlangıcın. Yukarısı; derin, derin, derin bir gökyüzü; sessizliğin karşı konulmaz zaferi. Gökyüzü geniş, engin, sonsuzdur; dallar ise dar, güçsüz, kırılgan. Ona uzanıyorlar sadece, dokunup, renklerini bırakıyorlar onunkinin üstüne. Acı çekmiyorum. Bulutların gittiği yönde, çok uzaklarda, unutulmuş bir ülke olmalı. Ben de gitmiş olacağım, kırıldığında gökyüzü ve dallar sardığında soğumuş gövdemi. Serin bir rüzgür esecek, yaprakları savuracak oraya buraya; güneş doğacak. Hatırlamıyorum.

III: AĞAÇLAR

Dimdik dururuz ayakta, yanyana, güçlü, birbirimize bakmadan, dokunmadan. Beraberce aynı uyumlu dansı tekrarlarız sürekli. Toprağın uzantısıyızdır gökyüzüne, güneşin uzak çocukları, günışığının sahipleri. Zamanı ilgisiz seyrederiz. Oysa biz de biliriz unutuluşu; rüzgarı, çürümeyi, düşen bir yaprağın acısını hissedebildiğimiz için; bir kuşu, bir bulutu sevebildiğimiz için; gidenler çoğu zaman dönmedikleri için. Gün gelip de teker teker yıkılacağımızı, dansın ise hep süreğini biliriz.

IV: YOKLUK

(Bir Apaçi Efsanesi)

İşte, bu çukur olmalı. Sierra Madre'lerde gizlenmiş, bu hiç görülmeyen, hiç ulaşılmayan kum çukur Burda yaşar işte ölülerimiz, eski kabile hayatlarını, hiç ölmemiş gibi. Atları ve silahları da onlarladır; birlikte ölmüş ve gömülmüşlerdir zaten o atlarla, yayları eskimiş ve okları azalmış olsa da avlanmaya devam ederler Av dönüşleri dansederek zaferlerini kutlarlar, bizim gibi; kötülüğe, acıya ve ölüme karşı büyüler yaparlar. Kutsal davul hiç susmaz; Büyük Peyote yaşayanların haberlerini ve günışığının soluğunu gönderir Arada bir, içlerinden biri başını kaldırır, ve hüzünlenerek bakar sonsuza dek kaybettiği dağlara. Belki de geride bıraktıklarının özlemi o kadar dayanılmazdır ki, dik yamacı tırmanmaya ve çukurdan kurtulmaya çalışır; unuttuğu ya da yarım bıraktığı birşeyin peşindedir belki, daha yaşamak istiyordur; ama kumlar çok kaygan, yamaç çok diktir. En güçlü savaşçı bile yeryüzüne varamaz. Kayalar yumuşadığından ve topraklar yitirildiğinden beri; kutsal ağaç yokoldu; artık ölüler de geri dönmek iste-

PHOENİX KUŞU

bir phoenix kuşu gibi
yaşadıktan sonra beşyüz yıl
yaksam kendimi bir büyük kavgada
görkemli bir tören olsa ölümüm
ağlasa sevgilim ardımdan
tüm dostlar başucumda toplansa
şiirler okusalar hep bir ağızdan
kuytuda gülen düşmana inat
şiirlerim elden ele dolaşsa

çok sonraları unutulmanın yalnızlığında
vefasızlığında dostların
cennet cehennem usanmışlığında
yeniden fırlasam ortaya
yıllar öncenin külleri arasından
sarılsam yaşamaya

bir phoenix kuşu gibi vursam kanatlarımı
ikiyüzlülüğün suratlarına
sitem etsem
şaşırsa dost düşman
herkes binpişman

ve sakin uçuşlarınca üveyiklerin
yeniden yükselsem sonsuzluğuna maviliklerin
bir phoenix kuşu gibi ölüp ölüp yaşasam

1985
İsmail GENÇTÜRK

miyorlar.

V: UNUTULMUŞ TORAKLAR

Apaçi'lere,

Gökyüzü yaşayanlarınsa, toprak ölülerindir Bir bakış kadar gökyüzü, bir vücut büyüklüğünde toprak.

Buralarda, bu çoktan terkedilmiş, acımasız topraklarda bir zamanlar bir kabile yaşardı. Bu dağlar ve çöller ülkesinde yalnızca onlar bilirlerdi yaşamayı; dik, kayalık vadileri, bir başlayıp bir kaybolan dağ yollarını, diplerinde at iskeletlerinin çürüdüğü uçurumları, dorukları karlı volkanlarla çevrili çölün uçsuz bucaksız, kurak labirentini; bir tek onlar tanırlar ve sevebilirlerdi. Kaderleri olan ülke gibi serttiler; akıllıydılar, korkusuzdular. Bir ağaç kadar bağlıydılar toprağa; ama hiçbir zaman anlamadılar nasıl elde edilir, hep savaştılar onu elde etmek isteyenlerle. Teker teker öldüler, kayalıklarda ve çölde, şu başını azıcık çevirdiğinde gözden yiten mağarada, ufuktaki tepenin arka yamacında, aşağıdaki geçitte, çalılarda, kumda... .Dediler ki -düşmanları ve yokedicileri tarafından- bu küçük kabile yeryüzünün en usta ve tehlikeli savaşçılarıymış. Yaz gecelerinde dağlardan birer ikişer iner, gizli vadilerde toplanırlardı. Atları ve yüzleri çözülemeyen işaretlerle boyanmış, ateşin çevresinde dansederek döner; içinden geldikleri toprağa, geleceğin efendisi kutsal ota ve koruyucuları dağlara şarkılar söylerlerdi. Ölülerini koydukları mağaraları, kaybolana dek taşlarla öter, ve ölenden bir daha asla sözetmezlerdi. Böylece inanmazlardı ölüme. Yaptıkları büyüler öylesine güçlüymüş ki, görünmez olmayı bildikleri bile söylenmiştir. Gene de kaybedeceklerini ve ölümü seçmek zorunda kalacaklarını biliyorlardı. "Gökyüzünün başımıza yıkılacağı günü bekliyoruz" demişti şefleri, ardı arkası kesilmeyen savaşları birinden sonra, "yokolmanın gururunu öğreneceğiz." Şimdi, ruhları bile terketti bu toprakları, çoktan toprağa karışmış bedenlerini unuturak. İşgalciler de barınamadı buralarda, zaferlerinden kısa bir süre sonra çekip gittiler. O kabile asla istemezdi öyküsünün anlatılmasını, şimdi bu ülkeye adlarının verildiğini de bilmiyorlar; bu yüzden hiç ses yok artık bu topraklarda; bir fısıltı, bir çığlık, bir gölge; tek bir işaret vermiyor bu unutulmuş topraklar, bu hırçın, çorak, unutulmuş topraklar...

Not: Bu yazıda anlatılan kabile Chiricahua Apaçileri'dir. Bu kabile Cochise, Natchez, Geronimo gibi liderlerle, dünya tarihinin belki de en uzun ve umutsuz gerilla savaşını verdikten sonra, Meksika ve A.B.D. ordularınca yokedilmiş; sağ kalabilen çok az sayıda kişi bir daha dönmemek üzere, topraklarından sürülmüştür. İsterdim ki, yokedilmiş ve topraklarını kabetmiş öbür Kızılderili kabilelerin, hatta bütün kavimlerin ve halkların acısı yazılabilseydi.

Mayıs 1991

MÜCAP OFLUOĞLU İLE SÖYLEŞİ

Muazzez MENEMENCİOĞLU

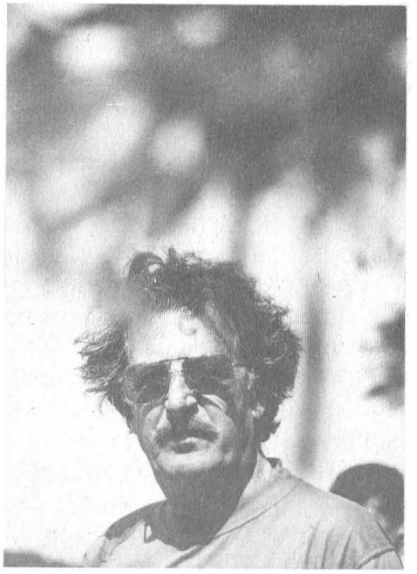

Fotoğraf: İsa Çelik

Mücap Ofluoğlu'nun adı tiyatromuzun kilometre taşlarından biridir. Kendisine biraz *"öz geçmişinizden söz eder misiniz?"* diye sormak havada kalan bir soru olacaktı. Ne ki, 500 sayfalık "Bir Avuç Alkış" adlı kitabında özgeçmişi ile ilgili bölümler çoğunluktaydı. Ayrıca Tiyatroda her on yılda bir kuşaklar değişirdi.

OFLUOĞLU: Ortaokuldayken manzumeler yazmaya başlamıştım Yine o yıllarda "Genç Liseli" adlı dergide bir iki şiirim yayımlanmıştı. Yazı yazmaya eğilimi ve biraz da yeteneği olan bir kişiydim. Yalnız şiir değil bir iki de öykü yazmıştım o sıralar İki öyküm "Vakit" gazetesinde yayımlanmıştı. Şiirlerim, daha çok amatör ve genç şairleri tanıtmak amacıyla yayımlanan "Kaynak" dergisinde yayımlanırdı 1949'da Hüsamettin Bozok'un kurduğu, "Yeditepe" dergisinde, Salim Şengil'in "Seçilmiş Hikayeler dergisinde ve "Varlık"ta yayımlandı Biliyorsunuz şiir sürekli, şiir üzerine düşünmeyi ve çalışmayı gerektiren oldukça güç ve ince bir uğraş. Tiyatroya ağırlık vermeye başladığım yıllarda, 1950'den sonraki yıllarda çok sevdiğim şiire gerekli ilgiyi ayırma zamanı bulamadım.

Tam burada sözünü kesiyor ve bir saptamayı iletiyorum. *Celalettin Çetin, "İşte Babıali" adlı kitabında gazeteci olmadan önce* şiir yazdığını söylüyor "Bir Avuç Alkış" adlı kitabınızdan öğreniyoruz ki siz de sanat yaşamınıza önce şiirle başlamışsınız. "Özgür Sevi" adlı romanı üstüne "Gösteri" dergisinde Sezai Bayar'la yaptığı bir söyleşide NACİ ÜNVER hukukçulukla yazarlığın bağlantısı konusundaki, soruyu hocasının bir deyişini anarak yanıtlıyor: "Hukukçu olmayan edebiyatçı olamaz, Edebiyatçı olmayan da hukukçu olamaz" Fethi Naci "Ekonomi bilmiyen şair olamaz" demişti bana. Edebiyatla meslek ilişkileri konusundaki görüşünü sordum. Bugünkü gazetede Kültür Bakanının bir demeci vardı. Sayın Gökhan Maraş devlet sanatçılığını sinema, resim, sanatçılarıyla halk ve hafif müzik sanatçılarına da yaymayı düşündüklerini söylemişti. Bu tanımlamada edebiyat yoktu. Yaşar Kemal, Aziz Nesin, Oktay Akbal, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Sabahattin Kudret Aksal yoktu. Kültür bakanının Türkiyeyi yurt dışında tanıtan edebiyatçıları aklına getirmemiş olmasını nasıl yorumluyorsunuz diye sordum.

OFLUOĞLU Bu girişim iyidir diyorum. Güzel bir jest olabilir Ama her halde dışarda ünlenmiş bir çok yazı ustasını da unutmazlar Ben, bizim ortaokulda Türkçe kitabımız olan "güzel yazılar" kitabında yer alan (1933, 34, 35) Necip Fazıl, ve Nazım Hikmet'in etkisinde kaldım. Sonraları *ŞAİR Dostlarımın arasında çok şiir okuyarak şiir beğenimi belirledim. 100 kadar şiirimden 56'sını, "Fotoğraftaki Çocuk" adlı şiir kitabımda topladım. (1982, Karacan Yayınları) Şimdi zaman zaman yeni bir şiir kitabı yayımlamak ya da tükenen bu kitabıma eklemeler yaparak ikinci baskı yapmayı düşünüyorum.

Oyunculuğuma gelince: Bizi, yine benim kuşağımı oyuncu olarak etkileyen Muhsin Ertuğrul yönetimindeki İstanbul Şehir Tiyatrosunun oyunları ve Şehir Tiyatrosu dışında oyunlar sergiliyen başta Naşit Özcan, gibi halk sanatçıları oldu. 1943'te sinemaya, 1946'da tiyatroya figüran olarak başladım. Bir tiyatro oyuncusunun konservatuarlı olsun,

* "Bir avuç Alkış" adlı kitabından öğrendiğime göre bu dostlar da insanı kıskandıracak kadar çok. M.H.

Fotoğraf: Saime Öner

EYLÜL

Apansız büküldü başları
Döküldü yaprakları
Bir bir
Kırmızı gülün
Sarı gülün
Yeşil yeşil
Bağrına toprak ananın...

Dökülen kan
Toprağa atılan
Tohumdu bahara...

ÖNCÜ

olmasın, ilk günlerinden başlıyarak olgunluk dönemine girdiği yıllarda bile meslek araştırmacılığını, içindeki coşkuyu yitirmeden, görgü ve gözlemlerini artırması gerekir. Tiyatronun güçlüğü bir ekip çalışması ile oluşup sunulduğu içindir. Genel de bir yerde her aktör yalnızdır sahnede. Başarı aktörün kişisel yeteneği ve izleyici üzerindeki bıraktığı etkidir. Çünkü bence aktörlük öğrenilmez, deneyimlerden geçerek olgunlaşır. Hatta ben öncülüğümle kurulan iki tiyatro topluluğunu anlatırken ben değil, "biz" demişimdir.

Sevgili Mücap Ofluoğlu ile konuşma yapmak çok kolaydı. Soruları kabaca söylüyorsunuz. Sonra o, o doyumsuz anlatımıyla anlatıyordu aralıksız. 40. Sanat yılı kutlama şöleninin gelirini "Hisar Sanat Vakfı'na bırakmıştı. Bu amaçla yayımlanan "Mücap Ofluoğlu 40 sanat yılı" adlı kitapta dostları birbiriyle yarışırcasına onu anlatmışlardı. "Sevgiler İnsanı Mücap" Talat S. Halman, "Sanatın Gerçek Emekçisi" Ayhan Hünalp v.b. Sanırım en belirleyici başlığı Türkiye Yazarlar sendikası Başkanı Oktay Akbal yazmıştı: "Zamana meydan okuyan kişilerden biri." Yazarlıktan sunuculuğa, tiyatroculuktan yönetmenliğe ve sinemaya uzanan yaşantısında bir ara sahnede canlandırdığı Cyrano gibi dimdik ayakta kalmıştı. Bunun bir sırrı olmalıydı, evet yazar ve dostları bunu adını andığım kitapta anlatmışlardı ama bunu bir de kendinisinden dinlemek istediğimi söyledim.

OFLUOĞLU: Bunun sırrı, sır diyemeyeceğim ortada. Daha önce de değindiğim gibi, oyunculuk bir ekip dayanışması içinde oluşur Bunun içinde cömertlik, sevgi, dostluk ve açıklık var. Burdan dayanışma çıkıyor Oyuncu arkadaşlarımla, bu anlayış içinde hiç sürtüşme olmamıştır.

Mücap Ofluoğlu kitabında bir yenilik yapmış ve bölüm başlarına bir şiirle başlamıştı. Acaba bugünlerde yayımlanacak olan yeni kitabına da şiirle mi başlıyordu?

OFLUOĞLU: Yeni kitap da bir şiirle başlıyor Şiirin adı "Aynada" sanırım 79 sonlarıydı Varlık dergisinde yayımlandı. Tiyatroya ve sinemaya giden yolun nasıl açıldığını anlatarak başladım kitaba. Zonguldakta "Üzülmez" adlı maden ocağında maden teknisyeni olmak için (böyle tuhaf meslekleri nerden bulur, bilmem ki! Birinci kitapta da "hayvan Borsası memuru olduğunu yazmıştı, staj yaparken madenciliğin bana göre bir iş olmadığını anlamıştım. Ocakta ustam olan Osman ustanın özendimesiyle oyunculuğa (aktörlüğe) yöneldim. Tabii, hemen hemen günümüze değin gelen çalışmalarım içinde Fransaya, İngiltereye ve ABD'ye yaptığım gezilerden söz ederek görgü, bilgi ve gözlemlerimi artırdığımı yazdım. Tiyatromuzu etkiliyen önemli tiyatro adamlarımızı anlattım. Örneğin Fehim Efendi. Abdi İpekçinin ve Ercüment Karacanla Turhan Aytül'ün gazetesi Milliyette 1977,78,79 yıllarındaki aralıklı yazarlığımdan örnekler aldım. Bunlar ilgi çeker umarım.

Hemingway, Steinbeck ve Turuman Capot'tan çevirdiği başarılı örneklerle Varlık yayınlarından Filiz Karabey olarak tanıdığımız Filiz Ofluoğlu, Ofluoğlu soyadını aldıktan sonra tiyatro çevirileri yapmaya başladı. Her başarılı erkeğin arkasında bir kadın vardır görüşünden hareketle sorumuzu yönelttik.

OFLUOĞLU: Ben Filizle evlendiğim zaman ünlüydüm. Ama iki yanlış evlilik yapmış ve mutlu olamamıştım. İşte Filizle karşılıklı bir dostluk kurarak mutlu olduk. Önemli kararlarımızda birbirimize karışmayız. Yalnızca verdiğimiz kararlara destek oluruz. Kısaca "BİZ FİLİZLE BİRBİRİMİZE İYİ GELDİK"

KAPİTALİZMİ BECEREMEYEN TİYATROCULAR, FEODAL SİSTEME DÖNÜYOR.

İsmail TANJU

Saat 01 ^{00} Bakırköy'deyiz...Cengiz Gündoğdu seyyar köfteciden sabah kahvaltısı için ekmek alıyor..."Taksiye binmeyelim, Gündoğdu" "Evet Tanju, halkın yanında, arkasında, ona yol gösterici değil, içinde olalım!" diyor gülerek Dolmuşa biniyoruz... Birden, birkaç saat öncesine kadar Ahmet Kerem Çebi ile Brecht estetiği üzerine yaptığımız sohbeti anımsıyorum. Yanılsamayı...Aristoteles'ci olmayan oyun sanatının sınırlarını...Can çekişmiyor hiçbir şey... Tazecik... Sadece budanmış, biraz daha gürleşsin diyerek...

Yıl 1970. "Son yıllarda biz de tiyatro tarihi ve kuramsal tiyatro üstüne çalışmalar yoğunlaştı, birbirinden önemli yapıtlar kitaplığımıza girdi. "Tümcesiyle, gerici ve ırkcı bir teatral ideolojinin savı olan "Ulusal Türk Tiyatrosu'nun kurulması gündeminde, Geleneksel Türk Tiyatrosu kaynaklarından faydalanma" tartışması akademik düzeyde başlar Kimi akademisyenler "Resmi Türk Tiyatro Tarihi" oluşturma çabasında..."Tarihsellikten yoksun düşünme" ile "Tarihsel düşünme" birbirine geçmiş, tam bir düşün karmaşası..

Yıl 1951...Erich Rothacker İstanbul'da. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde tarih felsefesi konulu konferanslar veriyor...Bu konferanslar Nermi Uygur ve Hüseyin Batuhan'ca "Tarihte Gelişme ve Krizler" başlığı altında Türkçe'ye çevrilerek, 1955'te yayınlanıyor...Bu satırları yazarken kitaplığıma ve arşivime bakıyorum. 1970'li yıllarda "Resmi Türk Tiyatro Tarihi"ni oluşturma istencinde olan kimi araştırmacıların bu konferasları izlemediği ya da "Tarihte Gelişme ve Krizler" isimli kitabı okumadıkları ya da okusalar da anlıyamadıkları ortaya çıkıyor...Başka bir olgu daha ortaya çıkıyor; Karl Marx'ın Grundrisse"si sayfa 176...

1970'li yıllarda "Resmi Türk Tiyatro Tarihi" oluşturma çabası içinde olanların aksine tiyatroyu yaratanlar ve yapanlar, Karagöz ve Ortaoyunundan kaynaklanarak, Ulusal Türk Tiyatrosu kurulmalıdır savında bulunmuyorlar Çünkü böyle bir savda bulunmak demek, savını yerine getirmek demek olur. Buna karşılık, tiyatronun yaratıcısı ve yapımcısı olmayanlar, tiyatro bilimcileri, Karagöz ve Ortaoyunundan Ulusal Tiyatronun doğacağını, doğması gerektiğini ileri sürüyorlar Onlar bu savı ileri sürerken, oyun yazarlarına salık verdikleri işi kendileri yapmak zorunda değiller Aradan yıllar geçiyor, ama hiçbir oyun yazarı, akademisyenlerin yol göstermesine karşın bu işi başaramıyor .Nasıl başarsınlar ki, Geleneksel Türk Tiyatrosu'ndan kaynaklanılmasını salık verenler, bu işin nasıl yapılacağını somut olarak göstermiyorlar...Ancak bu arada resmi ideolojiye bağlı teatral tarih çalışmaları yanında, az da olsa "resmi ideolojiye karşı" olan teatral çalışmalar da makale düzeyinde yapılıyor Ancak bunların arka planına baktığımızda; "resmi ideolojiye katkıda bulundukları" izleniyor

Yıllar geçiyor 1991 Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü, Japonya Büyükelçiliğinin işbirliğiyle "Japon Noh Tiyatrosu" Ankara'da ve İstanbul'da bir gösteri yapıyor Bu kez "Resmi Türk Tiyatro Tarihi"ni oluşturma çabasında olan bilim adamı Türk Tiyatrosu'na; Batı tiyatro adamlarının yaptığı gibi "Doğu tiyatrosu"na yönelmesini salık veriyor... Resmi ideolojiye bağlı, zaman zaman Türk-islâm sentezine yataklık yapan aynı tiyatro tarihçisinin; Brecht'in de doğu tiyatrosuna yöneldiğini söyleyerek, toplumcu gerçekci teatral düşüne de doğuya yönelmesini salık vermesi "Karşıt Tiyatro

Tarihi" çalışmalarından habersiz olduğunu ya da bu çalışmaları önemsemediğini su üstüne çıkartıyor... "Ulusal Türk Tiyatrosu" yaratmada; toplumcu gerçekci teatral düşünün de Ulusal Tiyatronun kurulmasına yardımcı olması telkin ediliyor... *Toplumcu gerçekci teatral düşünün, totaliteryan doktriner teatral düşünü desteklemediğini, böyle bir şovenist düşünü asla ve asla kabul etmiyeceğini* bir türlü kabullenmek istemiyor...Teatral ideolojinin varlığını nedense varsaymıyor?

Geleneksel Türk Tiyatrosu geleneğinden yararlanma tutmadı... Şimdi de Doğu kaynaklı tiyatrodan yararlanma öneriliyor... Yine yıllar geçecek... Tiyatroyu yaratanlar, yapanlar bununla avunacak... Bilim adamı Prof.Dr.Metin And öyle istiyor... Atilla Sav da Semah ya da Mevlevi ayinleriyle Geleneksel Türk Tiyatrosu benzetmesiyle üçlü bağı oluşturuyor Türk-İslâm sentezine teatral düşünde katkıda bulunuyor Unutuyorlar ..Artık ekonomi politiğe bağlı teatral ideolojiler izleniyor, izlenebiliyor bu ülkede. Karşıt Tiyatro Tarihi" yazılabiliyor.

İşte bu noktada da "Resmi Türk Tiyatro Tarihi" yazımı dikkatli olarak izlenirse karşımıza;

1- Dogmatik düşünme formu kavramı,
2- Dogmatik düşünmenin kaçınılmazlığı,
3- Tarihselciliğin motifleri,
4-Tarihselcilik problemi,
5- Teatral tarih felsefesi arayışı,
6- Teatral tarih estetiği,
7- Teatral siyasi-psikoloji gibi olguların ve disiplinler arası çalışmaların ve çözümlemelerin yapılmadığı, gelişi güzel motife edildiği izleniyor

Şimdilik yedi madde altında topladığımız ancak çoğaltabileceğimiz disiplinlerin eksikliğinde oluşan tek taraflı "Resmi Türk Tiyatro Tarihi"nin günümüzdeki gelişimine ya da yansımasına bir bakarsak; totaliteryan doktriner öğretiden uzaklaşamadığı ve bu disiplin içinde varlığını sürdürmeye çalışmasından öte, çembersel bir ateş içinde kalmış akrep timsali kendini soktuğu izlenmektedir

Tek taraflı, totaliteryan doktrinin öğretisinde yetişmiş ve şimdi de bu öğretinin temsilcisi Ali Taygun, İstanbul Şehir Tiyatroları'na ayağını basıyor ve şöyle diyor; "Tiyatro vakıflaştırılmalıdır " Kim Ali Taygun: İstanbul Şehir Tiyatroları Genel Sanat Yönetmen Yardımcısı...

Vakıf, İslâm aleminde önemli bir yer tutarken, feodal ideolojinin maddi temelini oluşturmuş, feodal sistemin dinsel, hukuksal ve siyasal ideolojik kadrosu genel olarak burada yetişmiştir. Ne var ki, devrimini tamamlamamış olan Cumhuriyet, Cumhuriyetin karşısında yeralan dinsel ideolojilerin maddi temelini oluşturan vakıflara karşı kayıtsız kalmamıştır Ancak bilinen bir gerçek vardır; *Kapitalizmin gelişmesi, kuşkusuz, feodal ve öteki kapitalist-öncesi ilişkiler üzerinde çözücü, dağıtıcı bir etki yapar. Ancak geri kalmış, emperyalizmin nüfuzu altına girmiş bizimki gibi ülkelerde, kendine özgü iç çelişkilerinin kapitalizmin koşullarını oluşturamadığı, dış kapitalizmin etkisiyle değişme uğramış feodalite, kapitalizmle iç içe bulunurken, feodal birimler daha serbest bir hale gelip, gelişir. Böylesi bir toplumsal yapılanmada emperyalizmin baskısı arttıkca, feodalite burjuvazinin en yüksek taleplerinin gerçekleşmesinde bir biçim sağlar.* İşte böylesi biçime örnek; "tiyatronun vakıflaştırılmasıdır."

Öte yandan kapitalizm tekelleşme sürecinde, "Ulusal Kültür" savıyla tiyatroyu sınıf bilincinden soyutladığı, soyutlamaya devam ettiği ve zaman zaman teatral korporativist yapılanmalara yöneldiği unutulmamalıdır Şimdi ise *Tiyatronun vakıflaştırılması, tekelin sağlamlaştırılma aşamasıyla beraber, emperyalizmin uzantısı ve onu güçlendirici bir hareketi halinde ortaya çıkmıştır.*

Toplumcu gerçekci teatral düşün, böylesi bir teatral yapılanmayı asla ve asla kabul edemez. Desteklemez. Böyle bir yapılanmanın içinde yer alamaz.

KAYNAKÇA

1- Muzaffer İlhan Erdost, *Osmanlı İmparatorluğunda Mülkiyet İlişkileri,* 1984
2- İsmail Tanju, *27 mayıs 1960-12 mart 1971 Ekonomi-Politiğe Bağlı Teatral Düşün Hareketleri,* 1991
3- Erich Rothacker, *Tarihselcilik Sorunu,* 1990
4- Karl Marx, *Grundrisse,* 1979
5- Aziz Nesin, "Demokrasi Gemisi "Karagöz'ün Kaptanlığı" Dolayısıyla Yöntem üzerine Birkaç Söz *"Türk Tiyatrosu,* (Dergi), Ekim-Aralık 1976, sayı. 422
6- *Milliyet Sanat Dergisi,* 1 Temmuz 1991, Sayı. 267
7- Karl Marx, *Kapital,* C.I,C.III,1975
8- Muzaffer Sencer, *Osmanlı Toplum Yapısı,* 1982
9- Sencer Divitçioğlu, *Asya Üretim Tarzı ve Osmanlı Toplum Yapısı,* 1981
10- Mehmet Ali Kılıçbay, *Feodalite ve Klasik Dönem Osmanlı Üretim Tarzı,* 1982
11- Ahmet Tabakoğlu, *Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı Maliyesi,* 1985
12- Cumhuriyet, 14.7 1991
13- Erich Rothacker, *Kultur Anthropologie,*
14- Ernst Cassirer, *Was ist der Mensch,* 1960

ÖYKÜ

AKASYALI SOKAK

Melisa GÜRPINAR

Yağmur günlerdenberi dinmemişti. Gece gündüz yağıyordu. Gök, kendinden kurtulmak istiyordu sanki.

Kentin içinde, sabahın erken saatlerinde işe gitmek için evinden zorunlu olarak ayrılanlar, ölümcül bir sokak kavgasına hazırlananların, asık suratlı, suskun ve gururlu ciddiyeti içindeydiler Evde kalanlara karşı da, büyük zorlukları göğüsleyen biri olmanın bütün koşullarını yerine getiriyorlardı yağmur nedeniyle. Tam evden ayrılırken, herkes bir kahraman kesiliyordu. Herkes kendine sevgi ve hayranlık çekiyordu ayrıca, ve herkese kolayca acınabiliyor, gereksiz sabah kızgınlıklarına hoşgörüyle bakılabiliyordu.

Adam da öyle yaptı. Şemsiyesini bir kılıç gibi hızla çekip aldı eline, köşede büzülmüş durup durduğu yerden. Kalın tabanlı papuçlarının bağlarını kendisi bağlamasa daha iyi olacakmış gibi gizli bir kırgınlıkla, baştan savarcasına bağladı. Soluk soluğa doğruldu. Kadın sitemi anladı ama üstünde durmadı. Yarısı gösteri de olabilirdi, bu küçük sabah yorgunluklarının. Görmezliğe geldi daha doğrusu. Ancak elinde tuttuğu pardesüyü, onun giymesine yardımcı olacak bir biçimde havaya kaldırdı. Kocasının ceketli kolu, pardesünün boş kolevi içinde, birbirine geçen soba boruları gibi, rahatlıkla yerini aldı ve onun ellerini görene kadar da yardımcı oldu kadın. Bu kadar ilgi yeterliydi. "Şapka da ister misin "dedi, söz olsun diye. Ya da küçük bir ilgi daha göstermek gereğini duydu. Gerçek bilinemezdi ki tam anlamıyla. Adam," Şemsiyem var Hem hava da çok soğuk değil. Neredeyse yaza giriyoruz. diye, neden şapka istemediğini uzun uzun anlattı bu zamansızlıkla. Oysa, "Şapka giymeyi sevmediğimi bilmiyor musun?" demeğe de hakkı vardı. Bu hakkını kullanmadı. Çünkü bu biçimde konuşmaktan doğan terslikleri temizlemek için, ardından karısını öpmesi gerekebilirdi. Gelecek saatler ve günlerle ilgili sözler istenebilirdi ondan ve elinde olmadan verebilirdi bu sözleri. Kadın böyle bir yanıt alınca, yağmurun başkalarının suçlarını unutturan ürkütücülüğünü hiçe sayar ve kendini savunmaya girişebilirdi. Kadının konuşmaya başlayınca çevreye yaydığı sesler, neredeyse üç boyutlu olur, birbirinin üstüne yığılan kışlık odunlar gibi, beynindeki yankıyı, adam neredeyse elleriyle tutabilecek bir duruma gelirdi. Böylece, bir kocanın sabahleyin çevresine yaymaya çalıştığı saygın ve gizliliklerle dolu hava, dağılır giderdi. Her insan, az ve uyumlu birkaç sözcükle, tıpkı şimdi onun yaptığı gibi, evden ayrılmaları gereksiz bir törene çevirmeden, çıkıp gidebilmeliydi işine. Bu bir kozasını delme süreciydi. Her sabah, her sabah yinelenirdi. Bu girişimlerin heyecanını asla karısına belli etmemeliydi. Çünkü o, evde kalan biriydi. Evden giden kocasının mutlu mu mutsuz mu olduğunu hiçbir zaman anlamamalıydı. Şapka giymek istemeyişinin nedenini bile, bilmemeliydi hiç. Görevine giden insanların duyguları olmadığını, onların bir makinanın vidası gibi yerlerini ve yaşamlarını kanıksadıklarını sanmalıydı.

Adam sözlerinin ardından, hemen gereksiz bir telaş yarattı. Ceplerini yokladı. Bir şeyler aradı. Dizinin üstüne koyup, çantasını açtı kapadı. Her şey tamamdı. Ona bir şey unutturmamak, dikkatini dağıtmamak için, kadın artık bir sözcük bile söyleyemezdi fazladan. "Ne pişireyim, akşama komşular gelecek, bugün musluk tamircisini çağıracağım, anneni yoklamak istiyorum, tahlil sonuçlarını alacağım..." türündün hiçbir konuşma olamazdı aralarında. Aralıksız yağan yağmurların ve bir erkeğin böylesi kararlı adımlarının önünde, gündelik olayların

önemi kalmazdı. Kadın da bunu kavrayacak kadar bir deneyim kazanmıştı yirmi yılı aşan evlilik yaşamları içinde. Apartıman dairesinin daracık giriş holünde, başka hiçbir şey konuşulamadı. Adam görevini yapmış, dingin ve iyiniyetli bir ses tonuyla yanıtını vermişti ve böylece, karısını öper gibi yapmaktan, el sallamaktan, akşama görüşme dileklerinden, yolda yürürken dönüp pencereye bakmaktan, birbirlerine "kendine iyi bak" türünden uyarılarda bulunmaktan, ayrıca gülümsemekten ya da kadın dönüşte birşey getirmesini istemesin diye kavga çıkarmaktan kurtulmuştu. Kadının istediği bu kadarcık bir yumuşaklıktı, o da verilmişti.

Geride kalan her şey kendinindi artık. Sözler, davranışlar ve onlardan da, ancak kendi istediği kadar başkalarına verecekti. Bir turizm şirketinde müdürdü adam. Patronuna, sekreterine, diğerlerine, telefonda bütün gün kimlerle konuşuyorsa onlara, çaycıya, vapur yolcularına, sokak satıcılarına, köşedeki bakkala, hep başka bir yanını gösterecek, sonra da açık bir onay bekleyecekti mutlaka. Karısıysa, geceleri aynı kozayı paylaştığı, tombul ve beceriksiz bir kurttu. O, her sabah kelebek olup uçamazdı. Değiştiremezdi kendini. Onun dünyası delik deşik olmuş bir kozanın içi kadardı. Aslında, ne can sıkıcı bir durumda yaşamak zorunda olduğunu, hiç öğrenmemeliydi. İşte onun için sabahları kapıdan çıkarken, öyle uzun uzadıya uğurlamaya değen bir yere gitmediğini vurgulamak istercesine, yüzü donuklaşır, çantası ağır çeker, pardesünün içe kaçan yakasını düzelttirmek istemez, her hareket sözde sıkıntıdan birbirine karışırdı. Bu yapay isteksizlik ve gereksiz hızlılık, kadını yıldırır geriye püsürtürdü ister istemez. Keşke o giderken hiç uyanmasa, uykusunu sürdürseydi. Daha iyi olacaktı adam için. Gidişlerinin güzeliğinin, çekiciliğinin, dünyanın renklerinin, onu hiç ilgilendirmediğine emin olacaktı. Yorgun bedenini daha da hırpalamadan, düşlerle avunan, hatta düşleri bile olmayan bir kadın kadar, erkeğe rahatlık veren ne vardı acaba, şu üç oda bir de sözde salonlu evlerde. Keşke her sabah uyusa, perdeleri kapalı havasız yatak odasında biraz daha zehirlenerek, etten bir yastık gibi kendi ağırlığı altında ezilerek, yok olup gitse ve adam, kapıdan elini kolunu sallaya sallaya lam istediği bir hızla, aynaya da bakarak, saçını da düzelterek, kravatını sıkıştırarak, ceketinin tozunu alarak, ıslık çalarak, kahvesini yarım bırakarak; bir gün de şemsiyesini evde unutarak çıkabilse. Ama olmuyordu işte Karısı, yaşlı bir kadının yatağında uyuyan ev kedisi gibi, onunla birlikte uyanıyor, sabah sabah mırıltılarla dolaşmaya başlıyordu mutfakta ve gerekli gereksiz sürtünüyordu ona. "Omuzunda kepek var, biraz süt ısıtayım mı, su kaynadı, peynirin tuzunu aldım.. diyerek. Adam kararlıydı, kadının başını okşamayacaktı. Bunu da öyle bir olağanlaştıracaktı ki, kimse anlamayacaktı içindeki isteksizliği. Nedenini bile çözemediği, yalnız kalma, kendisi olabilme özlemlerini. Yıllar öncesinin, kadın eli değişmiş kahvaltı sofraları, yalnızca şişmanlatıyordu şimdi onu. Ansızın bir rüzgâr esse, pencereleri açsa, evin içindeki her şey, perdeler saksılar, masanın üstündeki çay bardaklarıyla birlikte uçup gitse dışarıya. Hayır, felaket aramıyordu. Aradığı değişiklik, kendine yönelik bir değişilkti. Karısı kalmalıydı evin içinde. O, kapı, pencere, musluk gibi evin kaçınılmaz ve gerekli bir parçasıydı. O rüzgâr gibi, küçük bir serinlik gibi hep dolaşmalıydı odanın ortasında kimseyi incitmeden. Gerekirse, ki kuşkusuz gerekecekti, sırtını keselemeli, düğmelerini dikmeli, sokak kapısını açmalı, dolapları kapamalı, böylece bütün aç kapa ve git gel işlerinden sorumlu olmalıydı. Pazardan her şeyi seçerek o almalıydı. Hiçbir konuda erkek seçmeyi bilmez ki. Yalnızca önüne gelene elini uzatır. Her şeyi tek tek seçmeli kadın. Domatese şeftaliye dokunmalı. Etlere tavuklara, balık pullarına, kirli çamaşırlara, yağlı tavalara kim dokunabilirdi ki büyük bir kolaylikla kadın başka.

Adam, Kapıyı ben çekerim" diyerek, kadının aralıktan ona son bir kez bakmasına bile izin vermeden, kayıp gitti kendi dünyasına. Kadın da, iyiliği için yapıldığını sandı bu davranışın," Peki güle güle" dedi ve arkasını dönüp salona yürüdü, gövdesini bir koltuğa attı

Yağmur biraz yavaşlamıştı. Akasya ağacının dalları, çiçeklerinin ağırlığıyla yere doğru eğildikçe, damlayan suların fazlalığı, yağmurun yavaşladığını pek belli etmiyordu ilk bakışta. Zaten dışarıda, hep bir şeyler olurdu. Toz, sıcak, kar, tipi, gürültü...Hep olurdu. Ama bunun çok doğal bir şey olduğunu kocasına söyleyememişti. Yağmurda çamurda işine giden insanların çabalarını küçümsediği anlamına gelebilirdi. Küçümsemiyordu ama, umursamıyordu da dışarısının yorucu koşullarını. Küçük bir soğuk algınlığı kadar olağandı yağmurun yağması. Gene de, "Islandın, ıslanacaksın.." tekerlemelerini sıralayıveriyordu, içinden gelsin gelmesin.

Kadın, "Evden sopayla kovalasalar da, bu yağmurda sokağa çıkmam doğrusu" diye düşündü. Yağmur olağandı ama, onu ıslatmadığı sürece. Pencereden sokağı seyretmenin keyfini hiç bilmiyordu. Kentte çekilen ulaşım zorlukları nedeniyle, dışarıdakilerin katlandığı sıkıntıları da, anlasa ne olacaktı sanki. Yalnızca camların kirlendğini düşünebilir-

di. O da her yağmur yağdığında değil. Gözüne çarpar da aklına gelirse. Gitti mutfaktan bir bardak çay aldı eline, gelip gene koltuğa oturdu. Çayı fazla doldurmuştu, tabağına döküldü birazı. Şeker de çok gelmişti. Ama kimse karışmadan, bol şekerli dolup taşan bir bardakla çay içmek özgürlüktü başlıbaşına. Sabahlığına damlayan şekerli sıvının, kucağına yaydığı ılık yapışkanlığı hiç umursamadı.

Oh işte ev kendine kalmıştı. Bu uçsuz bucaksız boşluk onundu. Neler yapılamazdı ki içinde bu boş alanın. Ya da hiçbir şey yapmama olanağını tanıyordu insana. Çocukların oynadıkları oyunlarda bile, böylesi bir özgürlük yoktu. Evin içinde doğulur, kavga edilir, sevişilir, hasta olunur, yemek yenir, ölünürdü genelikle. Ama evin önemi, bir tahta kurdu gibi insan ömrünü törpülemesinden gelirdi. Günler toza dönüşüverirdi. Bir akşam, bir sabah, gene akşam gene sabah olarak uçuşurdu evin içinde. Bu rüzgârlı yaşamda, kadın zarfın içindeki kağıt gibi, ne de olsa korunduğunu sanmaktaydı.

İşte şu dakika, sanki salona, uzun boylu, uzun elli, ter kokulu, kimi gülen kimi asık yüzlü, aceleci pek çok hamal doluvermiş ve bütün eşyaları dışarıya taşıyıvermişler gibi oldu. Boşalıverdi kadının çevresi. Kocası evden gidince hep böyle olurdu. Çocuklu evlerde de, kadınlar, çocuklar okula gidince böylesi bir boşluğun içinde kafalarını dinlediklerini söylerlerdi. Belki yalan, belki doğru.

Evden giden ve ardından bunca boşluk açılmasına neden olan, yalnızca kocası da değildi. Onunla birlikte, özentili bir pipo tütünü kokusa da gitmişti. Akşam yemeklerinden sonra içtiği, armut likörünün ekşi ekşi kokan boş kadehi de gitmişti. Pardesüsüne sinen katran ve egzos kokusu, yünlü pantalonunun parçalarındaki kuru çamurların izleri de gitti. O çamurları fırçalamak için fazla bir özen göstermiyordu. O zaman gömleklerini de aynı dikkatle ütülemek, her gün ve her gün temiz bir gömlek sunmak, bütün sökükleri elden geçirmek, parlayan kravatlara bakım yapmak gerekecekti ve bu bakımlı durumuyla, bütün başka kadınlara çağrı yapmış olacaktı kocası, hem de karısının katkılarıyla. Oysa biliyordu ki, az bakımlı bir erkek kadar, itici bir şey olamaz kadınlar için. Kirli bir gömlek yakasının kaçıramayacağı kadın yoktur. Öyleyse, kocası fazla titizlenmediği sürece, hizmeti en düşük düzeyde tutmakta, sayısız yararlar vardı.

Kadın çayını döke saça içti. Çay bardağı dahil, bütün evren onundu sanki. Şimdi istese, evin bütün tozunu alabilir, örümceklerini öldürebilirdi. Tozlar ülkesi de onundu. Ama almadı. Perdeleri elledi. Kararmışlardı. İsterse, onları da söküp, deterjanlı suya bastırabilirdi. Onu da yapmadı. Pazara gidip köylülerden ot da alabilirdi. Ama bu yağmurda, yakın köylerde kimse ot toplayamamıştır diye, erteledi bu düşüncesini de. Yerinden kalktı, bacaklarını iki yana açarak, sallana sallana yemek masasına doğru gitti, gazeteyi aldı, geldi yerine oturdu. Yürürken kalçalarının fazlaca oynadığını kendi bile duyumsuyordu artık. Durmadan genişliyordu gövdesi. Saçları çok çabuk uzuyor, boyalı bölüm arkaya doğru gerilerken, diplerden beyazlar fışkırıyordu. Fakat uzayan saçı, ensede bir tokayla bir araya getirmek, ona büyük bir rahatlık veriyordu. Zaten bütün bu küçük rahatlıkların kaynağı, kocasına duyduğu güvendi. Hep kendini onunla birlikte düşünüyordu. Kocasının evdeki "şube"siydi o. İçindeki bu güven, yürüyüşüne, yemek yiyişine, konuşmasına, giydiği kazaklara sinmişti. Tümünde de kendini bırakmış, salıvermişlik belirtisi vardı. Ekmeği kesmeğe üşenmesi, kocasına duyduğu güvendendi. Taze fasulyenin kılçığını ayıklamıyor, çarşafları ütülemiyordu. Pişirirken durmadan tadına bakıyordu yemeklerin. Sütlaç tenceresinin dibini sıyırıyor, kaşığı keyifle yalıyordu. Eve haftada bir gelen gündelikçi kadınla, ya durmadan çene çalıp ona iş yaptırmıyor, ya kendi evden çıkıp gidiyordu o gün. Terlik almağa gidiyordu örneğin. Terlikler ki, evin içinde bir insan kadar yakındılar ona. Terliklerini giydi mi, sanki çok özlediği biriyle kuçaklaşmış, vatanına dönmüş, ana kucağında yeniden uyutulmuş gibi olurdu. Terliklerinin her zaman kapının dibinde onu beklediğini bilmek, nereye gitse bir an önce evine dönme isteği uyandırırdı. Zaten, evi, kocası, terliği, ocağı, tenceresi, leğeni olan her kadın, daha nesi olsun isteyebilirdi ki. Bir de geceliğini çok severdi. Gecelik, kadını dışarıdaki gecenin büyük yalnızlığından, korkularından, soğuğundan ve karanlığından korurdu. Hem korur, hem de çıplaklığını almazdı kadının elinden. Soyunmanın da, tadını duyardı kadın, kendini göstermeden, göstermiş de olurdu gecelikle dolaşırken. Kadın eğer sırtında geceliği varsa, ayaklarını yıkamaz, çamaşır değiştirmez, yüzüne biraz gülsuyu sürüp, geceleri, karaya vurmuş bir balık gibi yarı ölü yarı diri, yatağa, kocasının yanına süzülerek girerdi. Onu uyandırmayışı, duyduğu sonsuz güvendendi. Yorgundu ne de olsa adam. Yorgurdu kendi gibi. Yorgun olmasa, adam da döner sarılırdı karısına nasıl olsa. O güvenle uyurdu kadın. Eğer geceyarısı, kocası uyanır da kalkarsa, o duymamazlığa gelirdi. Duysa, ya mutfaktan soda getirmesi gerekebilirdi, ya da üstünkörü bir sabaha karşı seviş-

mesine katlanması.

Bütün bunların tümü de gitmişti işte evden. Kocasının kasıklarına bulaşmış kaygan beyaz sıvıyı yıkamak üzere banyoya gidişi, dönüp gelir gelmez uykuya dalışı da, gitmişti. Bütün bir Pazar günü gazete okuması da, gitmişti. En sevdiği yemeği yerken bile, beğendiğini belli etmeyen suskunluğu gitmişti. Bıyığını kestiği günlerde, yüzüne yürüyen çocuksuluk, soyunuk bir erkek kadar tedirginleşen ve durmadan kıpırdayan dudakları da uzaklaşmıştı ondan. Aile birliğinin sürdürülmesi, soluk alıp vermek gibi, bu gidiş gelişlerin düzenliliğine bağlıydı. Bütün gece kocasıyla doluyordu, sabah olunca onu kirli bir soluk gibi dışarıya atıyor, akşam temiz olarak, gene içine çekiyordu. Bir akşam dönmeyivereceğini düşünmek bile, kadının bütün yaşamını altüst edebilirdi. Ölümü olurdu daha doğrusu.

Onu yaşatan bu gidip gelmelerdeki süreklilik ve kocasına duyduğu güvendi. En azından, terlikleri, geceliği kadar, onundu kocası. Arap bir halayık kadar onundu. Hem de öyle durmadan eskimiyor, yaşlanmıyor ölmüyordu. Bir kez onun olmuştu ya, ömrünün sonuna kadar onun olarak kalacaktı. Başka hiçbir şeyin sahipliği, bir insanı, dünyada bundan daha fazla rahatlatamazdı. Başka hiçbir şeyi aramaya gerek kalmıyordu yaşamak için. Kadına, ömrünce ayısıyla uyuyan bir çocuk gibi, bir erkeği koynunda bulundurmak yeterliydi.

Gazeteler bomboştu. Bir şey yoktu okuyacak. Olsa olsa, açlık, savaş, miting, cinayet... Kadın sayfaları ise, kendine hiç benzemeyen, kadın oldukları bile kuşkulu olan, dal gibi kızlarla, açık saçık romanlar, anlamsız köşe yazıları ve evlenme ilânlarıyla doluydu. Gazeteyi yere bıraktı yavaşca. Tezgâhta beğenmediği bir mal gibi. Afrika menekşelerini sulamalı diye düşündü. Çünkü onlar, tüylü ve kalın yapraklarını, hep gergin ve birbirine bitişik tutar, köklerindeki kuruluğu hiç belli etmezlerdi. Menekşelerin bu dayanıklılığından korkulurdu açıkcası. Bir cezve suyu, yaprakları usulca aralayarak, saksının dibindeki kuru toprağa döktü. İnsanlardan beklemediği teşekkürü, çiçeklerden beklercesine bir an durup baktı ve sonra yatak odasına doğru yürüdü.

Oda sıcak ve dağınıktı. Yaşamın bütün tortusu orada birikmişti sanki. Yatağı düzeltti önce. Kocasının kirli çoraplarını sepete attı, döndü. İskemlenin üstüne atılmış, kocasının bir gün önce giydiği ceketi aldı Elindeki askıya geçirdi. Tam dolaba asmak üzereyken, yüzüne yaklaştırdığı ceketin omuzundan, yabancı bir koku geldi burnuna. Hemen ceketi dışarı çıkardı. İki eliyle kucaklayıp göğsüne yapıştırarak başladı doyasıya koklamağa. Bu bir kadın kokusuydu. Adı bilinmeyen bir kadının sürdüğü markası bilinmeyen bir parfümdü. Evin içine düşmüş bir bombaydı daha doğrusu. Kaçarcasına, ceketi kaptığı gibi salona gitti. Camın önünde durmadan ceketi koklamağa ve incelemeğe koyuldu. Karanlık ve yağışlı bir sabahtan içeriye fazla ışık sızmıyor, ceketin üstündeki koku, biçimleniyordu gözlerinde. Zaten koku da, gitgide dağılıyordu. Ceketin kumaşı, bu konuda tarafsız kalabilmek ve suçortağı olmamak için, sanki telâşla kokudan kurtulmaya çalışıyordu.

Kadın, salonun ışığını yaktı. Fazla bir katkısı olmadı ışığın içerideki loşluğa. Gene de, ceketin yakasına yapışıp kalmış sarı bir saç telini göstermeye yetti. Ayrıca ceketin göğsünde, beyaz bir angora kazağın tüyleri de vardı. Az da olsa, vardı.

Bomboş ev, birdenbire eşyalarla dolmaya başladı. Eskiden olanların dışında, dünyadaki bütün eşyalar ve bütün insanlar da geldiler. Ağaçlar da geldi. Ay ve yıldızlar da indiler birer birer. Denizde dalgalar yükseldi, karaları kapladı, yayıldı odanın içine kadar. Kadına geçecek duracak yer kalmadı. Odanın ortasında öyle bir fırtına kopmuştu ki, dağlar üstüne doğru devriliyor, şimşekler birbiri ardına düşüyordu. Kadın hiçbir şey yapamıyor, karşı koyamıyor, oradan oraya sürükleniyordu. Bir saç teli, bomboş evini elinden almış, odalarını gürültülü kalabalıklar, ormanlar nehirler, çöllerle doldurmuştu. Baktığı her yerden alevler yükseliyor, garip yaratıklar çığlıklar atıyorlardı.

Bu arada, kadın yalınayak ve terliksiz olduğunu gördü. Yüreği bir yıldırımla kömür olmuştu ama, ayakları donuyordu. Terliği yatak odasında kalmış olmalıydı. Terliğine, geceliğine, battaniyesine, çaydanlığına, yastıklarına, daha önce onu korumuş olan her şeye sığınmalıydı. Hiç zaman yitirmeden.

Suçlu ceketi, öldürürcesine bir hız ve nefretle yere fırlattı. Saç teli, bu arada iki parmağının arasından kayıp, kimbilir nerelere düşüvermişti. Değdiği yeri, tutuşturacaktı şimdi. Ne yapabilirdi ki? Dünyanın bütün kurtları böcekleri, sürüngenleri evine dolmuştu işte. Demek ki evini onlarla paylaşacaktı bundan sonra.

Çıkıp gitmek, kurtulmak, hiç aklına gelmiyordu. Evinden ayrılamazdı. Ömür nöbetini tuttuğu yer, orasıydı. Kocasının nöbetini de o tutuyordu kuşkusuz. Evinde, o ılık ortamda, yıllardır tadının nasıl olduğunu anlamadığı bir yaşam mayalanmıştı. O yaşamı bırakabilmek olanaksızdı. Oysa ki dışarıda, yağmur dinmiş, günlerden sonra ilk kez, gökyüzü aydınlanmaya başlamıştı bile. Birazdan bütün sokağı kaplayacaktı akasyaların kokusu.

"GÜZEL OLANI SEVDİK"

Nuh Ömer ÇETİNAY

Gülsüm Akyüz, 1949 Isparta doğumlu. Ondört yıl öğretmenlik yaptıktan sonra, mesleğini bırakıp yayıncılığa başladı. 1971'den beri şiir yazıyor. 1979'da İYG üçüncülük ve Politika Gazetesi özel ödülünü aldı. 1986'da Yeni Türkü Yayınları'nın düzenlediği bir yarışmada şiirleri "ilgiye değer" bulundu. Eylül Deyişleri adlı ilk şiir kitabını 1987'de yayınladı. Sevdamız Çiçeklenir Zulada, ozanın ikinci şiir kitabı.

Şiirlerini Varlık, Yazko Edebiyat, Cumhuriyet Dergi, Altınteri, Kıyı, Yazıt, Gösteri ve Biçem, İnsancıl dergilerinde yayınladı.

Gülsüm Akyüz, şiirleri dışında çocuk yazınında da ürünler veriyor.

– Eylül Deyişleri; ölümlerle,-"küçük sevinçlerle sürüyor yaşam-"bakışıyla örülü şiirlerden oluşuyordu. Şiirleri bölümlere ayırmak yerine, bir harmanlamayla sunma amacınızdan başlayalım söyleşiye.

– Aslında *Eylül Deyişleri*'ni de bölümlere ayırmıştım. Bunu yaparken yaşamın bütünlüğünü, acılar, sevinçler, korkular ve umutlarla örtülü oluşunu, yaşamdaki iniş çıkışları yansıtmak istedim şiirime ve kitabıma. Ama *Eylül Deyişleri* bir ilk kitap olmanın eksikliklerini taşıyor kuşkusuz.

– Sevdamız Çiçeklenir Zulada kitabınız dört bölümden oluşuyor. Her bölüm kendi içinde bir bütünlük taşıdığı gibi, birbirine ulanıp"içerde yaşanan" toplamı oluşturuyor. İlk üç bölümde, yaşanan ve yaşananın kendisi var. Son bölümde ise ozan giriyor şiire...Bütün bu tercihler rastlantıya bırakılmamış yoğun bir emeği gösteriyor. Yanılıyor muyum?

– Hayır, yanılmıyorsun. Gerçekten bu kitap ve içindeki şiirler üzerinde çok çalıştım. Sorunda belirttiğin bütünselliği içermesine özen gösterdim. Tek tek şiirlerse, içerde yaşayan ve yaşananı gerçek ve canlı bir biçimde vermeye çalıştım. Senin sözlerinden ve bu konudaki bir anımdan bunu yapabildiğimi anlıyorum ve çok seviniyorum. Bu kitapta yer alan Açık Görüş adlı şiirim Varlık'ta yayınlandığında, birkaç arkadaşım telefon açarak "Sahi, sen ne kadar yatmıştın?"gibi sorular yöneltmişlerdi. Ben de doğrudan böyle bir olay yaşamadığımı belirtmiştim. O zamanda çok sevinmiştim, amaçladığıma ulaşabildiğimi düşünerek. Şimdi burada şunu söylemek istiyorum: Kendim doğrudan bu tür olayların öznesi olmadım. Olaylar, derinden etkiledi beni. Kendimi bu olayları yaşayan insanlarla özdeşleştirdim, o olayları ben de yürekten yaşadım. Kendi içimde duyumsadım o acıları, küçük umutları, sevdaları umarsızlıkları....

– Eylül Deyişleri kitabınızın ilk şiirinde, "Gönül borcuyla doluyum/selviler altında yatanlara umudu hapsedilen insanlara. "dizeleri, Sevdamız Çiçeklenir Zulada kitabınızın ilk ipuçlarını veriyordu. Bu borcu yüklenmek, "Şiirle ödemek" sorumluluğu üzerine ne söylemek isterseniz?

– Ülkemizin yaşamındaki son 20 yılın olayları insan olarak, ozan olarak etkiledi beni. Daha önceki şiir soruşturmalarında da belirttiğim gibi, insan ve insanı ilgilendiren her şey beni de yakından ilgilendiriyor Şiirimin odak noktası insan. Tutkularıyla, sevgisiyle, aşkıyla, zayıflıklarıyla, korkularıyla, bireyselliğiyle, toplumsallığıyla, yani yaşamın bütünlüğü içinde insan. O nedenle insanın yaşadığı her şey duyarlığımı etkiliyor, şiirimin konusunu oluşturuyor. Burada şunu söylemek istiyorum: Son zamanlarda gerek şiirde gerek yazının öteki dallarında moda olan çok farklı konular var. Ama ben, doğrusu yıllardır duvarların artında acı çeken insanların sesine, kendilerini anımsatmak için açlık grevine yatmalarına, bu yolda ölmelerine, idamlarına hükmedilmesine duyarsız kalamam. Duyarsız kalanlara öfkemi, geçmişin sorgulanması adına insanların umutsuz, alternatifsiz, umarsız bırakılmaya çalışılmasına tepkimi dışa vurmadan yapamam. O yüzden yazdım bu şiirleri. Bunu bir gereklilik olarak gördüğümden değil, içtenlikle yaşadığım için ve yaşadığım biçimiyle yazdım. O bölümün ve kitabın, *Güzel Olanı Sevdik* ve *Senin Adın Umut* şi-

irleriyle sona ermesi rastlantısal değildir.

– *Sevdamız Çiçeklenir Zulada*'nın bölüm başlıklarını açmak istiyorum. Müebbetin Günlüğünden ve Dışardaki Sevgiliyle Mektuplar'da sevgi ve özlem egemen. Ne ki; Müebbetin Günlüğünden'de yaşamaya vurgun bir umutsuzluk damlıyor: "Kilit üstüne kilit vuruyor zulüm/gençliğimin üstüne"ya da"özgürlük sevincim nerde? "gibi...*Dışardaki Sevgiliye Mektuplarda* ise, hüzün ve acılardan koparılmış umutlar, küçük sevinçler var "Yüreğim kocaman/Hücrem daracık" ya da "Öyle güzel ki dünya/ sen bana geldiğinde/Daha sevinçli şarkılar/umut dolu insan sesleri./Ağaçlar çiçek çiçek/soğuk değil kış günleri,"gibi...

Müebbetin Günlüğünden bölümündeki şiirlerin umutsuzluk içine düşmesinde, sevginin yaşamdan uzak oluşu da etken. Bu yüzden, ilk iki bölümdeki şiirler "içeride yaşanan" sevda ile sınırlanmaktan çok, daha bir evrensel sevda sorgulanması gibi geldi bana. Ne dersiniz?

– Sevda sözcüğünün içeriği çok geniş. Dünya kadar eski, yaşam gibi zengin ve çeşitli. Ayrıca, yaşanan her sevda yeni bir boyut ekliyor sevda sözcüğüne İnsana özgü, insani. O nedenle *Sevdamız Çiçeklenir Zulada* adlı kitabımda sevda öğesni bilerek kullandım ve öne çıkardım. Özellikle *Müebbetin Günlüğünden* bölümünde müebbetin aşk acılarıyla tutsaklık acısını, ulaşılamayan sevgiyle elinden alınan özgürlüğü özdeşleştirdim. Bir simge olarak kullandım sevdayı, bu şiirlerde ve kitabın bütününde. Müebbetin, tutuklunun yaşama sevincini, özgürlük özlemini, direncini vurgulamak için... Sevdanın çok boyutlu oluşundan, insanlar arasındaki ilişkilerin çeşitliliğinden yararlandım. İçerdeki insanın aşk acılarını, beklentilerini, umutlarını, umutsuzluklarını, düşlerini, küçük sevinçlerini dışa vurmaya çalıştım. Burada yapmak istediğim şeye ulaştığımı sanıyorum. İç İçe geçti çoğu şiirlerde sevgiliye karşı duygularla, kişinin inançlarına ve mücadelesine ilişkin düşünceleri. Sonuçta senin de belirttiği çeşitlilikte şiirler ortaya çıktı. Müebbetin Günlüğünden bölümündeki şiirler, umarsız aşk acılarının, karamsarlıkların dışa vuruluşunu yansıttı. Yaşadıklarının üzerine kalın bir çizgi çekilen, yaşamının geri kalan bölümünü dört duvar arasında yaşamaya hükümlü kişi, umarsız bir yaşam sevdalısı değil midir? Bu şiirlerde şunu istedim: Şiirlerimin belirli bir durum ve zamanla sınırlanmaması, içerde ve dışarda yaşanan sevdayı çeşitli boyutlarıyla dışa vurmasını amaçlamıştım. Bu sonuca ulaştığımı görmek sevindiriyor beni.

– *Şairin Defterinden, kitabın son bölümü. Daha çok siz varsınız. Yaşanana baktığınız yer var: "Cezaevlerinde ölüm/yüreğimde acı bir şiir vardı"? Bu betimlemeyle yetinmeyip" Sevda yazsın şiirim"deyişiniz var.*

Olmayan ne Sevdamız Çiçeklenir Zulada içinde?

– *Sevdamız Çiçeklenir Zula*'da da olmayan; tüm acılara, yoksunluklara karşın, umutsuzluk ve çözümsüzlüktür. Burada da insan, elindeki her olanakla, sevdasıyla, doğa sevgisiyle, yaşama sevgisiyle, arkadaşlık sevgisiyle direniyor. Olmayan acıları, işkenceleri, tutsaklığı anlatırken kuru, katı, slogancı bakış kullanılması. Yaşamın salt bir yönünün yüceltilip öteki yanının dışlanması burada olmayan. Yaşam mücadelesiyle, sevdasıyla, yenilgileriyle, başararılarıyla, değişkenliğiyle bir bütün. Bunu yapmaya çalıştım bu kitapta. Biz her şeye karşın güzel olanı sevdik, sevmekten vazgeçmeyeceğiz.

– *Bıçak sırtında yürüyorsunuz. Söz'le adımlıyorsunuz şiiri. Zor olanı, yalınlığı seçiyorsunuz. Çağıldayan bir ırmaktan çok, içten içe sızan bir kaynak gibi... İkinci kitabınızda da bu söylemi daha bir inceltiğinizi gözlüyorum. Böyle bir yataktan akmak, size ne gibi kolaylık ve güçlükler oluşturuyor?*

– Şiirimin; yazmak, yapmak istediğim biçimde anlaşılması beni sevindiriyor. Sözlerimden ve şiirime ilişkin okur tepkilerinden bunu anlıyorum. Sessiz, sakin, içten içe ama sürekli ve derinden etkilemisini istiyorum şiirlerimin insanları. Öncelikle bir yol bulup ulaşmalı, sesim başka yüreklere. Etkilemeli onları. Bu yüzden yalınlığı seçtim. Çok güç olduğunu biliyorum. Bana sağladığı tek kolaylık; başka yüreklere ulaşması. Onun ötesinde bir kolaylığı yok. Tersine güçlükleri var. Düz yazıya, sıradanlığa düşmek en büyük tehlikesi. Mesajlı şiir yazdığım için, slogancılığa düşmek de tehlikelerden bir başkası.

Yalın şiirin güçlüğü, şiirinizi bu tehlikeli dönemeçlerden geçirerek yazmak zorunda olmanız. Bu zorunluluk, yoğun emeği ve işçiliği gerektiriyor. Bu gerekliliğin bilincindeyim. Şiiri ciddiye alıyorum. Şiirimi geliştirmek, söylemde ustalaşmak için çok çalışıyorum. Bıkmadan usanmadan.

– *Sevdamız Çiçeklenir Zulada'dan sonra, hangi gönül borcu'nu ödemeye geldi sıra?*

– Yaşamın bir başka boyutunu irdeliyorum yeni şiirlerimde. Yaşam çevremiz. Benim kişiliğimi, şiirimin temelini oluşturan iki önemli etken var. Biri, doğasıyla insanıyla Toros eteklerindeki Sütçüler ilçesi. Doğduğum yer. Öteki, çocukluğumdan bu yana içinde yaşadığım, parçası olduğum, sevdiğim, vazgeçemediğim İstanbul. Düşüncesizce yok ettiğimiz doğa, değerini bilmediğimiz kültür varlıklarımız. Yaşamın bütünlüğü içinde insan-doğa, insan-kent, insan-insan ilişkileri...İnsanın hep iyiyi, güzeli arayışı...

ÖYKÜ

JETONLAR VE GÖKKUŞAĞI

Zerrin Taşpınar ŞAHİN

Desen: İclal Erentürk

Dolmuş beklerken tanıdım onu. Yumuşacık bir ses.

-Pardon, diyordu, Bir dakika bakar mısınız?

Döndüm, seslenen, dolmuşların kıvrıldığı köşedeki apartmanın ikinci kat balkonunda, elli-ellibeş yaşlarında bir kadındı. Çevrede bir başkası yokken "Ben mi? diye sormak biraz aptallıktı ama sordum. Başıyla onayladı. Balkonun altına doğru yaklaştım. İki eliyle demirleri sıkıca kavrayarak sarktı ve sesini alçaltıp:

-Bir şey rica edebilir miyim? dedi.

Tuhaf bir durumdaydık. Ben de başımla 'evet' dedim.

Kızılay'dan bir kaç jeton alır mısınız bana...? Büyüklerden olsun... Hiç jetonum kalmadı da...

Pek şaşırmıştım. Yakınlarda telefon kulübesi yoktu. Ev telefonları jetonla çalışmazdı. Jetonları kullanabilmesi için evden çıkması gerekirken, neden bana aldırıyordu? Yoksa tatlı bir kaçık mıydı bu kadın?

Tekrar seslendi, balkonun altına yanaştım merakla. -Güven Park'dan geçerseniz havuza bir bakıverin, dedi aynı kısık sesle. Gökkuşağı duruyorsa orada, sevgilerimi iletiverin ona.

Dolmuşa binerken şaşkınlığım sürüyordu... Yolboyu kadını düşündüm ve Güven Park'a girmeye karar verdim.

Fıskiyeleri açmışlardı, sular bir yelpaze gibi yükselmişti havuzda. Bir baştan ötekine, soluğumu kesecek güzellikte bir gökkuşağı...Bu güzelliği gören, bana gösteren kadının kaçık olamayacağına karar verdim. Gökkuşağını avcuma toplayıp ona götürmek istedim, sesindeki ürkeklik bitsin diye...Balkonun bir ucundan ötekine yerleştirirdi gökkuşağını. Düşlerinde kayardı üzerinden. Tutunup ortasına sallanırdı çocuklar gibi. Yalnızlığını bölüşürdü onunla...Çok mu yalnızdı acaba? Hiç tanımadığı birinden jeton isteyecek kadar yalnız mıydı?

Kapı sessizce ve çabucak açıldı. Gözlerinin içi gülüyordu kadının. Uçlarında akmaya hazır, hayır, orada yerleşik gibi duran birer damla yaşla bakıyordu...Jetonları alırken:

Dışarı yalnız çıkamıyorum, dedi. Fatura kabarık gelince de kızıyorlar Jetonlar olmazsa ona ulaşamam...Ona ulaşamazsam yaşayamayız...

Jetonların parasını önermedi, ben de hatırlatmadım. Gökkuşağını gördüğümü söyleyebildim yalnızca. Pek sevindi.

Biliyordum, dedi bilge bir yüzle.

Kadınla aramızdaki bu ilişki, hep aynı şekilde, aylarca sürdü. Onbeş-yirmi günde bir balkondan seslendi. Jetonları kibarca ve sevinçle aldı elimden...Gülegüle demeden kapıyı kapamasına, içi gülen, kenarları hüzünle çizgi çizgi gözlerine, ürkek yüzüne, temiz kokusuna alışmıştım.

Mayıs ayının son günleriydi...Jetonları alırken, Güven Park'da kuşların olup olmadığını sordu.

- Her yer kuşlarla doluydu, dedim. Göçmen kuşlar da döndü artık.

Fotoğraf: Gülnaz Çolak

SORMAK TUTAR OMURGAYI AYAKTA

Sormak tutar omurgayı ayakta.
Nedir gerçek? Doğru ne?..
Tek söz sarsabilir
kendi olmanın uykusunu
yaratabilirsiniz bir saç telinden
o paylaşılmamış bedeni,
ilk an yaşatısını dünyanın
size dönük bakıştan;
bugünü sevişebilirsiniz:
geleceğin umudu gibi
geçmişe tamamlanan.
Ve elinize toplayabilirsiniz özgürlüğü
(ayrışmıştı sağır sınırlara)
düzen kurmak için değişen yanıtlara
Tanrılığın edimidir işleriniz:
derinlerinizi veriyorsunuz birbirinize,
işitsin diye ülkelerin duyuları
tek bir insan dilini.

Vecihi SARISÖZEN

- Ne iyi, dedi. Leylâklar açtı...Kuşlar döndü...O da gelir mutlaka...Sence gelir mi?

Hayır desem yığılıp kalır mıydı oracağıa? Belki de öfkelenir ve bana küserdi. Kimden isterdi jetonları o zaman?

- Mutlaka gelir, dedim telaşla. Mutlaka gelir.

Alışılmadık bir güzelliği vardı kadının. Sisler arasında gibiydi. Belki yaşamı sürdürebilmek için düşlerine saklanıyordu... Belki yaşamla tek bağı jetonlardı... Belki de, telefonla ulaşabileceği bir ses bile kalmamıştı artık...

Elini, sağol derecesine, yüzüme dokundurdu o gün, ilk kez. Derin derin iç çekti. Birden yaşlandı sanki. Kapıyı usulca kapadı. Onun duvara dayanıp yüreğini tuttuğunu görür gibiydim... Bir kaç dakika öylece kaldığını... Eteğinin hışırtısını duymadan kapıdan ayrılamadım.

Bu kez uzun sürdü sessizliği. Dolmuşlar geçip gitti, binemedim. İçimde bir sıkıntıyla kaldırımda oyalandım durdum. Ne balkona çıktı, ne pencerede tülün ardında göründü günlerce. Hep baktım... yoktu...

Bulvarda, insan seline kapılmış yürüyordum. Bahar yaza dönmüştü ama sorunlarımı çözememiştim. Canım sıkkındı ve hiç kimseyle konuşmak istemiyordum. Yazamıyordum, okuyamıyordum, mutsuzdum...Telefon kabinlerinin önündeki kalabalığı gördüm birden...Sonra jetonları...

Büyük bir heves ve heyecanla bir avuç jeton aldım. Bu kez onun istemesini beklemeyecektim. Kapıyı çalacaktım, açacaktı, iki damla gözyaşı ve ışık dolu gözleriyle önce yüzüme sonra elime bakacaktı. Avcumu açacaktım gülümseyerek, gülümseyecekti ve güneş bulutların arasından sıyrılacaktı birden. Yine aynı sözleri söyleyecekti: Dışarı yalnız çıkamıyorum... Fatura kabarık gelince de kızıyorlar Jetonlar olmazsa ona ulaşamam. Ona ulaşamazsam yaşayamayız...

Sevinecekti, biliyorum. Gökkuşağını, leylâkları ya da kuşları soracaktı..."Mutlaka gelir" diyecektim. Yüzüme dokunacaktı ve soluğum daralacaktı acıdan. Merdivenleri inerken yaşlar süzülecekti yanaklarımdan. Burnumu çeke çeke girecektim evime. Bütün gece kadının sırrını düşünecektim. O incecik, adını koyamadığım ilişkiyi bozmamak için soramayacaktım bir türlü

Olmadı...Kapıyı genç bir kadın açtı.

Annemi mi arıyorsunuz? Diye sordu

-Evet, dedim. Boğazım kurumuştu, şaşırmıştım.

Kulaklarımdaki uğultu ne zaman dindi, içeri niye girdim, koltuğa nasıl yerleştim hiç bilmiyorum... Bir ay kadar olmuş... Sağlığından hiç yakınmazmış ama uyurken ölüvermiş... Kızı, onun melankolik olduğunu düşünürmüş... Yastığının altında, küçük bir kese dolusu jeton bulmuşlar. Bir anlam verememişler... "Annem bunları altın sandı belki de..." Diyordu.

Kadının yalnızlığı kocaman bir düğüm oldu, soluğumu kesti. Avcumdaki jetonlar ağlıyordu sanki. Pencerenin tam karşısında ki leylâk ağacı yastaydı.

Sokağa çıkınca hüzünle baktım çevreme...Herkes yalnızdı. Her şey bir başına bırakılmış gibi...Ne olmuştu bize? Sevgiyi mi unutmuştuk etiketlere yetişelim derken? Birer filika bulup, çoluk çocuğumuz doldurup içine, yanımıza yöremize bakmadan, kendi kıyımıza kürek çekenler biz miydik?

Bunca yalnızlık arasında leylâk ağacına kıyamadım, yaklaşıp okşadım gödevisini. Jetonları usulca bıraktım dibine, birini kendime sakladım.

Yüreğimde o kadın, avcumda o jeton Güven Park'taki gökkuşağına gidiyorum şimdi..

Ankara mayıs'90

KÖY GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

6 Temmuz Cumartesi

Yağmurlu... esintili... serin bir gün... Yağmurda dolaştım biraz. Islandım. Esenköy'de yağmur çok güzel.

Dün Esenköy'e girerken şimşekler çakıyordu. Kaptıkaçtıda arkamda oturan genç kız, yanındakine "Yarın yağmur yağarsa ağlarım" dedi. Şimdi yağmur yağıyor Genç kız ağlıyor mu.

Yağmurda yürüyorum...Düşünceler...ordan burdan... Yusuf Çotuksöken'i düşündüm. Gülümsedim. Yusuf Çatuksöken'i düşününce içim ışıklanıyor. Aydınlık bir yolda yürüyorum. Yusuf Çotuksöken bilgisiyle, kuşatıcı derin kültürüyle yolumuzu aydınlatıyor Yusuf Çotuksöken'i okuyunca bilgisizliğim azalıyor... Karısı da öyle. Betül Çotuksöken... *Felfese Tartışmaları*'nda Yaman Örs'le tartışmaları okudum. Felsefi söylem üstüne. O, ne yaman tartışma öyle.

Felsefe Tartışmaları'nda Cemal Yıldırım'ın yazısı. Beğenmedim. Uydur kaydır savlarla diyalektik materyalizmi çürütmek istiyor. Yürürken... ordan burdan düşünürken yağmurda... işte tam burda gülmem tuttu...Ahmet Oktay geldi aklıma. Ahmet Oktay'ın yazısı. (Jdanov'un Hayaleti. Argos Temmuz 1991) O yazıyı...*Jdanov'un Hayaleti*'ni düşünürken "Hüllübü" dedim. Hüllübü der demez de bir gülme tuttu beni.

Nedir Hüllübü...Anlatayım. Yaramaz bir çocuktum. Oynuyorum diye altüst ederdim evi. Bir gün yine, evi dağıtıyorum. Bir baktım odanın kapısında kocaman beyaz bir yaratık. Boğuk bir sesle. "Gürültü yapma" dedi. Gitti. Nice sonra sindiğim yerden kalktım. Anneanneme koştum. Odasına. Durumu anlattım. "Ha o mu... o Hüllübü'dür" dedi. "Gürültü yapan çocukları alır götürür.

Hüllübü birkaç kez daha geldi. Uzun bir boy. Sallanan kocaman bir kafa. Boğuk bir ses Hüllübü'yü görünce olduğum yere siniyorum. Yüreğim küt küt atıyor korkudan. Dört yaşındayım o zaman. Hüllübü'den sonra saatlerce oturuyorum sessizce. N'olacak bu iş diye kar kara düşünüyorum. Hüllübü, bir gün yine geldi. Bu kez kararlıydım. İskemleye çıktım. Namlusundan tuttuğum oyuncak tüfeğimin dipçiğini, Hüllübü'nün sallanıp duran koca kafasına olanca gücümle indirdim. Bir şangırtı... Bir feryat... Meğerse Hüllübü anneannemmiş. Beyaz çarşaflara

bürünüyor. Sürahiyi de başının üstünde elleriyle sallıyor Dipçiği yiyince sürahi paramparça oluyor, anneannemin elleri zedeleniyor.

Bir daha gelmedi Hüllübü...Bu olaydan 44 yıl sonra Ahmet Oktay, Türkiye'de gerçekçilik tartışmasına Hüllübü gibi giriyor. Eski dille.

Kaç kez yazdım bize yeni bir dil gerekli diye... Eski dille akıp giden hayatı... yeni oluşumları anlatamazsın.

İşte Ahmet Oktay'ın dili... Çok eski. Toplumcu gerçekcilikçilik dendi mi, oturuyor, ürkütücü bir cinayetler dizisi yazıyor.

"Yasakçı-buyurgan" gibi tatsız anlamlarla yüklü kavramları, tarihi, kültürel köklerinden koparıp, tarihin hiç değişmediği gibi bir anlayışla bütün zamanlar için kullanmak bir taktikse, iyi bir taktik değildir bu.

Sanatçının yaratım sürecini düşünüyorum. Yöntemini düşünüyorum... İradi özgürlüğe hangi noktaya kadar inanıyor Ahmet Oktay...Şu bilinsin. Burjuva ideolojisi birçok şeyi örter. Böyle bir ortamda sanatçı birçok şeyi göremez. Ya da ideolojinin istediği biçimde görür Daha tuhafı, yaşamadığı bir hayatı, yaşıyorum sanır

Sanatçı bu durumda n'apacak. Yalan hayatı, şiirle... romanla... öyküyle... resimle... türküyle, estetik düzlemde bir kez daha mı yaratacak. Yoksa yalan hayatı parçalayacak mı... gösterecek mi...

Önce burda anlaşalım.

Gerçekçilikte yöntem tartışmaları yalan hayatın bir sanat eseriyle nasıl parçalanacağı sorunudur. Bu tartışmalar, düşünce dünyasına zenginlik getirir. Kendi payıma söylüyorum. Birçok şeyi öğrenirim. Öğrenmek istiyorum.

Birçok insan, eski bir dille... meta sisteminin imajlarıyla, şiir... öykü... roman yazıyor. Eski dille... meta sisteminin imajlarıyla, yalnızlığı... aşkı... dostluğu... intiharı... cinsi ilişkiyi... hapishaneyi... işkenceyi anlatamazsınız. Anlatamıyorsunuz.

İşte Ahmet Oktay'ın şiiri...Argos'ta...Yüz kes yazıldı o şiir. Ahmet Oktay yüzbirincisini yazıyor. Aynı dille. Bu yüzden o şiir hiç tad vermiyor insana. "Ben bu şiirden tad aldım" diyen varsa, o, eski dilin, meta imajının tutsağıdır Özgürlük gibi görünen tutsaklık tam burdadır işte. Tutsaklığın en kötüsü de budur. Tutsaklığı bilememek.

Ahmet Oktay'ı düşünüyorum. Karanlık bir tünelde. "Gel karanlık tünelden çıkalım" demiyorum. Böylesi bile buyurgan bir tavır olabilir Ahmet Oktay, düşünme önerilerini bile...

Hayır. Yazmak istemiyorum... Çaybahçesindeyim. Yağmur yağıyor. Yağmurda dolaşacağım...Ta dört yaşından beri Hüllübülerle uğraştım. 48 yaşındayım yine Hüllübüler var. Yüzyıl...beşyüz yıl...bin yıl sonra yaşasaydım keşke. Belki o zaman dünya Hüllübüsüz olurdu.

7 Temmuz Pazar

Dün akşamüstü üç genç geldi. Beni duymuşlar. Konuşmak istemişler. Konuşmanın sonunda öyküler... şiirler çıkacak diye ürktüm. Neyse... olmadı. Kimsenin sanatla uğraşmasına... şiir öykü... roman yazmasına bir diyeceğim yok. Bu işin zorluğunu söylüyorum. Öykü... şiir... roman... deneme, kağıtla kalemle bitmiyor

Epey oldu. Biri roman yazmış. Getirdi. Okudum. "Sen" dedim "senfoni yazmayı düşündün mü" Düşünmemiş. Nota bilmiyormuş. "Türkçe bilmeden roman yazıyorsun ama" dedim.

Türkçe bilmeden da yazar olunabileceğini söyleyenler var Onları anlattı. Ben de "Onlara git" dedim. Gitti mi bilmiyorum.

Şunu söylemeliyim. "Türkçe bilmeden yazar olunur" diyenlere inanmayın.

Bugün *Felsefe ve Sanat* adlı bir kitap okudum. (Ara Yayıncılık. İstanbul. 1990) 18-20 Aralık 1983'de Felsefe ve Sanat Sempozyumu yapılmış, Marmara Üniversite'nde. O sempozyumda okunan bildiriler var kitapta.

Prof. Dr. F Pınar Canevi, Sanat'da Seçkinlik adlı bildirisi son derece önemli. Şöyle diyor Canevi. "Moda olgusu çağımızın belirleyici özelliği haline gelmiştir. Sanat da bu eğilimden nasibini almıştır Görebildiğim kadarıyla günümüzde sanata hakim olan temel değer değişikliktir. Bir sanat eseri ne denli değişikse o denli ilgi çekmekte, önem kazanmaktadır. Sanatsal değerlendirmelerimizde özgürlükten, yaratıcılıktan, değişiklikten yana tutuculuğa karşı olmamız gereği savunulmaktadır. Bu tavır, Batı kültüründe bir tutku halini almıştır. Varılan sonuç, sanatda liberalizmin mutlaklaştırılmasıdır."

Liberalizmin mutlaklaştırılması...İşte bu son derece önemli.

Öykülerini okuduğum bir delikanlıya, Belzac'ı, Hugo'yu, Çehov'u, Ömer Seyfettin'i, Sait Faik'i okumasını söyledim. "Onları okumam. Modası geçti onların" dedi. Paz'ı, Faulkner'i, Wollf'u okurmuş.

Liberalizmin mutlaştırılması bu noktaya getirdi bizi. Adını unuttum şimdi. Biri, bol sövgülü, bol argo-

ANDIRIR ÇİÇEK İNSANIMI

Çiçekler tanır gözyaşını
Yağmurdan.
Soğuk
En büyük düşman
Vurur acımadan.
Sessizlik içinde verir savaşlarını
Onlar dilsizdir çünkü.
Git çiçeklerin yanında dur!

Gözardı edilmiş acılarını
Yoksundurlar
Dile getirme yeteneğinden.
Suskun, susturulmuş
Andırır çiçekleri suskunlukları
İçlerinden geldim ben
Durma,
Konuş onlar adına!

Muazzez MENEMENCİOĞLU

Desen: Umut Geymeç

lu bir roman yazmıştı da "değişik"diye övülmüştü.

Pınar şöyle diyor bildirisinde "Michangelo yıllarca uğraşıp Pieta'yı yapmışsa derdine yansın. Ben, bu sürat çağında eskipabuçlarımı bir kaidenin üzerine mıhlarım olur bir sanat eseri. Koyarım her köşebaşında açılan galerilerden birine, bulunur elbet bir beğeneni. Kimse beğenmezse ben anlaşılmamış dahi olarak arşınlarım sokakları, ama bir de bakarsınız olmuşum bir ekolün isim babası."

Pınar'ın bildirisini pek beğendim. Hiç çekinmeden söylemiş söyleyeceğini. "Anlaşılamamış dahi" mutlaklaştırdığı liberal ortamda alıkıran başkesen gibi dolaşıyor. Balzac, Hugo, Stendhal, Çehov, Ömer Seyfettin, Sait Faik... Bethoveen, Vivaldi, Bach... kimmiş bunlar... Bilgilenin dedim mi, kimilerinin tüyleri diken diken oluyor.

Kendi payıma söylüyorum. Böyle alıkıran başkesenlere pabuç bırakmam ben. Gençlere dergide söylediğimi, yazıvereyim şuraya. Herkes bellesin. Yalnız edebiyatla uğraşan iyi bir edebiyatçı olamaz... Müzik dinlemesini bileceksin... resme bakmasını bileceksin. Felsefe, fizik, matematik, geometri, tarih çalışacaksın.

Neden böyle... Bütün bu dediklerimi yapan, herbir şeyi daha iyi kuşatır.

Söz gelimi, Vivaldi'yi hisseden, Goya'yı gören, üçgenin içaçılarının 180^0 olmadığını bilen biri, daha gerçekci, daha güzel eser yaratır.

Bütün bunları bilmesen olmaz mı... Olur. Türkçe bilme... yöntem bilme... Balzac'ı, Çehov'u, Ömer Seyfettin'i, Sait Faik'i okuma... eski pabuçarını bir kaidenin üstüne mıhla... nasıl olsa birileri, "Başyapıt"diye yutturur herkese senin o eski pabuçlarını...

Daha yazacaktım ama, akşam oluyor Prof Dr.Kenan Gürsoy'un, açış konuşmasında söylediklerini buraya almak istiyorum. Şöyle diyor Gürsoy, "Felsefe herhangi bir konuda herhangi bir şekilde konuşmak, fikir üretmek demek değildir Onun ciddi ve vazgeçilmez bir eleştiri vazifesi vardır. (...) Felsefe, yapayalnız bir düşünürün, fildişi kulede ya da kalın kale duvarları arkasında sürdüğü muzdarip bir zihni spekülasyon da değildir "

Böyle açık... net sözleri pek seviyorum. Yan çizmeden açık... net konuşmak pek güzel.

Bizim edebiyatçılarımızın çoğu bir türlü bu noktaya gelemedi. Mutlaklaştırdıkları liberal kanalda "edebiyatın bir sorumluluğu, bir görevi vardır" diyemiyorlar. Diyemezler tabiî... O zaman, kaldırın şu eski pabuçkları denecek. Eski pabuçların sanatçı özgürlüğüyle ilgisi olmadığı görülecek...

Akşam oldu. Çay bahçesi boşalıyor. Yemeğe gidiyor herkes...

Bugün yağmur yağmadı. Güneş bir göründü, bir kayboldu bulutların arasında...

Ben de kalkıyorum. Balkonda yemek. Rakılı...Bir yıldız yakalarsam yine bir düşün ardında geceyi bitiririm.

20 Temmuz Cumartesi

Dün Çınarcık'a gelirken... vapurda. Köle ticareti döneminde Deniz yollarının son derece başarılı bir işletme olacağını düşündüm. İnsanı, insanlığından utandıran bu duruma aklımla gerekçeler arıyorum. Bulamıyorum. Aklım kıt ya, belki ondan. İnsanın birkaç kez dünyaya geldiği düşüncesi belki doğru diyorum. Denizyolları'nın bütün çalışanları köle ticareti döneminde yaşamışlar. Yirminci yüzyılın sonunda yeniden doğmuşlar. Yirminci yüzyılda doğmuş, yirminci yüzyılı kavramış tek kişi yok Denizyolları'nda.

Çınarcık'a çıkış polis denetiminde. Polis, yolcularla, karşılayıcıların sevgisini önlüyor. Bu sevgi önlenmeseydi tatsız olaylar çıkacaktı.

İskeleye çıkarken o türkü geldi aklıma. "Bu ne sevgi ah-Bu ne ızdırap"

Şimdi çay bahçesindeyim... Geçen hafta yazmadım. Yan gelip yattım. Tembellik yaptım. Yangelip yatarken aklıma geldi. Niye iyi bir tembel olmayı düşünmüyorum...bundan sonra idealim iyi bir tembel olmalı dedim. Hiç bir iş yapmamalıyım. İş yapmama gerekçeleri bulmalıyım. Kitap okumasam da olur. Nasıl olsa iyi kitap yok. Yazmaya gelince...Ben öyle her yazıya yazı demem. Yazdın mı, tam olmalı. Tam...eksiksiz yazmayacaksam hiç yazmam.

Okumayı... yazmayı bıraktıktan sonra... müzik... Müzik de n'oluyormuş. Vivaldi... Bahch... Mozart... Kilise müziği bunlar... Bizde de iyi müzik yok. Böylece müziği de bırakırım. Oh, ne güzel. 12 saat uyku. 4 saat dinlenme. Geriye kaldı 8 saat... Sofra başı söyleşileri derken gün biter işte... Peki para... Tembellik için bir o kaldı. Parayı buldum mu, görün siz bendeki tembelliği... Geçen hafta cumartesi-pazarı böyle geçirdim. Yattım hep.

Sinirlenmek... kızmak... üzülmek... birini özlemek bile yasak bana... Neyse çarşamba günü sevindim. Bugünlerde böylesine sevineceğimi hiç beklemiyordum. İzzet geldi... İzzet Kılıçlı... İşyerinde oturuyordum. Yazı okuyordum. Başımı kaldırdım. Baktım, İzzet Kılıçlı.

Kızgın...değdiği yeri yakan bir kurşun akışı vardı içimde günlerdir. Alevsiz...dumansız bir yangın...Bir türlü sevinemiyordum. Kızgın kurşun akışı, sevincimi yakıp kavuruyordu.

Başımı, kaldırıp İzzet Kılıçlı'yı görünce... gülümser yüzle... bir dostun gülümsemesinden daha değerli hiçbir şey yoktur hayatta... Bir saniyeden daha az bir zamanda bunu düşündüm. İzzet'in gülümsemesi ışık hızıyla girdi iç dünyama... Kurşun akışı durdu. Hemen hissetim bunu... Zaten İzzet Kılıçlı'yı ne zaman düşünsem lunaparka giden çocuklar gibi sevinç dolar içim. Renkli balonlar gelir...

Neden severim İzzet Kılıçlı'yı.. .Düşüncelerime katılır... katılmaz o ayrı... Kılıçlı hisseti beni...Daha geçen yıl susturulmak istendiğimde... saldırıların yoğunlaştığı bir dönemde çok net konuştu. "Yazıt dergisi açıktır size" dedi. O gün bunu yapamayanlar, bugün insanî bir ezikliğin içinde yaşıyorlarsa bu onların değer sorunudur Ayrıca konuşulur. Ama İzzet Kılıçlı insanî tavrıyla dimdik ayakta...

Biliyorsunuz İzzet Kılıçlı, benim o pek sevdiğim *Yazıt* dergisinin yönetmeni... *Yazıt* biraz gecikse merak ederim. İnsanî kültür mücadelesinde *Yazıt,* önemli bir dergi çünkü.

İzzet Kılıçlı perşembe günü gitti. Ankara'ya.

Eve giderken *Tozların Dansı*'nı düşündüm. İzzet Kılıçlı'nın öykü kitabı. Bu kitabı bir gün anlatacağım size. Şimdi şunu söylemeliyim. İzzet Kılıçlı'nın öykü kitabını... *Tozların Dansı*'nı çok sevdim.

Esenköy'de esintisiz bir akşamüstü. Bir öykü yazacağım ya, onu düşünüyorum. Telefonda adam zengin olursa nasıl yaşayacaklarını anlatıyor sevdiği kadına...

Kadın, o gün tatsız bir metres hikayesi dinlemiş kadın arkadaşından... İşte burda yanlış bilinç çatışması verilmeli yeni bir teknikle....Yanlış bilincin kelimelerin anlamlarını nasıl değiştirdiği gösterilmeli...

Bu bölümün sonunda kadın, alaycı bir sesle "Ben senin metresin olmam" diyor. Adam şaşırıyor. Daha önce, adamın evlenme önerisini geri çevirmişti kadın. "Birlikte yaşarız" demişti...

Metres sözünü duyunca susuyor adam. Kadın "Alo alo" diyor. Uzun bir suskunluktan sonra adam," "Sen benim sevdiğim kadınsın...ışıltılı dünyamsın. Metresliği bir saniye düşünmedim" diyor. Sözlerin o anlama geliyor-gelmiyor tartışması başlıyor. Buruk bir sesle bitiyor telefon konuşması.

Kadın, gecenin ileri bir saatinde erkeği arayacak. Çünkü metres kelimesinin sevdiği adamı ne kadar üzdüğünü anladı. "Şaka yaptım" dese olmaz. Çünkü erkeğin, sevgi konusunda şakaya hiç gelmediğini biliyor. Bu yüzden adama hem kızıyor... ama sevgiyi bu kadar ciddiye aldığı için adamı çok seviyor

21 Temmuz Pazar

CEMİLE ÇAKIR * CEMREYE ÇAĞRI * ŞİİRLER * İNSANCIL YAYINLARI

CLAES ANDERSON
Finlandiya

YAZ RÜZGARI İÇİN BİR İNCELEME

Saçlarında rüzgarla yürüyor
Yürüyüşünü seviyorum
Yürüyüşünü seviyorum
saçlarında yüzgarla
rüzgar saçlarıyla oynarken
Seviyorum
ve rüzgarın oyununu seviyorum
saçlarında
Yürürken seviyorum
Saçlarında rüzgarla yürürken seviyorum
Rüzgar saçlarıyla oynarken seviyorum
Seviyorum onu
Saçlarında rüzgarın oyunuyla yürürken
Onu ve rüzgarı seviyorum
saçlarında rüzgarla yürürken
ve rüzgar saçlarını sevidğinde seviyorum
Onu seviyorum saçlarında rüzgarla yürürken

Çeviri : Halil GÖKHAN

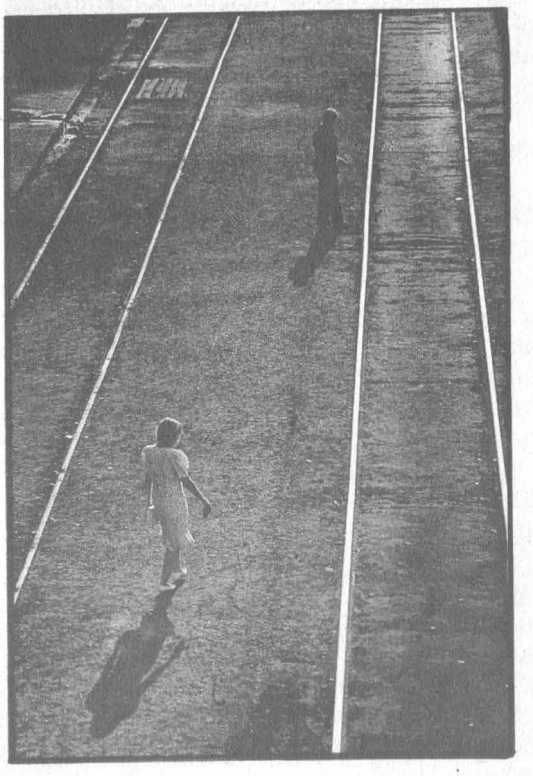

Fotoğraf: Sedat Tosunoğlu

Hülya Tarcan'ı eserini sevgiyle okudum. (Johann Sebastian Bach Üzerine Bir Çalışma. Pan Yayıncılık. İstanbul 1987) Hülya Tarcan, büyük sözler etmeden Bach'ı anlatmış...

Bach, evrensel müziğin yaratıcılarından. Maddimanevi çok güç koşullarda yaşamış. 1750'de ölmüş. Gömüldüğü yer bilinmiyor.

Hülya Tarcan'ı kutluyorum. Bach'ı iyi anlatmış. Eve dönünce Bach'ı bir kez daha dinleyeceğim. Daha bilinçli.

Şimdi çaybahçesinde Ahmet Miskioğlu'nu düşünüyorum. Bazen böyle olur. Hiç tanımadığım insanları düşünürüm. Bir kitabını...bir yazısını okumuşumdur Burda olsa kavga etsem derim. Geçende evde birinin öykülerini okuyordum. Hafakanlar bastı. Evini bilsem, sabaha karşı demez kapısına dayanırdım. Berbat öyküleriyle beni sinirlendiriyor, canımı sıkıyor ya... onun da canı sıkılsın... o da sinirlensin.

Türk Dili Dergisi'ni okudum az önce. Onun için düşündüm, Ahmet Miskioğlu'nu...Kızmak için değil. Şimdi burda olsa Türk Dili Dergisi "Sahibi, Sorumlu Yayın Yönetmeni" Ahmet Miskioğlu'nu... kutlasam dedim.

Ya, bazen böyle olur Kutlamak. sevincimi söylemek için de düşünürüm tanımadığım insanları.

Her şeyden önce şunu söylemeliyim *Türk Dili Dergisi* içten bir dergi. İçtenliği uzun boylu anlatamam. Ama bir derginin sayfalarını çevirirken hissederim. Övgülerin bile pazarlıklı olduğu bellidir. Hayır gelmez böylesinden. Bunun için içtenlik özellikle edebiyatta son derece önemlidir.

Türk Dili Dergisi içten...Ahmet Miskioğlu, *Ad Koymak* adlı yazısında hepimizin unuttuğu bir noktayı eleştriyor Hani Hilmi Yavuz'la Özdemir İnce bir iş yaptılar ya, yurtdışından, yurtiçinden bazı şairleri çağırdılar. Poesium dediler buna. Miskioğlu, poesium sözünü eleştiriyor. Doğru. Üstelik dile son derece özen göstermesi gereken şairler poesium dediler bu toplantıya.

Vecihi Timuroğlu, Kürşat'la Dil ve Anlatım üzerine Bir Söyleşi adlı yazısında şöyle diyor. "Biz, bir durumu durmadan yinelemek istemiyoruz. Yaşanan durumu, bilinçle ve istençle amaçladığımız bir duruma dönüştürmek istiyoruz. Kullandığımız Türkçe, bu yeni durumu anlatabilecek bir gelişme gös-

termelidir. Bir yazarın, bir şairin işlevi de bu dilsel atılımı sağlayabilmekdir. Yaya ve yavan bir dille, katılaşmış, donmuş bir anlatım yordamıyla toplumsal gerçekliği yakalayamayız. (...) Günümüzde işkencenin tablosu var. İşkencenin dilini bilmiyoruz daha. İşkencenin özel dizinindeki, dili yakalamadan, onun hışmına uğramış onur çizelgesini nasıl çıkaracağız."

Vecihi Timuroğlu, gerçekçilik tartışmalarında, benim öteden beri anlatmaya çalıştığım bir sorunu, benden daha güzel...daha net anlatmış.

Şunu söylemeliyim. Yazarlarımızın, şairlerimizin bu yazıyı okumaları gerekiyor. Okuduktan sonra ciddi bir şekilde düşünmeleri...Çünkü toplumsal gerçekliği yakalamak...bunun yolunu yordamını aramak karşı gerçekçilere bırakılmayacak kadar önemli bir sorundur bizim için.

Şu bilinsin. Eski dille...eski anlayışla istesek bile gerçekçi olamayız. Güzel eser yaratamayız. Yazdıklarımız birer zabıt varakası olur.

Türk Dili Dergisi, içten, güzel bir dergi. Ahmet Miskioğlu'nu kutluyorum. Peki, dergideki bütün yazılara katılıyor muyum. Hayır Ama bu önemli değil. Bir eseri, bir dergiyi beğenmemin ölçüsü, benim düşüncelerime, benim beğenilerime uygun olması değildir. Düşünün, *İnsancıl*'ın yayın yönetmeniyim. Ama *insancıl*'da bile katılmadığım yazıları yayınlıyorum.

Neden. Üç nedeni var bunun. Birincisi. Bütünüyle doğru olsa bile, herkesin doğruyu savunması, bir süre sonra bilinci dumura uğratır. Bunun için... Bilinci dürtüklemesi için yanlış düşüncelerin de söylemesi gerekir.

İkincisi. Ben düşüncenin doğruluğunu oyla ölçen biri değilim. Savunduğum görşün doğruluğunu... güvencesini çoğunluktan almam. Tek başıma kalsam bile doğru bildiğimi söylerim. Tek başınalık, güvenimi sarsmaz.

Üçüncüsü. Herkes... bencileyin düşünseydi, dünya tatsız olurdu.

Kimseye kızmadım... sinirlenmedim bencileyin düşünmüyor, benim beğendiğimi beğenmiyor diye. Niye kızıyorum, sinirleniyorum peki. Onlar bilir, kızdıklarım, sinirlendiklerim iyi bilir bunu.

Akşam oldu...Bu sabah kahvaltı ederken kutupları düşündüm. Şimdi kalksam, kutuplara gitsem. Kolay mı bu. Değil. Pasaportlar...vizeler...şunlar bunlar. Dünya böyle olmamalı. İnsan, kalkıp kolayca gidebilmeli kutuplara. Burdan kutuplara kadar kaç ülke... kaç sınır var, bunu da düşündüm... sonra sınırların dünyamızı daralttığını...

Hem kahvaltı ediyorum hem düşünüyorum. Sınırlar...her alanda böyle. Sınırlarla daraltıyoruz dünyamızı...kendi dünyamızı. Dar dünyamızda insanî duygular, gelişmiyor. Bütün sınırları kırmalıyız...Burda durdum. Peki Gündoğdu dedim, sen kırdın mı sınırları...Ben, sınırlar içinde yaşadığımı bilmiyordum. Sınırları geç anladım. Kalınlaşmıştı...Geçen gün bir delikanlı "Her yazınızdan sonra sarsıntı hissediyorum" dedi. Aslında o sarsıntı bende. Küfleşmiş...kütleşmiş sınırları kırarken yer gök sarsılıyor içimde. Kanter içinde vurdukça vuruyorum sınırlara. İşte bunun için bir yol arkadaşımın dediği gibi. "kurammış, bilimsellikmiş, pozitivizm" umursamıyorum. Vuruyorum sınırlara...Dünyamı genişletmek için...

Sonra sizi düşündüm...yol arkadaşlarımı... okurlarımı... bir çoğunuzu hiçbir zaman göremeyecek olsam bile, şunu bilin. Sizi içimde yaşatıyorum. Sizlerle kırıyorum sınırları. Sizlerle gideceğim kutuplara... Daha ötelere...

Siz, benim hem çokluğum... hem yalnızlığımsınız sevgideğer yol arkadaşlarım.

PETROL-İŞ ŞİİR YARIŞMASI
KIRIKKALE ŞUBESİ
3. GELENEKSEL ŞİİR YARIŞMASI

Tüm amatör ve profesyonel şairlere açık olan yarışmaya 1 kitap ya da kitap olmaya hazır bir dosya ile katılınabilir. Ürünlerin on nüsha, iki fotoğraf ve kısa ögeçmişleriyle birlikte **Salih Kumru P.K.5 Kırıkkale** adresine postayla 15 kasım 1991'e kadar gönderilmesi gerekmektedir

Ödüller:

Birincilik ödülü	2.000.000
İkincilik ödülü	1.000.000
Üçüncülük ödülü	500.000
Dördüncülük ödülü	Petrol-İş Yayınlarından oluşan 1 takım yayın seti.
Beşincilik ödülü	Petrol-İş yayınlarından oluşan 1 takım yayın seti.

Seçici Kurul
Atilla Sarp (Ziraat Y.Müh/TDGF Dev Genç (Eski) Gn. Başkanı)
Jülide Gülizar (Gazeteci /Yazar)
İlyas Köstekli (Petrol-İş Mrk. Eğitim Şb. Müdürü)
Salih Kumru (Petrol-İş Mrk. Dsp. Krl. Başkanı)
Şükran Kozalı (Şair)
Mehmed Kemal (Şair/Gazeteci/Yazar)
M.Lütfi Kıyıcı (Hukukçu)
Müştak Eranus (Şair/Hukukçu)
Özgen Seçkin (Şair/Damar Dergisi Gn. Yay. Yönetmeni)
Zihni T.Anadol (Şair/Yazar)

İDRİS ATMACA * EKMEKARASI UMUT * ŞİİRLER * İNSANCIL YAYINLARI

MOBİL'İN ROMAN İHALESİ

İNSANCIL

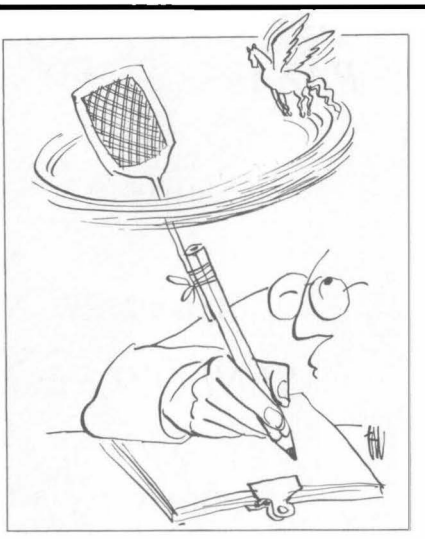

Ödül'ün egemen estetiğin en önemli olgularından biri olduğunu biliyoruz. Star sisteminin işleyişinde ödül belirleyici bir rol oynar. Son zamanlarda ödül, bu mekanizmayı da zorlayan bir tırmanışa geçti. Bu tırmanışla ödül'ün özü, çürümüşlüğü daha açık görülebiliyor.

Ödül kampanyalarla geliyor. Her önüne gelen ödül vermeye başlıyor. Böylece ödül kendi kendini yıkma sürecine giriyor. Çoğalan ödüllerle, ödüllerin etkisizleşmesi süreci hızlanıyor. Ancak ödüllerin karşılığı da bununla parelel artıyor. Ödüller, birkaç on milyona, birkaç bin dolara tırmanıyor. Ödüllerin sanatçıyı belirli yönlerde düşündürme ve üretmede etkisini gerçekleştirmesi, paranın artışıyla sürdürülmek isteniyor.

Ödüllendirmede konsorsiyumlar kuruluyor. Ödül, egemen bakışın temsilcilerini bütünleştirip birbirine bağlarken bir iş bölümüne, birbirine geçmiş ilişkiler ağından oluşan bir sisteme dönüşüyor. Farklı ödüllerin ayırıcılığı kalmıyor. Verenlerle alanlar daha çok bütünleşiyorlar. Seçenlerle verenler daha sıkı bağlanıyorlar. Ödül, ödül'ün inkarına doğru yol alıyor

Ödül mekanizmasının estetikle uzlaşmazlığı şurada. Estetik üründe nitelikler belirleyicidir. Estetik ürün nitelikler arası ilişkiler üzerine kuruludur. Nitelikler arasında derecelendirme yapmak mümkün müdür?Nitelikler sayma, sıralama derecelendirme ölçüsüne vurulamazlar. Nitelikler niteliksel ölçütlerle değerlendirilebilirler. Ödül, niteliksel ölçütleri silmeyi, sınırlamayı ve niceliksel ölçütlere dönüştürmeyi anlatır. Ödül süreçleriyle bir yanılsama yaratılır: Filan yapıt falancadan daha değerlidir. Bu birinci, şu ikinci, öbürü üçüncüdür. Estetik değer sayılara vurulur.

Sayılar, dolarlar ve milyonlardır. Sermaye, her şeyi sayıların ölçüsüne vurmak zorundadır. Her şeyi değişime, alıp satıma sokmak böyle mümkün olur. Sanat da ödülle buraya sokulur. İnsan emeği "emek değer yasasıyla" sayılara dönüştürülür. İnsan kanı da sayılara dökülebilir mi?"

"Yakın günlerde naklen seyrettirilen Irak savaşının petrol şirketlerinin savaşı olduğunu 'muhafazakar-liberallerin' bile kabul (1) " etmesi petrol tekellerinin insan kanını da para ile değiştirdiklerini anlatmaz mı? İnsan kanını petrolle, petrolü parayla değişime sokuyorlar. Petrol tekellerinden Mobil, bir ödül koyuyor. İnsan kanı akıtılmasına göz yumma ödülü değil; "Türk romancılığının ulaştığı aşamayı yansıtan" 7.500 dolarlık bir roman ödülü.

Çok uluslu petrol şirketi Mobil sanki bir "ihale" açıyor; "Türk romanı ihalesi!" Son on yılın romanını kabul ediyor bu ihaleye. Niye son on yılın romanı? Bu sorunun araştırılması gereken uzun yanıtları olmalı. On yılın romanının belirleyici yanıyla ilgili özlü bir saptamaya göre, bu dönem, romanın, düzeni değiştirmeyi sorun etmekten düzeni değiştirmeyi sorun edenleri sorun etmeye dönüşmesini anlatıyor (2). Bu çok açık olmalı, tekellerin düzenini değiştirmek isteyenleri sorun olarak sunan bir roman, tekellerin ödüllerini hakeden bir roman oluyor. Peki az değil mi? Böyle bir roman için 7.500 dolar az gelmez mi?

İhalenin bir de kurulu olmalı. Mobil'in petrolcü menecerleri romandan ne anlarlar. Bu iş anlayanlara havale ediliyor. Mobil'in "Pegasus Ödülü"nün seçici kurulu şu kişilerden oluşuyor: Hulki Aktunç, Necla Aytür, Talat Sait Halman, Doğan Hızlan, Selim İleri, Ahmet Oktay, Tahsin Yücel.

Yazılı Günler, bu konuda bir çağrı yayınladı: "Yirmi bir yıl önce aynı petrol şirketinin düzenlediği resim ödülünün yine Türkiyeli sanatçılara lâyık görülmesi ve **Halkın Dostları** dergisinin öncülüğünde, Türkiyeli Sanatçılar Birliği'nin desteğiyle oluşturulan muhalefetle iptal edilmesini hatırlayarak Türkiyeli sanatçı aydınlara çağrı yapmayı görev biliyoruz.

" 'Mobil Sanatı destekler' sloganının 'petrol şirketleri savaşı sever" sloganını silmemesi için:

"Ödül seçici kurul üyelerini istifaya,

"Türkiye Yazarlar Sendikası ve PEN Yazarlar Derneği'ni ve bağımsız kültür edebiyat dergilerini, seçici kurul üyelerine ve aday romancılara karşı duyarsız kalmamaya,

" 'Barış İçin Dizeler'e katılan, 'Savaşa Hayır' kampanyalarına imza atan yazarları ve şairleri bu ödüle ve sermayenin sanata müdahale etmesine karşı tavır almaya çağırıyoruz (1)"

Bu çağrıya **İnsancıl** da katılıyor.

Sermaye ve ödülle kirletilmemiş bir sanatta buluşmak umuduyla.

1 Yazılı Günler Dergisi, Haziran 1991

2. Yalçın Küçük, Emperyalist Transformasyon, Toplumsal Kurtuluş Dergisi Mayıs 1991

İNSANCIL YAYINLARI

Ali Ersin Günçe

PAZAR RESİMLERİ

Şiirler

10.000 TL.

*

Ayten Mutlu

SENİ ÖZLEDİM

Şiirler

10.000 TL.

*

Cemile Çakır

CEMREYE ÇAĞRI

Şiirler

10.000 TL.

*

Cengiz Gündoğdu

RÜZGAR

Eleştiri

10.000 TL.

Kitap Edinme Koşulları: Kitap tutarını İnsancıl 666 043 no'lu posta çeki hesabına yatırdıktan sonra, makbuzun fotokopisiyle istenen kitabı belirten bir mektubu dergimiz adresine göndermeniz yeterlidir. Abonelere % 25 indirim yapılır. Ödemeli gönderilmez.

İNSANCIL, İNSANİ... GERÇEKÇİ ESERLER YAYINLAR